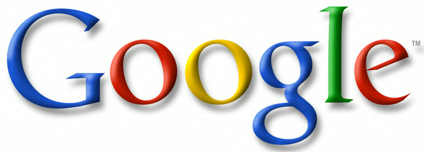

ACADEMIAE HARVARDIANAE IN NOV ANG SIGILLVM
ET
VE RI TAS
CHRISTO ECCLESIAE

DE TRE ÆLDSTE DANSKE SKUESPIL

(„Christiern Hansen's Komedier")

udgivne for

Det Kongelige Danske Selskab for Fædrelandets Historie og Sprog

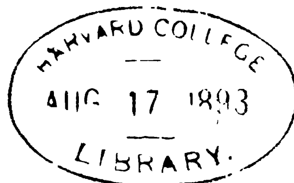
ved

S. Birket Smith.

KJØBENHAVN.

LOUIS KLEINS BOGTRYKKERI.

1874.

Færdig fra Trykkeriet den 3. December 1874

Indhold.

De tre danske Skuespil, som opbevares i Håndskriftet Nr. 780 Fol. i Thott's Samling på det store kongelige Bibliothek[1], og som sædvanlig gå under Christiern Hansen's Navn, udgjøre, så vidt man hidtil véd, alt hvad der er os levnet her hjemme af virkelig dramatisk Digtning fra Tiden før Reformationen[2]. Selv på Efterretninger om Skuespilopførelser, der ligge forud for dette Tidspunkt, ere vi meget fattige. Ganske utvivlsomme ere i Grunden kun et Par sådanne fra de første Årtier af det 16de Århundrede[3]; thi fra den egentlige Mid-

1 Dette Håndskrift har i sin Tid tilhørt Peder Terpager. Det opføres i Auktions-Katalogen over hans Bogsamling S. 111 som Nr. 16.

2 Jvfr. dog min Udgave af „Ludus de s. Kanuto duce". 1868. Indledn. S. XXXII. — Når L. Helveg (Den danske Kirkes Historie til Reform. II., 848) og A. Heise (Ny kirkeh. Saml. V, 739 og 758) ville have de bekjendte dialogiserede Reformationssatirer betragtede som egentlige Skuespil, kan jeg ikke dele denne Opfattelse. De savne al egentlig dramatisk Handling og have heller aldrig af vedkommende Forfattere været bestemte til at opføres. Men hvor nøjsom man iøvrigt vil være, må ethvert Arbejde, der skal kunne betragtes som Skuespil, nødvendig kunne opfylde den ene eller den anden af hine to Fordringer. At Satirerne lejlighedsvis kunne have været agerede dramatisk, tør jeg naturligvis ikke ligefrem nægte, om jeg end anser det for lidet sandsynligt. Men om så var, vilde det intet afgjøre med Hensyn til Spørgsmålet om, hvor vidt de med Rette kunne ansees for Skuespil, så vist man også, når det kom an derpå, kunde opføre f. Ex. en af Platons Dialoger.

3 Nemlig Efterretningen om den Komedie af Christoffer Ravnsberg, som 1521 spilledes ved Universitetet, og Efterretningen om det ved Århus

delalder foreligger kun en og anden Meddelelse, som i det højeste kan fortolkes som gående på scenisk Fremstilling. Og skjønt det i Følge de almindelig kjendte Vilkår for Middelaldersskuespillets Forekomst må ansees for afgjort, at Danmark lige så vel som de andre civiliserede Lande i Europa har kjendt og ejet et sådant Skuespil, er det dog næppe mindre sikkert, at det hos os har ført en mere sporadisk og uanselig Tilværelse end de fleste andre Steder, og det bliver endda et Spørgsmål for sig, hvilken Rolle der har været tildelt det danske Sprog herved.

De allerfleste danske Skuespil fra det 16de og 17de Århundrede henhøre under den såkaldte »Skolekomedies« Ka-

Skole 1501 opførte Skuespil. Når A. Thura, hos hvem den sidste Efterretning findes (Idea historiæ lit. Dan. pag. 72) i Sammenhæng hermed fortæller, at der i fordums Tid hvert År ved Århus Skole holdtes et „convivium scholasticum", ved hvilket Disciplene opførte Komedier, Tragedier og andre „exercitia ad litteras pertinentia", turde dette dog næppe være at forstå så bogstaveligt, at det tør antages, at sådanne Skuespilopførelser årlig fandt Sted allerede i de første Årtier af det 16de Århundrede. Således er imidlertid Sagen fremstillet i et Stykke, som er trykt i Sevel Bloch's Trondhiemske Blandinger 2 H. S. 148 flg., idet her de nævnte årlige Skuespilopførelser ligefrem ere henlagte til den bekjendte Morten Børup's Rektorat, og Årstallet for hin særskilt omtalte Forestilling i Overensstemmelse hermed er forandret fra 1501 til 1506 (Børup blev nemlig først Rektor i Århus 1504). Stykket, som ellers væsentlig i Ordlyden stemmer med det anførte Sted hos Thura og kun har en anden Ordning af nogle Punktummer, fortjener dog næppe nogen Påagtning, da Thura rimeligvis er dets Kilde, og Afvigelserne altså kun ere at betragte som en vilkårlig Forvanskning (i Afskrift haves dette Stykke bl. a. i Thott's Smlng. 1560, 4to; jvfr. også Tauber: Hist. scholæ cath. Arhus. p. 49). Det kan endnu tilføjes, at Erasmus Lætus, som i sit håndskrevne Værk om Christian den 4des Fødsel og Dåb (Gl. kgl Smlng. Nr. 2589, 4to) giver flere fra god Kilde stammende Oplysninger om Morten Børup og særlig dvæler ved hans Dygtighed til at opfinde og arrangere dramatiske Danse o. lign., ikke har noget om ligefremme Skuespilopførelser under hans Rektorat.

tegori, det vil sige, de ere ikke blot væsentlig blevne til ved Skolerne (Universitetet) og have været spillede af Skoledisciple (Studenter), men den Morskab og især den Belæring, som de indeholdt, var fuldt så meget beregnet på at komme selve de unge Skuespillere og deres Kammerater til gode som den Kreds af fremmede, der overværede Forestillingerne. Og endnu ét have næsten alle disse Stykker fælles, nemlig deres Kunst, der i alle væsentlige Punkter er den samme, som går igjennem det egentlige Middelaldersskuespil. I begge de nævnte Henseender slutte de Skuespil, som her forelægges Offentligheden, sig til den store Mængde af de andre. Men ved Siden heraf frembyde de flere ikke umærkelige indbyrdes Forskjelligheder, og det er bl. a. ganske interessant, at hvert enkelt Stykke i denne ældste Samling af danske Komedier repræsenterer en af de Hovedformer, under hvilket det gamle Skuespil overhovedet træder frem. Det første Stykke er nemlig en Fastelavnsfarce, det andet en klassisk Allegori, det tredie endelig et Helgenspil. De to første Stykker have ingen Titel i Håndskriftet. Efter deres Indhold kunne de passende kaldes »Den utro Hustru« og »Paris' Dom«, og af praktiske Hensyn vil jeg bruge disse Betegnelser for dem i det følgende. Det tredie Stykke har Overskriften: »Comoedia de sancta virgine Dorothea«. Endelig indeholder Håndskriftet Begyndelsen til et fjerde Stykke, en Bearbejdelse af Hans Sachs' »Henno« eller mulig af Reuchlin's »Scenica progymnasmata«, der er »Henno's« Original.

Umiddelbart efter Epilogen til »Dorotheæ Komedie« forefindes følgende Optegnelse: »Anno mdxxxj Christiernus Joannis pedagogus iuuentutis in parrochia diue virginis, prelato suo viuente magistro Andrea Gloeb«. At dette må betyde, at Christiern Hansen hint År har skrevet

(oversat) det Stykke, til hvis Epilog Notitsen slutter sig, eller i hvert Fald, at han hint År har forfattet denne Epilog — som har en vis selvstændig Betydning —, derom kan der næppe være mindste Tvivl, og lige så sikkert synes det, at Christiern Hansen selv må have nedskrevet hin Bemærkning. Det fremgår i og for sig tilstrækkeligt af Brugen af »suo«[1], men også den for udenfor stående temmelig dunkle Måde, hvorpå der hentydes til Anders Glob, viser tydeligt, at hin Notits ikke er nedskreven af en fremmed i den Hensigt at give en virkelig Oplysning, men af Forfatteren selv for derved ligesom at sætte et Minde over en personlig Erindring. Imidlertid plejer man at tillægge hin Notits en endnu almindeligere Betydning og på Grundlag af den at antage, at Christiern Hansen er Forfatter til (Bearbejder af) alle de tre i Håndskriftet indeholdte Stykker. Den nærmere Undersøgelse af, hvor vidt denne Mening er rigtig eller ej, synes helst at måtte opsættes, indtil jeg kommer til at betragte »Dorotheæ Komedie«, og så meget mere, da Kundskab til de to første Stykkers Indhold og Form nødvendig hører med til Afgjørelsen af Spørgsmålet. Foreløbig nøjes jeg med at udtale, at Skrifttrækkenes Udseende ikke giver nogen Vejledning til at udfinde, hvem der er Forfatter til Stykkerne. Ikke engang »Dorotheæ Komedie« er indført i Håndskriftet med den Hånd, som jeg betragter som Christiern Hansens egen, og lige så sikkert er det, at »Den utro Hustru« og »Paris' Dom« ere

---

[1] Lige modsat siger N. M. Petersen, som antager, at Christiern Hansen ikke selv har skrevet Bemærkningen: „— prelato suo viser jo, at det er en anden der taler“ (Danske Literat Historie 2 Udg. II, 223 Anm. 2). Den latinske Grammatik må dømme os imellem. Iøvrigt ere Petersens Bemærkninger om disse gamle Skuespil også i andre Henseender påfaldende flygtige.

skrevne hvert med sin Hånd, og at disse Hænder ere forskjellige fra dem, vi finde både i »Dorotheæ Komedie« og i Christiern Hansens Notits. Denne Hændernes Uensartethed opdages måske ikke så lige ved første Øjekast, thi ikke blot ere de alle gamle og uden Tvivl omtrent samtidige med Stykkerne selv[1], men der er virkelig også i flere Punkter en ikke ringe Lighed imellem dem, således som den f. Ex. kunde tænkes at fremkomme, når vedkommende Skrivere vare uddannede ved en og samme Skole eller lign. Men ved nærmere Eftersyn sees Forskjellen meget tydeligt, og i Forbindelse hermed viser der sig da også Forskjelligheder i Retskrivning, Dialekt, Brug af Forkortningstegn osv.

Om Håndskriftet kan endnu anføres, at det indeholder 31 upaginerede Blade i 3 Læg, nemlig 7 Blade i det første Læg (der har oprindelig været 8 Blade, men et er klippet af), 8 Blade i det andet og 16 Blade i det tredie Læg. Hvert af de tre Stykker er indført i et særskilt Læg, men dog således, at i det første Læg er Blad 7, i det andet Blad 6—8, og i det tredie Blad 16 ubeskrevet. Lægene ere indheftede i et Stykke beskrevet Pergament, der har hørt til et Middelalders-Håndskrift af Vulgata (1 Makkab. 13 Kap.)[2].

---

1 N. M. Petersen siger (anf. Sted), at Håndskriftet ikke er samtidigt. Jeg betænker mig ikke på at sige lige så bestemt, at der fra Skriftens Side (for ikke at tale om Sprogformen) ikke er det allermindste til Hinder for, at Stykkerne kunne være indførte i Håndskriftet i Tiden omkring 1520, og jeg er vis på, at enhver kyndig, der ser på Håndskriftet uden forudfattet Mening, vil give mig Ret heri.

2 På begge Sider af Bindets forreste Blad sees, øverst oppe, nogle Optegnelser af en Hånd, der meget ligner den, som har indført „Den utro Hustru" i Håndskriftet. Dels som en Følge af Slid, dels som en Følge af forsætlig Udsletning, ere de fleste af disse Optegnelser nu blevne ulæselige. Så meget ser man dog, at hvad der har stået paa Bladets udvendige Side er 8 Linier af en Prolog til et Skuespil, og af disse 8 Linier

Formatet er, som tidligere nævnt, Folio, men en smal, på langs brækket Folio, der egner sig godt for de korte Verslinier, og som bl. a. skal være almindelig ved de tyske Skuespilhåndskrifter. Vort Håndskrift er temmelig stærkt medtaget af Tidens Tand. Hjørnerne ere meget beskadigede, og Papiret har, især i det første Læg, lidt en Del af Fugt og er på flere Steder nær ved at smulre bort. Hvad der næsten er værre, er at Stykket i dette første Læg har været så meget læst, at Blækket, der aldrig er trængt synderlig dybt ind i Papiret, på mange Steder er næsten helt afslidt, så at det er overmåde vanskeligt at læse Skriften. Når dette dog i de allerfleste Tilfælde er lykkets mig. skyldes det for en Del, at jeg i Løbet af flere År jævnlig har syslet med det pågjældende Stykke og navnlig har undersøgt de utydelige Steder mange Gange og i alle Slags Belysninger. Jeg har følt mig opfordret hertil, både fordi »Den utro Hustru« er det bedste af de tre Stykker. og fordi der er Sandsynlighed for, at det inden føje Tid vil være endnu mere ødelagt, end det er for Øjeblikket. Iøvrigt har jeg, for ikke at forsømme noget Middel til at tilvejebringe et så pålideligt Aftryk som muligt, ladet den øvede og dygtige Håndskriftlæser, Translatør A. Larsen, læse en Korrektur af »Den utro Hustru«, som overhovedet af alle Stykkerne, ligesom jeg også om enkelte, særlig vanskelige Steder har rådført mig med andre

---

er den første den samme, som findes i Spidsen ikke blot af „Den utro Hustru", men også af Brudstykket af „Henno" („Hil sæl, god Dag" osv.). Af de andre Linier kan kun hist og her læses et Ord, men dette er tilstrækkeligt til at vise, at den pågjældende Prolog iøvrigt ikke har været nogen af dem, som høre til de to nævnte Skuespil. Optegnelserne på Bladets indvendige Side synes at have været et Slags Regnskab. Flere af dem ere igjen overstregede, og endnu flere udraderede med en Kniv.

kyndige Mænd. — I de sidste to Stykker ere Skrifttrækkene i det hele tydelige nok, og de her lejlighedsvis mødende Vanskeligheder have til Dels andre Grunde.

Det Håndskrift, hvorom der er Tale, har til forskjellige Tider været Gjenstand for Literatorernes Opmærksomhed, og det er da ikke til at undre sig over, at der også er bleven taget Afskrifter af det. To sådanne ere mig bekjendte. Den ene, som omfatter alle Stykkerne, hidrører fra afdøde Cand. J. Voltelen og bærer Årstallet 1848. Afskriveren har gjort sig megen Umage, hvilket dog ikke forhindrer, at Afskriften er fuld af Fejllæsninger og Misforståelser. Den Hjælp, jeg har kunnet have af den, er derfor ikke stor, og den er bleven endnu mindre derved, at i de to sidste Stykker ere Forkortningstegnene ikke opløste, men kun mekanisk efterlignede. Den anden Afskrift, som kun omfatter »Den utro Hustru«, hidrører fra Langebek. Den tilhører Prof. C. K. F. Molbech, fra hvem jeg for flere År siden har haft den til Låns. For Tiden synes den at være forkommen, og jeg har ikke kunnet benytte den ved Trykningen af dette Skrift. Jeg er imidlertid temmelig vis på, at de enkelte vejledende Vink, den kunde give, i sin Tid ere blevne tagne til Efterretning af mig, og jeg har så meget mindre følt noget egentligt Savn af den nu, som den i det hele må siges at være temmelig middelmådig. Ikke blot gjengiver den ikke Retskrivningen bogstavret, men den er også i andre Henseender meget unøjagtig og fejlfuld. Jeg fremhæver dette for det Tilfælde, at den skulde overleve Originalen; thi der kunde da være Sandsynlighed for, at Langebeks Navn kunde give den en Autoritet, som den på intet Punkt fortjener. Det var min Hensigt, hvis den i Øjeblikket havde stået til min Rådighed, at angive alle de enkelte Tilfælde, i hvilke den vitterlig gjengiver Originalen

urigtigt, men som Forholdet er, må jeg nøjes med ganske i Almindelighed at advare imod at skjænke den nogen Tillid med Hensyn til Enkelthederne.

Ved Aftrykningen af Texten har jeg i det hele fulgt de almindelig vedtagne Regler. Forkortningerne har jeg naturligvis opløst, men på Grund af Stykkernes forholdsvis høje Alder har jeg anset det for rigtigst at gjengive Opløsningerne med kursiv Skrift[1]. Når undertiden det samme Forkortningstegn — endog indenfor et og samme Stykke — er bleven opløst på forskjellig Måde (Tegnet ʒ som ed, et og it osv.), hidrører dette fra, at jeg i ethvert enkelt Tilfælde har taget Hensyn til, hvorledes det pågjældende Ord var stavet, når det forekom i Håndskriftet skrevet helt ud, uden Forkortningstegn[2]. Hvor et Ord i Håndskriftet begynder med en dobbelt Konsonant (især ff og ll), har jeg i Aftrykket gjengivet det dobbelte Tegn, skjønt det i det mindste i mange Tilfælde er umiskjendeligt, at Fordoblingen kun er at opfatte som Betegnelse for et enkelt stort Bogstav (ff altså som F, osv.). Endnu kan tilføjes, at jeg mellem runde Klammer ( ) har indskudt sådanne Ord eller Bogstaver, som utvivlsomt have stået i Håndskriftet, men nu på Grund af Slid eller Hensmulring af Papiret ere gåede bort. Hvor jeg ikke har kunnet

---

[1] Ved Overskrifterne over Replikkerne og de latinske Sceneanvisninger har jeg dog ikke kunnet gjennemføre dette, da intet af de Bogtrykkerier, som kunde påtage sig at trykke denne Bog, netop da det ønskedes, ejede passende kursive Typer til den pågjældende federe Skrift.

[2] En enkelt Forkortningsmåde kan måske bedst anskueliggjøres ved bestemte Exempler. Former som k$\bar{n}^{e}$, h$\bar{e}^{e}$ osv. vise sig ved en omhyggelig Undersøgelse af alle Analogier at skulle læses, ikke: kune, hene, men kunne, henne, så at altså den vandrette Streg antyder én Forkortning, og e'ets Stilling over Linien en anden. På samme Måde bliver th$\bar{n}^{e}$ at læse som thenne, osv.

udfylde Hullet med Sikkerhed, er der sat .... Kantede Klammer [ ] betegne mine egne Indskud af Ord eller Bǫgstaver, som ikke have stået i Håndskriftet, men som kun må antages at være udeladte ved en Forglemmelse.

Efter disse Bemærkninger, der nærmest angå Håndskriftet som Helhed, går jeg over til de enkelte Stykker.

I.

Den utro Hustru.

Det varede forholdsvis længe, inden det komiske Element efter en større Målestok fik Indpas i det på religiøs Grund hvilende Middelalders-Drama, og endnu længere, inden det trådte selvstændigt frem i rent komisk Skuespildigtning. Det er en Udvikling, der står i nær Sammenhæng med Udviklingen af den borgerlige Mellemstand, og selve det komiske Skuespil, der skabes, er i en ganske anden Grad et virkelig folkeligt Skuespil end både Mysterier og Moraliteter. For det ophøjede har dette Skuespil lige så lidt Plads som for det spidsfindige. Det tager sine Æmner af det borgerlige Hverdagsliv, og Behandlingen er jævn og fordringsløs. Hvad det vil, er kun dette ene: at more Tilskuerne, men i så Henseende gjør det også sit yderste. Det er ikke den fineste Lystighed man her kommer i Berøring med — tværtimod. Den er altid djærv, ofte drøj, den har Forkjærlighed for uhøviske Talemåder og Situationer og løber gjerne ud i alle Slags Håndgribeligheder. Med andre Ord: Spøgen er næsten altid burlesk, og Skuespillet selv er Farce. Men den oprigtige Frejdighed i denne Spøg kan ikke sjældent bringe en til at se igjennem Fingre med dens Udskejelser, og i al Fald er den et så nøjagtigt

Udtryk for Smagen og Dannelsen hos det Publikum, som den nærmest var bestemt for, at det alene af den Grund må have Interesse at lære den at kjende. Jo mere Farcen sluttede sig til Virkeligheden og herfra hentede Æmner til at slippe sit Lune løs på, desto lettere måtte det ske, at den lejlighedsvis fik en stærk satirisk Farve, og dette er da også et almindeligt Træk hos de allerfleste Farcer vi kjende, og et Træk, der under visse Omstændigheder giver den ellers meget fordringsløse Digtart en almindeligere historisk Betydning. Farcen kom frem overalt, hvor der overhovedet fandtes et Middelalders-Skuespil, og skjønt den overalt ligner sig selv i det væsentlige, har den dog i de forskjellige Lande en noget forskjellig Afskygning. På de fleste Steder stod den i nært Forhold til de folkelige Fester, som Middelalderen var så rig på, og ved hvilke det hele Folk slog sig løs med en ubunden Livsglæde, som Nutiden ikke kjender meget til. Frem for alt var dog Fastelavnstiden, i hvilken Forklædning og alskens Gjækkerier hørte til Dagens Orden, gunstig for Farcerne, og i Tyskland — til hvis Skuespilvæsen de nordiske Landes stod i det nærmeste Forhold — vare Farceopførelserne i den Grad knyttede til Fastelavnen, at de heraf fik deres Navn: Fastnachtspiele. Det var især i Sydtysklands store Handelsstæder at Fastelavnsspillet blomstrede, og navnlig kan Nürnberg opvise en hel Række Forfattere, som havde Betydning for denne Digtarts Udvikling. Spredtvis forekomme dog Fastelavnsspillene rundtom også i det øvrige Tyskland.

Da vi, som tidligere sagt, ikke kjende noget nærmere til det danske Middelalders-Skuespil, vide vi heller ikke, når Fastelavnsspillet første Gang kom frem her hjemme. I Tyskland synes det ikke — i det mindste ikke som egentligt Literaturprodukt — at være synderlig ældre end Midten af det

15de Århundrede[1], og i sin første Fremtræden var det endda såre ufuldkomment. Når vi derfor i et Aktstykke fra 1447 læse, at Prioren ved St. Hans Kloster i Odense, som ønsker at oprette en Skole ved Klostret, forpligter sig til ikke at lade »cum scolaribus (suis) ... choreas et ludos carnisprivales publice .. celebrari«[2], turde det allerede på Grund af Tiden, og måske også på Grund af Udtrykket »publice«, være temmelig tvivlsomt, at der her sigtedes til Opførelsen af virkelige Fastelavnsspil. Det er dog lige fuldt ret interessant at se Tilladelsen til at holde Skole gjort afhængig af et Vilkår som det anførte. Om det end ikke aldeles afgjort vidner imod den almindelige Karakter af de Lystigheder, hvormed Borgerne i Odense fejrede Fastelavnen, synes det dog bestemt at tyde på, at Odense Skoledisciple til en Tid havde spillet en virksommere Rolle ved disse Lystigheder, end det kunde ansees for sømmeligt og tilladeligt[3].

---

1 Man har ment, og måske ikke med Urette, at Fastelavnsspillene have deres Udspring fra små improviserede Dialoger. Når man imidlertid ser hen til, hvor mangelfulde endnu de første skrevne Stykker ere, synes man berettiget til ikke at sætte Tiden for den hele Digtarts Fremkomst ud over Grænsen af de skrevne Fastelavnsspil, som det da også først er disse, der kunne antages at have øvet nogen større Indflydelse på Udlandets, særlig Nordens, Forsøg i lignende Retning.

2 Indbydelsesskrift til Indvielsen af Odense Cathedralskoles nye Bygning. 1846. S. 4 og 49; jvfr. Thorkelin: Diplomatarium Arna-Magn. I, 157; Pontoppidan: Annales ecclesiæ Dan. I, 663; Odense Skoleprogram for 1831 S. 9 flg.

3 Thi det vilde dog vel være altfor usandsynligt, at hint Vilkår skulde være et Udtryk for den Frygt, som en konkurrerende Skole nærede for et Indgreb i Rettigheder, den forbeholdt sig selv? Det var Kapitlet ved St. Knuds Kloster, som gav den omtalte Tilladelse til at holde Skole, og med dette Kloster stod Odense Bys ældste Skole, St. Albani Skole, i nøjeste Forbindelse (se Indbydelsesskrift til Indv. af O. Cathedralsk. nye Bygning S. 2 flg.).

Frygten for at give Skoledisciplene for frie Tøjler på dette Punkt træder endnu tydeligere frem i det bekjendte skarpe Forbud i Christiern II.s Skoleanordning: »Her effter skal ingen Prest, Degen eller Peblinge forklede seg om Fastelaffuen vti Prekusser Monck oc Mumies Ligellsse at wmløbe oc trygle oc bedriffue anden Skalkhed, som thee her tiil giort haffuer. Huo her emodt giør, skal miste sin Huudt«[1]. Da Fastelavnsspillene i den ældste Tid netop opførtes på den Måde, at Aktørerne løb om i Forklædning fra Hus til Hus, spillede deres Stykker, og så, når de vare færdige, modtog en Gave i Penge, Fødevarer eller lign. af Husets Beboere, føres vi ved Udtrykkene i Christiern II.s Forbud endnu nærmere til de egentlige Fastelavnsspil end ved det omtalte Dokument fra Klostret i Odense. Fastelavnsspillene ere i al Fald blevne trufne af dette Forbud, og når de ikke udtrykkelig nævnes deri, hidrører dette måske kun derfra, at man ved at holde Forbuddet almindeligere opnåede at ramme også andre Sider af Fastelavnsforlystelserne foruden selve de dramatiske Øvelser.

---

1 Danske Magazin VI, 367. Håndskriftet har, i Følge Langebek, i sin Tid været opbevaret i Gehejmearkivet, men både Nyerup og nu jeg have begge forgjæves søgt det der. Ordet „Prekusser", hvorom Nyerup har skrevet en særegen lille Opsats (Minerva 1803, I, 334—37), er ikke hidtil forklaret. Jeg skulde være tilbøjelig til at tro, at det var læst fejl af Langebek. Mon det ikke kunde tænkes, at der havde stået „Prekursor" (Præcursor), hvad der er en, især i tyske Fastelavnsspil almindelig Betegnelse for den Person, som fremsagde Prologen og Epilogen, og som vistnok tillige i mange Tilfælde ledede Stykkernes Opførelse. Mulig har denne Person haft en særlig afstikkende Dragt, og i al Fald i det alvorlige Skuespil vides det, at den tilsvarende Figur — som blandt mange andre Navne også bar Navnet „Herold" eller „Præco" — undertiden var iført virkelig Herolddragt (jvfr. Afbildningerne i Hegelund's Susanna og Hieron. Justesen's Salomons Hylding. I Personlisten til det sidste Stykke kaldes den pågjældende Figur, med udtrykkeligt Hensyn til hans Dragt: Prologus sceptriger).

For så vidt iøvrigt Udfærdigelsen af Christiern II.s Skoleanordning snarest synes at måtte henføres til Året 1521, ligger det nær at sætte det anførte Forbud i Forbindelse med en omtrent samtidig Begivenhed, som uden Tvivl havde voldet Kongen en ikke ringe Ærgrelse. Som bekjendt indkaldte Christiern II. 1520 en luthersk Prædikant, Mag. Martin Reinhard, som skulde forkynde den nye Lære her i Landet. Han begyndte sin Virksomhed i Kjøbenhavn, og mange løb til for at høre ham eller snarere for at se ham, thi man gav mindre Agt på hans Prædiken, som kun få forstod, end paa de Fagter, hvormed han ledsagede Prædikenen. Disse Fagter talte man om alle Vegne, man gjorde sig lystig over dem og efterabede dem. Dette drog den katholske Gejstlighed sig til Nytte. Kannikerne og Vikarerne ved Frue Kirke fik fat i en opvakt Dreng og lod ham overvære Mag. Reinhards Prædikener, og da dette havde varet nogen Tid, havde Drengen tilegnet sig hele Magisterens Måde at træde frem på så fuldstændigt, at han kunde efterligne den på det mest skuffende. Det var noget, som Folk syntes om, og Drengen blev nu indbudt rundt omkring til Gjæstebud og Gilder, hvor han holdt allehånde naragtige Taler, som han ledsagede med Mag. Reinhards Gestikulationer. Ligheden fuldstændiggjordes ved Udklædning, og for at han skulde komme i den rette Stemning, blev han først rigelig beværtet med Mad og Vin [1]. — Når man fraregner, at Drengen var ene om at give Forestillingen, minder hans Optræden iøvrigt på næsten ethvert Punkt om Fastelavnsspillene. Den dramatiske Aktion, Forklædningen, Kådheden, det satiriske Sigte, Omløbningen fra Hus til Hus

[1] Se især Joh. Svaningius: Christiernus II. 1658. pag. 152 flg., og Ny kirkehistor. Saml. V, 276 flg.

osv. finder man altsammen igjen ved de virkelige Fastelavnsspil, ja selv det, at Spotten var taget i den religjøse Bevægelses Tjeneste, er et Træk, som netop var særlig betegnende for hin Tids Farcer. Hvorom alting er, blev de omtalte Løjer næppe uden Betydning for Udfaldet af det første Forsøg på at skaffe den lutherske Lære Indgang her hjemme, og skjønt Historien ikke forefaldt i Fastelavnstiden, forekommer det mig dog, som før berørt, ikke usandsynligt, at den kan have givet et Stød med til Udstedelsen af Christiern II.s ovenfor anførte Forbud.

Dette Forbud bar dog næppe nogen blivende Frugt. Måske er det allerede bleven ophævet af Christiern II.s Efterfølger på Tronen, men under alle Omstændigheder vise både enkelte Forfatteres Udtalelser [1] og forskjellige nye Forbud fra en ikke lidet senere Tid end det nævnte [2], at det ikke lod sig gjøre på en Studs at uddrive, hvad Peder Palladius kalder »Fastelavnsdjævelen« af Folkets Hjerter, og når også de se-

---

[1] Således taler P. Palladius i sin Efterskrift til A. Musculi En formaning oc atuarsel om den leppede oc forkludede Hosedieffuel (1556), Bl. E. 4, om „den Fastelaffuens Dieffuel her inden Københaffns Porte, der wi haffue predicket mod nogit nær i disse tiffue aar“, indtil endelig Befalingsmanden på Kjøbenhavns Slot, Peder Godske, for 3 År siden tog Sagen i sin Hånd: „Huor met den Fastelagens Dieffuel bleff bort iaget, saa at wi haffue siden hafft fred faar hannem, des være Gud loffuit!“ — Et Vidnesbyrd fra 1583 om Fastelavnsskikke i Æbeltoft i ældre Tid haves i Nye danske Magazin 1, 25–26.

[2] Således et fra 1595, rettet mod Studenterne (Ny kirkehist Saml. V, 69; Rørdam: Kbhvns Univ. Hist. III, 51), og et almindeligere Forbud i Recessen af 1643, 1 Bog 2. Kap. § 26 (Danske Saml. 2 Række III, 277). Ret betegnende for Fastelavnsløjernes almindelige Karakter i ældre Tider synes det mig, at i Poul Jensen Colding's Etymologicum Latinum (1622) oversættes „Bacchæ“ ved „Fastelaffns Quinder“ og „bacchor“ ved „Løber gall, Raser, Løber Fastelaffn, Stormer, Staajer, Suærmer, Rutfer, tager ilde oc gallend aff sted.“

nere Forbud ikke særlig angå Skoledisciplene, tør man dog antage, at heller ikke disse med ét have afstået fra at fejre den glade Fastelavnstid på den én Gang tilvante Vis. Et Vidnesbyrd herom turde vi mulig endogså have i selve den Skolekomedie, hvormed vi her beskjæftige os. Thi skjønt vi ikke bestemt kjende dette Stykkes Affattelsestid, er det dog vistnok mest sandsynligt, at det tilhører de nærmeste År efter Udstedelsen af Christiern II.s Forbud. Og at Stykket er, ikke blot et Fastelavnsspil, men et Fastelavnsspil, der har været opført netop i de Former, som Christiern II.s Forbud var rettet imod (derunder indbefattet, hvad der betegnes som »Omloben« og »Tryglen«), dette fremgår allerede tilstrækkelig tydeligt af Prologen og Epilogen, — af hin, idet den viser os, hvorledes de spillende komme ind i et fremmed Hus og opføre deres Stykke for de der forsamlede; af denne, idet den viser, hvorledes Selskabet drager bort igjen efter Forestillingens Slutning, men dog ikke før det har udtalt Ønsket om at få en Hjertestyrkning:

»Dermed vil jeg nu gange af Dør,
Giver mig at drikke før.«

For bedre at blive forstået, når jeg i det følgende kommer til at omtale en og anden Enkelthed i Stykket, må jeg i Korthed angive Gangen i dette. Først optræder en Mand, som underretter sin Kone om, at han har besluttet at gjøre en Pilegrimsvandring for at få »Afløsning« af sine Synder. Ægteparret har levet lykkeligt sammen, og Konen ser nødigt, at Manden forlader hende. Men hendes Forestillinger frugte intet: Manden rejser sin Vej. Næppe er han borte, før en Bonde fremstiller sig for den smukke Kone, og da han hører, at hun er alene, søger han at lokke hende til Utroskab.

Konen svarer med Skjældsord og spotter Bondens plumpe og svinske Udseende; desuden, mener hun, har han jo selv en Hustru, som han bør holde sig til. Dette sidste nægter Bonden. Vistnok har han været gift engang, men hans Kone, som var en gammel arrig Trold, er nu død; hvad Manglerne ved hans Ydre angår, kunne de afhjælpes i en Badstue. En sådan opsøger han da, han bliver vasket og gjort i Stand, hans Skjæg bliver svedet med et Lys, men da han igjen, vel tilfreds med sig selv, fremstiller sig for Konen, lader hun ham vide, at han er endnu hæsligere end før, og ønsker ham »Ulykke i Vold«. Hendes Ønske opfyldes strax, thi Bondens egen Hustru, som han nylig omtalte som død, kommer ind og spørger, hvad det er han bestiller, og Bonden, der før var så kry på det, taber øjeblikkelig Modet og siger, at han vil gå hjem. Men nu optræder en Munk, som fortæller Bondekonen, hvad det var hendes Mand havde for, og den ulykkelige må nu bøde for sin Ubesindighed: efter at han først har måttet høre ilde, fordi han, der er så påtrængende lige over for andre Kvinder, er så tilbageholdende mod sin egen Hustru, bliver han af denne slæbt bort ved Hårene. Strax begynder nu Munken at gjøre Haneben til den smukke Kone. Han mener selv, at han er en kjøn Mand, og hvis Konen har noget imod Munkekappen, som han bærer, er der Råd derfor:

»Jeg kaster hende vel op udi en Vrå,
Så står igjen en Mand fuld strunk,
I Vråen ligger da den sorte Munk.«

Konen afviser dog også ham, idet hun tillige lader sig forstå med, at hvis hun engang skulde glemme sig selv, vilde hun da foretrække en Hofmand for en Munk. Næppe er Ordet

udtalt, før en Hofmand træder ind. Han hilser spottende på Munken og spørger ham, om det ikke var rigtigere, at han blev i sit Kloster, end at gå her og bejle. Munken fralægger sig med dydig Harme, at han skulde have Tanke til nogen Kvinde: han er blot kommen for at hente nogle Oste til sit Kloster. Men Hofmanden lader sig ikke narre; han siger, at Munken lyver, og at han skal lære ham at blive hjemme en anden Gang. Han giver ham så en Dragt Prygl og tager hans Kappe fra ham. Derefter begynder han selv at erklære Konen sin Kjærlighed, men hun nægter at bønhøre ham, selv efter at han har mindet hende om de Ord, hun nylig lod falde til Munken. Hofmanden søger så Hjælp hos en gammel Troldkvinde og lover hende en god Betaling, hvis hun kan finde et Middel til at bringe den smukke Kone i hans Vold. Troldkvinden maner da en Djævel, som skal stå hende bi. Han kommer ikke lige strax, men da Troldkvinden maner på ny, og denne Gang blandt andet ved det, som Djævelen er mest bange for af alt i Verden, nemlig gamle Kjærlinger, kommer Djævelen frem i stor Forskrækkelse og lover at gjøre alt, hvad der befales ham. Han får nu Pålæg om at gå hen og overtale Konen til Utroskab, og han søger virkelig på bedste Måde at udføre dette Hverv. Men hans Møje er spildt. Konen afviser ham med Hån, og da han nedslået vender tilbage til Troldkvinden og aflægger sin Beretning, bliver han først skjældt dygtigt ud for sin Kejtethed og derefter pryglet af. Hofmanden er dog naturligvis ikke nøjet hermed, men truer Troldkvinden, som har taget hans Penge uden at udrette noget for ham, og hun finder da på et nyt Middel til at indvirke på den smukke Kone. Hun tager en Hund med sig og fremstiller sig for Konen grædende og som en gammel Tiggerkjærling. Konen spørger hende, hvad hun

græder for, og efter nogle Omsvøb fortæller hun da, at den Hund, som hun fører med sig, var engang hendes Datter. En ung Mand bejlede til hendes Kjærlighed, men hun vilde ikke føje ham, og da skete det, at hun — man må antage: ved Troldkunster, som han lod gjøre — forvandledes til en Hund. Da Konen hører denne Fortælling, bliver hun bange og tvivlrådig om, hvorledes hun skal forholde sig, og så snart Troldkvinden mærker dette, råder hun hende naturligvis til strax at give efter, hvis Hofmanden skulde komme igjen, frem for at udsætte sig for at lide en lignende Skjæbne som hendes Datter. Således besluttes det da, Hofmanden bliver hentet, og Konen overgiver sig på Nåde og Unåde.

Man vil af dette Uddrag blandt andet have set, at Stykket på et iøjnefaldende Punkt, nemlig i Henseende til Moralen, stiller sig temmelig ejendommeligt. Jeg har ikke kunnet give nogen Forestilling om de mange yderst uhøviske Enkeltheder i Replikkerne. Men alene disse Slag i Slag gjentagne Angreb på en gift Kones Dyd, som af Forfatteren behandles som en behagelig Spøg, og ikke mindre den temmelig lette Måde, hvorpå han til Slutningen motiverer hendes Fald, alene dette er tilstrækkeligt til at vise, at Fastelavnsspillets »Moral« i al Fald er en anden end den, der i så rigeligt Mål serveredes i Tidens alvorlige Skuespil, selv det iberegnet, at disse punktvis kunde byde Tilskuerne Ting, som vare påfaldende nok. Vil man endelig uddrage en Lære af Stykket, så angiver Forfatteren selv som en sådan, at gamle Kjærlinger ere lige så snedige som Djævelen selv (V. 438 flg.). Er man ikke nøjet hermed, kan man sige, at Stykket viser, at man helst må lade være at rejse for langt bort, når man har en smuk Kone hjemme. Og da den Rejse, der er Tale om, er en Pilegrimsrejse, turde det i al Fald ikke være helt

usandsynligt, at Stykket også har villet give et Bidrag til at belyse disses Forkastelighed [1]. Men synderlig videre end til denne Slags »Moral« kommer man ikke med vort Fastelavnsspil, og når Moralen selv for den overvejende Del er Spøg, er den jo netop i fuld Samklang med Stykkets hele øvrige Karakter og dets Formål.

Thi, som jeg før har sagt, at more Tilskuerne ved at slå Gjækken løs på enhver tænkelig Måde, dette er Fastelavnsspillenes og således også vort Stykkes nærmeste og egentlige Opgave. Og det forekommer mig, at denne Opgave må betragtes som ikke uheldigt løst. Der er i de få Scener, som Stykket består af, samlet en hel Del Lystighed, og når denne også for det meste er temmelig grovkornet og af temmelig udvortes Art — Skjældsord, uhøviske Talemåder og Prygl udgjøre fremtrædende Bestanddele af den —, er den dog også på sine Steder præget af et virkeligt Lune, som kan fornøje selv en senere Tid. Dette gjælder f. Ex. om et og andet i den Scene, hvor Bonden optræder som Bejler. Hans Plumphed og hans Kryhed, der ved hans Hustrus Ankomst slår over i ynkelig Modfaldenhed, giver i det mindste Omridsene til et ret pudsigt Billede, og den hele

[1] Jvfr. Hustruens Replik V. 62 flg. — Under alle Omstændigheder bliver Stykket faktisk en Illustration til følgende Sted i den bekjendte Reformationssatire om Peder Smed og Adser Bonde (Kirkehist. Saml. II, 341—42).

Aff pillegrims reyse kommer intet gaat,
det kommer dem stundum selff til spaat,
— — — — — — — — — — — — — — —
Hand far saa til den hellige sted,
sit arbeyde forsømmer hand der met,
— — — — — — — — — — — — — — —
Saa bliffuer hustruen i horeri lerd,
det skal da vere en helligdoms ferd.

Scene får en morsom og passende Afslutning ved den Forbitrelse, « der luer op i Bondekonen, da hun kommer til at sammenligne Mandens Aktivitet lige over for fremmede Kvinder med hans Tilbageholdenhed lige over for hende selv, samt ved den arrig-vemodige Replik, hvormed hun — opfyldende en ægteskabelig Pligt, men uden deraf at øse noget Håb for sig selv — trækker afsted med Synderen:

Hjem skal du i Sorrigs Navn,
Alligevel det vorder mig ej til Gavn.

I den følgende Scene med Munken gjenfinder man i Hovedsagen den samme Bevægelse som i Scenen med Bonden, men der er dog i det forceret-friskfyragtige hos den nye Bejler og i dennes mere smidige Forsøg på at skjule sin Flovhed en Nuance, som stemmer med Forskjellen i hans sociale Stilling. Denne Scene er iøvrigt mest mærkelig ved sin skarpe Satire mod en Stand, som uagtet sin Fordring på at ansees for ulastelig stadig gav flere og flere Beviser på en gjennemgående Fordærvelse. Især er det meget betegnende, at Munken strax tilbyder den smukke Kone at slænge den Kappe, som er Tegnet på hans Stand, »op udi en Vrå«, i Fald den skulde mishage hende. Kappen havde sin store Del i den Nimbus, der omgav Munkestanden, den havde efterhånden fået en vis selvstændig Gyldighed som en Slags Helligheds-Tegn, og jo mere det hidtil havde været en Trossætning, at Munken og den vare uadskillelige — thi, som det hedder i Niels Ebbesens Vise, »der er ingen sammen viet uden Munken og hans Kappe«[1] —, desto mere talende er den Symbolik, som indeholdes i den her fremstillede Munks flotte Tilbud: Hellig-

[1] Sv. Grundtvig: Danmarks gamle Folkeviser III, 517.

heden selv er noget rent udvortes, som man tager på eller lægger af, efter som det bedst lønner sig[1]. I Overensstemmelse hermed er da også Munkens øvrige Optræden i Stykket skildret. At hans sanselige Begjær endog er ualmindelig stærkt fremtrædende lige over for Konen, må i al Fald sluttes af Hofmandens Ord (V. 241—42), og siden forsøger han at dække sig ved en Løgn[2] — således som han plejer at gjøre, siger Hofmanden. Men Straffen kommer over ham, og det kan ikke andet end have tilfredsstillet Tilskuernes Retfærdighedsfølelse, at denne Straf er ens med den, han ved sit Angiveri bragte over Bonden, dog med det særlig beskæmmende Tillæg, at hans Kappe bliver taget fra ham.

Det vilde ikke være vanskeligt også i de øvrige Partier

---

1 I den egentlige Reformationssatire fremdrages oftere Munkekappen og den Overtro, der knyttede sig til den. Således i Historien om Peder Smed og Adser Bonde (Kirkehist. Saml. II, 370):

Deris Kapper oc Munckeri
er altsammen bedrageri.

Jvfr. Visen „Om Muncke Cappen" (Chr. Bruun: Viser fra Reformationstiden S. 52—53), hvor Kappen for en Del ligefrem identificeres med Munken selv og hans Laster.

2 Også det Påskud, han her anfører, at han skulde hente nogle Oste til sit Kloster, erindrer om et Sted i den oftere anførte Satire om Peder Smed og Adser Bonde, hvor Adser Bonde klager over, at Munkene tage alle hans Oste fra ham (Kirkehist. Saml. II, 369):

Den ene Ost hente de bort,
Før min Høstru fick en anden giort.
— — — — — — — — — — — — —
Jeg haffde icke tre Oste paa en tid,
Saa giøre Muncke mig dem quit.

Han undrer sig over, hvad de gjøre med alle de Oste, og Peder Smed ved ikke at give ham nogen bedre Forklaring, end at det går med dem som med de 200 Får og Lam, som Gråbrødrene i Randers måtte kaste i Fjorden, fordi de havde fået så mange flere, end de selv kunde fortære.

af »Den utro Hustru« at påvise dels ret morsomme dels for Tidens Kulturtilstande betegnende Enkeltheder, men da Texten jo nu selv foreligger, turde det på dette Sted være nok med, hvad der allerede er fremført[1]. Også hvad en anden Side af Stykket angår, nemlig dets mere specielt dramatiske Udformning, indskrænker jeg mig til et Par antydende Vink. Den Kunst eller dramatiske Retning, som »Den utro Hustru« i Lighed med alle vore andre Skolekomedier repræsenterer, er, som forhen berørt, væsentlig den samme, som tidligere havde fundet Udtryk i Middelalders-Dramaet, og det turde vel være de færreste af Læserne, som ikke havde en nogenlunde tydelig Forestilling om denne Kunst med dens løse, brede, Motivering foragtende Komposition, der ikke har noget væsentlig andet Princip end den fortællende Skildring, med dens mere middelbart beskrivende end umiddelbart udtrykkende Dialog, og med dens almindelig holdte Karakteristik, der, hvor den når videst, kun bliver en Karakteristik af Standen eller Klassen, ikke af Individet. Af disse Svagheder har da også »Den utro Hustru« sin Del, og hvad særlig Kompositionen angår, vil det let sees, at Stykket egentlig består af en Række temmelig selvstændige Episoder, der kun ved en meget tynd Tråd ere forbundne med hverandre, og som føres forbi Øjet ligesom de skiftende Billeder i en Laterna magica. Men alligevel er Stykket ingenlunde udarbejdet uden en vis Sans for dramatisk Virkning. Frem for alt har det den for et Skuespil højst vigtige Egenskab, at det er fuldt af Handling, og det oven i Kjøbet af temmelig afvexlende Handling. At enkelte

---

[1] I min Afhandling „Djævelen og Narren i det gamle danske Skuespil“. I. (Danske Samlinger 2 Række III, 219—92) har jeg for ikke længe siden givet en udførligere Analyse af den Scene, hvori Djævelen optræder.

større Effekter, som Pryglene osv., stadigt komme igjen, hidrører uden Tvivl nærmest fra, at de vare en Fordring i Tiden, og når den meget korte Munkescene har en vis almindelig Lighed med Bondescenen, er dette i al Fald kun lidet iøjnefaldende i Forhold til den Kjendsgjerning, at de to mest udførte Episoder i Stykket, den med Bonden og den med Hofmanden, ere meget afvigende fra hinanden i Motiver og Udfald. Og dertil kommer, at Handlingen i det hele er vel ordnet. Ikke blot have de enkelte Episoder i Regelen en naturlig Udvikling og Afslutning, men der er også sørget for, at Tilskuernes Opmærksomhed hele Stykket igjennem fængsles i stadig stigende Grad. For en Del er dette allerede bevirket ved den Trinfølge, hvori de tre Bejlere fremstilles, idet enhver af de senere i sin højere Stilling i Samfundet og sine rigere åndelige Hjælpekilder medbringer stærkere Våben end sine Forgængere til Kampen om den attråede Pris. Men Forfatteren er ikke bleven stående herved, og tager man f. Ex. Episoden med Hofmanden, der i og for sig betegner det øverste Trin af Handlingsskalaen, vil man finde, at hin Bestræbelse efter stadig at forøge den dramatiske Interesse også viser sig her, og det navnlig i den Måde, hvorpå Hofmandens Angreb føres og imødegåes: først bejler og afvises han personlig; derefter søger han Hjælp hos en Troldkvinde, som igjen kalder en Djævel til Undsætning, men også dette Middel slår fejl; endelig forsøges det ualmindelige Påfund med den forvandlede Hund, og først da når Hofmanden sit Mål. Ja selv i Handlingens Underafdelinger kan man iagttage noget tilsvarende; således i Maningsscenen, hvor Djævelen i Begyndelsen ikke vil lystre, for senere, da den anden og kraftigere Maning anvendes, at komme frem i så meget større Forskrækkelse. — Jo naivere den Kunst var, som Tiden i det hele

kunde råde over, desto interessantere forekomme de fremhævede Træk mig som Vidnesbyrd om, at den i det mindste ikke var ganske uforenelig med en vis Erkjendelse af de sceniske Krav. Og dog kan man ikke undgå at lægge Mærke til, at denne Kunst alligevel til syvende og sidst har ladet Forfatteren i Stikken, idet han er strandet på den Forvexling af det episke og det dramatiske, som er dens Hoved-Særkjende, og strandet så grundigt, at Stykkets sidste store Effekt, den, som skulde bringe Spændingen til dens Kulminationspunkt, fordi det er til den Opløsningen knytter sig, falder ganske plat og virkningsløst til Jorden. Jeg tænker naturligvis på Motivet med den grædende Hund. Efter at den smukke Kone heldigt har modstået så mange kraftige Angreb på sin Dyd, giver hun pludselig tabt, da hun hører en Fortælling om, at en Hund, som føres ind på Scenen, egentlig er en ung Pige, som er bleven forvandlet, fordi hun ikke vilde bønhøre en Mand, som var forelsket i hende. Dette har ikke taget sig mindre usandsynligt ud i Datidens Øjne end i en senere Tids, og Forfatteren har tydeligt nok været uvidende om, at det ikke var nok at lade Tilskuerne vide, at Konen troede på hin Historie om Hunden, men at de først og fremmest selv måtte have et Indtryk af Muligheden af, at hun kunde tro på den, og dernæst måtte se denne Mulighed blive til Virkelighed. Her kan nu bemærkes, at i den Fortælling, hvorfra hint Motiv med Hunden notorisk er lånt, er den Virkning, som denne frembringer, netop ualmindelig godt begrundet, idet det hedder, at den gamle Kjærling, som ejede Hunden, først havde givet den nogle skarpe Fødemidler at æde, hvorved dens Øjne kom til at rinde, og idet den nu således selv ligesom ved sin Gråd bekræfter Sandheden af Kjærlingens Fortælling, er det gjort let forståeligt, at den

unge Kone, forbavset over det usædvanlige Fænomen, som hun iagttager med egne Øjne, også hurtigt kan bringes til at tro på den Forklaring, der gives af Fænomenet. Imidlertid egner denne Side af Motivet sig selvfølgelig ikke for Scenen, og det ikke mindst på Grund af den Vanskelighed det vilde have at få en Hund til at overtage den pågjældende Græderolle på en sådan Måde, at Tilskuerne kunde komme i Illusion derved, og skjønt Forfatteren i en Sceneanvisning (til V. 372 flg.) virkelig antyder, at Hunden skal tænkes grædende, tager han dog i selve Replikkerne intet Hensyn dertil. Men på den anden Side gjør han heller ikke noget for at erstatte det herved fremkomne Hul i Motiveringen ved en mere dramatisk Begrundelse, thi ikke blot lader han Virkningen udelukkende fremgå af Kjærlingens blotte Udsagn om, at Forvandlingen har fundet Sted, men han tager overhovedet ganske simpelt Slutningen af Fortællingen og indsætter den som Slutning på Stykket, kun med en ringe udvortes Tillæmpning af den allerede i Forvejen temmelig stærkt dialogiserede Beretning. Han har herved ganske vist gjort sig Arbejdet temmelig let, men tillige berøvet sig selv enhver Mulighed for at gjøre et virkeligt Indtryk. Og dog, når hin Scene hverken hører til de morsomste eller de bedst udførte i Stykket, turde den på den anden Side nok være en af de mest belærende.

Efter at jeg har nævnet, at Stykket har lånt Motivet med den forvandlede Hund andet Steds fra, ligger det Spørgsmål nær, om Stykket i det hele har hentet sit Stof fra fremmede Kilder. Så vidt min Kundskab rækker, må Svaret blive, at både de bedste og de fleste af de Episoder og enkelte Træk, hvormed Forfatteren har søgt at gjøre sit Arbejde underholdende, ere opfundne af ham selv. Dette gjælder således om hele Bondescenen, om Scenen med Munken, og af Scenerne

med Hofmanden om alt, hvad der står i Forbindelse med Djævelens Optræden. Der synes egentlig ikke at være lånt andet end det omtalte Motiv med Hunden og desuden selve den Ide at lade en Mand rejse bort fra sin unge Kone for at vise, hvorledes hun i hans Fraværelse er udsat for andres Efterstræbelser. Den Fortælling, hvorfra Lånet er gjort, er en af de utallige, fra alle Slags Kilder — orientalske, klassiske, bibelske, romantiske – stammende Småhistorier, som, samlede af forskjellige efter forskjellige Synspunkter og oversatte eller bearbejdede på Alverdens Sprog, udgjorde en Hovedkilde for Middelalderens og en stor Del af den nyere Tids Underholdning gjennem alle Klasser og afgave Stof til en stor Mængde digteriske Frembringelser af enhver Art. At forfølge Trin for Trin den Vej, som enhver af disse Historier har tilbagelagt på sin Vandring gjennem Landene, er en Opgave af meget betydeligt Omfang, og som endnu langtfra er fuldstændig løst; men der er givet mange værdifulde Bidrag til dens Løsning, og også for den Fortællings Vedkommende, som vi her nærmest have for Øje, stå i det mindste Hovedtrækkene fast. Der er dog i nærværende Sammenhæng ingen Grund til at komme synderlig vidt ind på denne Sag, og jeg nøjes med at fremhæve nogle enkelte Punkter. Fortællingen haves også på dansk, men rigtignok fra en meget senere Tid end den, Stykket tilhører. Den findes nemlig i Skriftet »Joco Seria: Eller Skimpt oc Aluar«. Kbhvn. 1625. (8vo). Bl. 175 v.—177 v. Dette Skrift, som indeholder en Mængde Småhistorier af den før omtalte Art, er en Oversættelse af et bekjendt tysk Værk, »Schimpf und Ernst«, der udkom første Gang 1522 (i Strassburg, Fol.) [1], men som iøvrigt foreligger

[1] Samleren og Udgiveren var Franciskaneren Johannes Pauli. Nærmere om ham i „Dr. Thomas Murners Ulenspiegel. Herausgeg. von J. M. Lap-

i 'en utallig Mængde Udgaver fra det 16de og 17de Århundrede [1]. Disse Udgaver fjernede sig dog i Tidens Løb mere og mere fra den oprindelige, idet en Del af de ældre Historier udelodes, og nye sattes i deres Sted, og således forklares det, at vor Fortælling ikke forekommer i de tidligere Udgaver af »Schimpf und Ernst«, men først skal findes i en Udgave fra 1570 [2]. Fra »Schimpf und Ernst« kan Stykket altså heller ikke have gjort sit Lån. Af andre Samlinger af Historier, hvori Fortællingen forekommer, kunne nævnes som

---

penberg". Leipzig. 1854. S. 363. Hvilken af de tyske Udgaver der nærmest ligger til Grund for den danske, kan jeg ikke sige, da vore Bibliotheker ikke eje tilstrækkeligt Materiale til at afgjøre Spørgsmålet. Men så meget er i al Fald sikkert, at Lappenberg har Uret i at antage (a. St. S. 378), at den danske Bearbejdelse er udgået fra Frankfurter-Udgaven af 1546.

1 Se Lappenberg a. St. S. 364 flg.; J. G. Th. Grässe: Trésor de livres rares V, 170—71. — Den danske Udgave af 1625 omtales i Nyerup's Alm. Morskabslæsning i Danm. og Norge S. 261. Om en samtidig Oversættelse ved Mag. Niels Mikkelsen Aalborg, der dog næppe kom ud, se Læsendes Aarbog f. 1800 S. 34; Ny kirkehistor. Saml. I, 127—29; C. Nyrop: Bidr. til d. danske Boghandels Historie I, 176. — Af den trykte danske Bearbejdelse haves en noget forkortet Udgave fra 1701 under Titlen „Tre hundrede udvalde og lystige ny Historier, eller Skiempt og Alvor". Nyerup har med ikke ualmindeligt Sjuskeri beskrevet denne Udgave som en fra Udgaven af 1625 ganske forskjellig Bog (Alm. Morskabslæsning S. 249 flg.), uagtet den dog som sagt kun er et noget forkortet Optryk (højst 2 nye Fortællinger synes at være komne til): Oversættelsens Text er i begge Udgaver ganske den samme. Udgaven fra 1625 angiver han da at være en Oversættelse af O. Melander's Jocorum atque seriorum lib. 1—2. (Lichæ. 1604. 8vo), men den har i Virkeligheden slet intet med Melander's Skrift at 'gjøre. Af den danske „Skjæmt og Alvor" er der iøvrigt også udkommet en Udgave 1677 (den findes ikke i vore offentlige Bibliotheker, men omtales i Extraord. maanedl. Relationer f. 1678 S. 651), og desuden haves flere Optryk fra det 18de Århundrede.

2 Jvfr. H. Oesterley: Gesta Romanorum. Berlin. 1872. S. 716.

de vigtigste: det indiske Værk, »Katha Sarit Sagara«[1], forskjellige orientalske og europæiske Bearbejdelser af »De syv vise Mestre«[2], Petri Alfonsi »Disciplina clericalis«[3], og endelig »Gesta Romanorum«[4]. De to første af disse Skrifter skjønnes dog snart ikke at kunne have nogen umiddelbar Betydning for os, dels på Grund af de Sprog, hvori de ere affattede, dels fordi Fortællingens Udseende i dem afviger ikke lidet fra den Recension, der sees at være benyttet i »Den utro Hustru«. Omvendt står den Form af Fortællingen, der — med kun mindre væsentlige Uoverensstemmelser — foreligger både i »Disciplina clericalis« og i »Gesta Romanorum«, Stykkets Fremstilling så nær, at hvis kun det ene af disse Skrifter var kjendt, vilde man næppe betænke sig på at sige, at just dette måtte være Stykkets Kilde. Nu viser det sig dog, at Fortællingen i »Disciplina clericalis« virkelig kommer Stykket nogle Streger nærmere end i »Gesta Romanorum«, og hermed skulde man da med det samme synes, at Spørgsmålet kunde være afgjort, — hvis ikke den Omstændighed var, at Petrus Alfonsus' Samling må antages at have haft en forholdsvis temmelig ringe Udbredelse i ældre Tid — i det mindste i de germaniske Lande —, som den også først for

---

1 Katha Sarit Sagara. Sanskrit und deutsch herausgeg. von H. Brockhaus. Den tyske Oversættelse S. 55—60 (Historien om Devasmitâ).

2 H. Sengelmann: Das Buch von den sieben weisen Meistern. Halle. 1842. S. 47 flg. og 108 flg.; H. A. Keller: Li romans des sept sages. Tübingen. 1836. pag. CXLV—VI.

3 Herausgeg. von Fr. W. V. Schmidt. Berlin. 1827. 4to. S. 51—53; jvfr. S. 129 flg.

4 Gesta Romanorum, herausgeg. von A. Keller. Stuttgart 1842. 1 Bd. S. 52—54. H. Oesterley: Gesta Romanorum S. 325—27; Gesta Romanorum aus d. Latein. übertragen von J. G. Th. Grässe 1 Hälfte. Dresden u. Leipzig. 1842. S. 54—57.

et halvt Århundrede siden er bleven trykt [1]. Der lod sig dog måske finde en Udvej af denne Vanskelighed; thi er end »Disciplina clericalis« først sent bleven trykt som Helhed, gik dog enkelte af dens Historier tidlig over i trykte Skrifter, som havde et endog meget stort Publikum [2]. Et Exempel herpå have vi i den så kaldte »Steinhøwel'ske Æsop«, et Værk fra den anden Halvdel af det 15de Århundrede, som udkom i en Række forskjellige Udgaver og blev oversat på flere Sprog [3]. I dette Værk er der nemlig foruden mange andre Ting også optaget nogle Fortællinger af »Disciplina clericalis«, og derimellem netop Fortællingen om den grædende Hund [4]. Disse

[1] Omvendt fandt „Gesta Romanorum" allerede tidligt en overordentlig stor Udbredelse og må indtil et godt Stykke ind i den nyere Tid regnes for at have været et af de allermest læste og yndede Underholdningsskrifter. Man får en Forestilling herom, når man hører, at „G. R."s sidste Udgiver, H. Oesterley, omtaler ikke færre end 166 Håndskrifter af dette Værk (se hans Udg. S. 8, jvfr. S. 257 og 750—51), og at Grässe (Trésor de livres rares etc. T. 3 pag. 73 flg., jvf. hans Oversættelse af „G. R." 2 Hälfte S. 304 flg) opregner alene fra Tidsrummet 1472 til 1531 (det Årstal, som findes i Efterskriften til „Dorotheæ Komedie") 42 trykte latinske Udgaver, foruden Oversættelser, udkomne til Dels i flere Oplag, på fransk, engelsk, hollandsk og tysk. — Det første Sted, hvor Fablen i „Den utro Hustru" er henført til „G. R." og „Disc. cl.", er iøvrigt F. Wolf og St. Endlicher's Von Bruoder Rauschen. Wien 1835. S. XXXVI. De forskjellige Bearbejdelser og Paralleler til Historien om den grædende Hund ere i størst Udførlighed, men dog på en underlig udvortes og lidet oplysende Måde sammenstillede i H. Oesterley's Udgave af „G. R." S. 716; jfr. iøvrigt H. A. Keller: Li romans des sept sages pag. CXLV—VII.

[2] Jeg taler ikke her om „Gesta Romanorum", der også har øst af „Disc. cl."

[3] Se især „Decameron von Heinrich Steinhöwel, herausgeg. von A. v. Keller". Stuttgart. 1860. S. 677 flg.; Grässe: Trésor de livres rares etc. I, 37. Skriftet, hvis Hovedbestanddel er et „Vita Æsopi" og en Række æsopske Fabler, er nylig optrykt under Titel: Steinhöwels Äsop, herausgeg. von H. Oesterley. Tübingen. 1873.

[4] Oesterley's Udgave S. 323—26.

Fortællinger ere dog ikke ordret gjengivne efter Petrus Alfonsus' Redaktion. For ikke at tale om, at den latinske Text altid ledsages af en tysk Oversættelse, er selve Latinen omskrevet noget, og ved denne Omskrivning er det da bleven muligt, at Fortællingen, således som den fremtræder her, har et Par Træk tilfælles med vort Fastelavnsspil, som ikke forekomme i den egentlige »Disciplina clericalis«[1]. Lægger man nu dette sammen med, at Adgangen til Steinhöwels »Æsop« var så let, kunde meget synes at tale for, at vi i dette Skrift havde Stykkets umiddelbare Kilde. Og dog tør jeg ikke påstå det med fuldkommen Sikkerhed. Ved Siden af Overensstemmelserne har Fortællingen i »Æsop« også en og anden Uoverensstemmelse med Fastelavnsspillet, og det på Steder, hvor »Disciplina clericalis« (og til Dels »Gesta Romanorum«) i al Fald står Stykket nærmere[2], og vil man gjøre gjældende, at denne Stykkets større Lighed med de andre Skrifter

---

[1] Således bl. a. det, at Ægtemanden gjør en Pilegrimsrejse (til Rom) for at få Aflad for sine Synder. I „Disciplina clericalis" hedder det, at han rejste til Rom „orationis studio", og i „Gesta Romanorum" ganske almindeligt, at han gjorde en Rejse. Også i den danske Fortælling i „Joco Seria" rejser han iøvrigt til Rom „om afflad", og i Hans Sachs' nedenfor omtalte Stykke „Das weynent Hündlein" rejser han til den hellige Grav. I og for sig måtte det nu altid ligge nær i ældre Tid at tænke sig enhver længere Rejse, hvis Formål ikke var ganske bestemt betegnet, som en Pilegrimsrejse, og for lutherske Forfattere måtte denne Tanke oven i Kjøbet have noget vist tilfredsstillende, når Rejsen, således som i det foreliggende Tilfælde, drog bedrøvelige Følger efter sig.

[2] Således bruge både „Gesta Romanorum" og Stykket stadig Betegnelsen „vetula" om den gamle Kjærling. I „Disciplina clericalis" kaldes hun i al Fald én Gang således, men i „Æsop"s latinske Text hedder hun hele Tiden „anus". Rigtignok forekommer i den tyske Oversættelse et Par Gange Udtrykket „die Vettel". — Også kan mærkes, at Epilogen til Stykket minder stærkt om Efterskriften til Historien i „Disciplina clericalis", men Historien i „Æsop" har ingen Efterskrift.

i de pågjældende, temmelig uvæsentlige Punkter kan være tilfældig, så vil jeg gjentage, hvad jeg før har antydet, at Forskjellen mellem Fortællingens Udseende på alle tre Steder er så ringe, at Forfatteren gjerne kunde have benyttet et hvilket som helst af hine Skrifter, og at hans Arbejdes større eller mindre Uoverensstemmelse med de andre kunde være tilfældig. I Virkeligheden mener jeg da også, at en fuldkommen sikker Afgjørelse af det foreliggende Spørgsmål er af temmelig uvæsentlig Betydning for os, og skjønt det endog meget vel lod sig tænke, at vor Forfatter har hentet Fortællingen fra et Skrift, som ikke ligefrem er noget af de hidtil nævnte, finder jeg dog ingen Anledning til at føre Undersøgelsen videre. Hovedsagen er, at Forfatteren har benyttet en Recension af Fortællingen, der i sin Grundform er den samme, som går igjennem alle de tre sidst omtalte Værker.

Der er nu talt så meget i halv Almindelighed om denne Fortælling om den grædende Hund, at det kunde være passende at give Læserne en Forestilling om, hvorledes den virkelig ser ud. Jeg skal derfor her gjengive det vigtigste af dens Indhold, idet jeg holder mig til den Form af den, som foreligger i »Disciplina clericalis«. Der var engang, hedder det altså, en Adelsmand, som havde en smuk og kysk Hustru. Nu traf det sig, at han vilde gjøre en Rejse til Rom »orationis studio« [1], og så sikkert stolede han på sin Kones Dyd, at han ikke vilde sætte nogen anden Vogter over hende i sin Fraværelse end hende selv. En Tid lang levede Konen da også i al Ærbarhed. Da hænder det en Dag, at hun nødvendig skal tale med en Naboerske, og på Vejen hjem bliver hun set af en ung Mand, som fatter en heftig Kjær-

[1] Jvfr. S. 31 Anm. 1.

lighed til hende og fra nu af overhænger hende med Bønner om Gjenkjærlighed. Hun afviser ham imidlertid med Foragt, og af Sorg herover sygner den unge Mand hen. Da han en Dag, som han plejede, går hen til det Sted, hvor han først havde set den smukke Kone, møder han en gammel Kjærling, »religionis habitu decorata« [1], som, da hun ser, at han græder, spørger om Grunden til hans Sorg. Hun får den da at vide, lover at hjælpe ham og går også strax hjem og lægger Hånd på Værket. Hun havde en lille Hund, den lader hun sulte i to Dage, og på den tredie giver hun den et Stykke Brød med Sennop på at æde. Så snart den har ædt Brødet, begynde dens Øjne at rinde, og nu går Kjærlingen med den til den unge Kone, af hvem hun bliver godt modtaget »pro magna religionis specie«. Konen ser imidlertid, at Hunden græder, og spørger om Grunden hertil. (Slutningen gjengives ordret:) »Anus ad haec: Carissima amica, ne quaeras quid sit, quod adeo magnus dolor est quod nequeo dicere. Mulier vero magis instigabat ut diceret. Cui anus: Haec quam conspicis canicula mea erat filia, casta nimis et decora, quam juvenis adamavit quidam. Sed adeo casta erat, ut eum omnino sperneret, et ejus amorem respueret. Unde dolens adeo efficitur, ut magna aegritudine stringeretur. Pro qua culpa miserabiliter haec supradicta nata mea in caniculam

[1] I „Gesta Romanorum" hedder det, at hun stod i Ry for Hellighed (sancta reputabatur). Udtrykkene i „Disciplina clericalis" vise endnu stærkere hen på, at Helligheden var et Skin, og i den tyske Text i Steinhöwels „Æsop" kaldes hun en Gang ligefrem „die alt hektz". Dog må tilføjes, at i de moraliserende Efterskrifter både til „Gesta Romanorum" og „Discipl. cler." sættes også hendes Gjerning i Forhold til Djævelen. Ret mærkeligt er det ellers at se, hvorledes Tiden efterhånden havde taget på Helligheden. I Katha Sarit Sagara omtales hun som virkelig Præstinde i et Buddha-Tempel.

mutata est [1]. His dictis prae nimio dolore erupit in lacrimas anus illa. Ad haec femina: Quid ergo, cara domina, ego, similis peccati conscia, quid, inquam, factura sum? Me etenim dilexit juvenis, sed amore castitatis eum contemsi, et simili modo ei contigit. Cui anus: Suadeo tibi, cara amica, ut quam cito poteris hujus miserearis, et quod quaerit facias, ne et tu simili modo in canem muteris. Si enim scirem inter juvenem praedictum et filiam meam amorem, numquam in canem mutaretur filia mea. Cui ait mulier casta: Obsecro ut consilium mihi hujus rei utile dicas, ne, propria forma mea privata, efficiar canicula. Ad haec vetula: Libenter pro Dei amore, et animae meae remedio, et quia misereor tui, hunc supradictum quaeram juvenem, et, si eum invenire potero, ad te reducam. Cui gratias egit mulier. Et sic anus artificiosa dictis fidem praebuit, et quem promisit reduxit juvenem. et sic eos associavit« [2].

Fra Betragtningen af den Fortælling, som har afgivet i det mindste enkelte Motiver til vort Skuespil, føres vi naturligt ind på Spørgsmålet om Stykkets Originalitet i snævrere Forstand. Er »Den utro Hustru« et selvstændigt Arbejde af en dansk Forfatter, eller er det en Oversættelse eller Bearbejdelse fra et fremmed Sprog? Dette Spørgsmål er, hvad jeg vel næppe behøver at fremhæve, et andet end det, om Christiern Hansen er Stykkets Forfatter eller Bearbejder, og vil derfor

[1] I „Gesta Romanorum" hedder det bestemtere, at Gud for hendes Brødes-Skyld forvandlede hende til en Hund. Ligeså i „Æsop" („dii").

[2] I den før omtalte Efterskrift, der som sædvanlig har Form af en Samtale mellem en Lærer og hans Discipel, hedder det: „Discipulus magistro: Numquam audivi tam mirabile quid, et puto fieri arte Diaboli. Magister: Ne dubites. Discipulus: Spero quod si quis homo tam sapiens erit ut semper timeat se posse decipi arte mulieris, forsitan ab ejus ingenio se custodire valebit"; etc.

også kunne drøftes allerede nu. Når man får at høre, at Hans Sachs har skrevet et Fastelavnsspil »Das weynent Hündlein« [1], hvis Kilde netop er den samme Fortælling, som er benyttet i »Den utro Hustru«, vil man let være tilbøjelig til at tro, at vi i det have Originalen til vort Stykke. Ved nærmere Undersøgelse viser det sig dog, at dette ikke er Tilfældet. Ikke blot bærer »Das weynent Hündlein« den forholdsvis sene Dato: 25de Januar 1554, men fraregnet enkelte, ganske vist tilfældige Ligheder, som f. Ex. i Samtalen mellem Ægteparret, er der iøvrigt en gjennemgående Forskjel på de to Arbejder. I Hans Sachs' Stykke optræde kun de samme fire Personer, som omtales i Fortællingen, og Stykket har ingen af vort Fastelavnsspils komiske Scener, men holder sig i det hele meget nær til Kilden. Men »Den utro Hustru« kunde da mulig være en Oversættelse eller Bearbejdelse af et tysk Fastelavnsspil, som var ældre end Hans Sachs'? Der lod sig anføre adskilligt både imod og for en sådan Antagelse. Imod kunde det således synes at tale, at Stykket i det hele er ret frit og naturligt i sin Diktion, og at der mærkes forholdsvis lidt til den Rimnød, som ellers plejer at være meget iøjnefaldende i ældre Oversættelser. Germanismerne ere heller ikke særlig fremtrædende, og iøvrigt, om de også vare det, vilde det ikke bevise meget: vi finde ofte sådanne af den mest påfaldende Art i Stykker, som vitterlig ikke ere oversatte fra tysk. Endelig måtte det synes underligt, om Hans Sachs havde dramatiseret et Æmne — og oven i Kjøbet på en forholdsvis så ufri Måde —, som allerede i Forvejen var behandlet i et tysk Skuespil. På den anden

[1] Trykt i Folio-Udgaven af hans Værker 4 Buch (Nürnberg 1578), 3 Th. fol. 28 v. — 31 v.

Side kunde man jo rigtignok gjøre gjældende, at Diktionens Utvungenhed mulig hidrørte fra. at Oversætteren havde været sin Opgave mere voxen, end det i Almindelighed var Tilfældet: at når der ikke i Sproget er noget, som ligefrem beviser tysk Oprindelse, er der heller ikke i Stykket noget Træk af et så afgjort hjemligt Præg, at det ubetinget stempler Stykket som dansk (om Stednavnene skal jeg tale nedenfor); og at Tilværelsen af Hans Sachs' Stykke ikke er et Bevis for Ikke-Tilværelsen af et ældre tysk Stykke med samme Æmne. da Hans Sachs jo umulig kunde kjende alle de Fastelavnsspil, som vare skrevne før hans Tid. Også de i Stykket forekommende Personnavne — Nis Nibelkert, Raghebert — turde have et temmelig mistænkeligt Udseende[1]. Dertil kommer endnu, at vor hele ældre Skuespilliteratur vitterlig står i et så nært Forhold til den tyske. at der altid, så længe der ikke foreligger sikre Vidnesbyrd om et Stykkes Originalitet, er størst Sandsynlighed for, at det skriver sig fra vore Naboer syd for Ejderen. I det hele turde således Resultatet være, at der er Grund til at nære nogen Tvivl om, at »Den utro Hustru« er et oprindelig dansk Arbejde, men iøvrigt indrømmer jeg, at det er meget vanskeligt at danne sig en aldeles bestemt Mening herom, og føler selv en vis Tilfredsstillelse ved, at der i al Fald ikke hidtil er fundet noget fremmed Skuespil, af hvilket det kunde være en Oversættelse.

De i Stykket forekommende Stedbetegnelser — »Norwesker« (V. 307), »Vendelskaff« (smstds.), »Skare« (V. 6) —

---

1 For så vidt det „Her", som i Stykket står foran Navnet „Raghebert" (V. 167), skal opfattes som „Hr.", turde det ganske udanske i Brugen af denne Betegnelse til en „Badstuemand" være et endnu stærkere Vidnesbyrd mod Stykkets Originalitet end noget af selve Navnene.

afgjøre i og for sig intet med Hensyn til det nys afhandlede Spørgsmål; thi selv om Stykket var oversat, måtte man vente, at der på dette Punkt var forsøgt en Slags Lokalisering. Dette var således Skik fordum, som det er nu, kun at man i ældre Tid gjorde den Slags Ting på en naivere Måde. Men netop som en Følge heraf komme Stednavnene ofte til at indeholde et Vink om, i hvilken særlig Landsdel det pågjældende Arbejde er bleven til, og også i det nærværende Tilfælde anser jeg det ikke for aldeles usandsynligt, at i det mindste den ene af de anførte Stedbetegnelser kunde have en vis Betydning i så Henseende. I de Vers, hvormed Herolden indleder Stykket, siger han spøgende, at han en Dag var i »Skare«, at han agede hid (d. e. til det Sted, hvor Stykket spilledes) på en brudden Slæde, og at han var i stor Fare (V. 6 flg.). Ved »Skare« kan man vel kun tænke på det svenske Skara. Men det kan næppe andet end overraske at finde denne By nævnet her og i en sådan Sammenhæng. Uden Hensyn til, om Christiern Hansen har haft noget med Fastelavnsspillet at gjøre eller ikke, synes alt også ellers at vise hen til, at ikke blot »Dorotheæ Komedie« — om hvilken det er notorisk — men også »Den utro Hustru« og »Paris' Dom« ere knyttede til Odense. Det beslægtede i Stykkernes Sprogform, Ligheden mellem Skrifttrækkene, ikke mindst den Omstændighed, at Stykkerne ere samlede i ét Håndskrift, alt dette forklares lettest og naturligst derved, at Stykkerne have været opførte på et og samme Sted, have udgjort en og samme Skoles dramatiske Repertoire, om man så må sige. De behøvede derfor visselig ikke at være blevne til på samme Sted, men det måtte dog ligge nær for Hånden at antage det, så længe der intet forelå, som bestemt viste i en anden Retning. Jeg tænker mig nu, at

vi i Nævnelsen af Skara kunde have et sådant Fingerpeg. Thi, selv iberegnet denne Bys større Betydning i ældre Tider, hvad kunde dens Navn være andet for Skoledrengene i Odense eller selv for de agtbare Borgere samme Steds end en temmelig tom Lyd, og hvorledes skal man forklare sig, at en Forfatter, der skrev eller bearbejdede et Stykke direkte til Brug for Fynboerne, kunde falde på at føre en i alle Henseender så fjernt liggende Lokalitet frem for disses Forestilling? Den Frihed, hvormed det stedlige behandles i vore ældre Skuespil, ytrer sig så at sige altid som en Bevægelse i lige modsat Retning. Det er ikke så, at man drager det fjerne og fremmede ind i det hjemliges Kreds, men omvendt: når man i Medfør af Stykkets Æmne har været nødt til en Tid lang at holde Tilskuernes Tanker fast i fremmede Omgivelser, ynder man uformodet at komme frem med Hentydninger til det alle bekjendte, hjemlige og nærliggende[1]. Og så hin tilføjede Bemærkning om Slædefarten. Ja, man vil måske sige, at netop den viser, at det hele kun skal betragtes som en fantastisk Spøg. Til en vis Grad er dette naturligvis rigtigt. Men det spøgende kommer allerede tilstrækkeligt frem i Udsagnet om, at vedkommende har gjort en Rejse i en »brudden« Slæde, og jeg tror, man gjør Uret i at tillægge Forfatteren den Mening, at denne Slædefart tillige skulde være gået for sig over Kattegat — fra Skara til Odense. Den Slags luftige Indfald passe fortræffeligt i Munden på en ro-

---

[1] Et Exempel af hundrede: I den håndskrevne Tobiæ Komedie (Gl. kgl. Smlng. Nr. 794, Fol.) skildres det, hvorledes den unge Tobias og hans Ledsager, Engelen Gabriel, på deres Rejse komme til Tigris-Floden, og Gabriel siger da: „Nu ere vi nær ved Tigris Flod, der ville vi tage en Hvile god.“ Hertil svarer Tobias: „Nu haver jeg aldrig liger' set end Viborg Sø, tykkes dig ikke det?“

mantisk »Fantasus« fra det 19de Århundrede, men de passe efter min Mening såre lidet til det 16de Århundredes meget tungere byggede »Herold«. I Henhold hertil synes da de fremhævede Vers mig naturligst at pege hen på, at Stykket i sin danske Skikkelse er bleven til på et Sted, som Skara både i Forestillingen og i Rummet lå adskilligt nærmere end Odense, jeg mener en af de østdanske Provinser [1]. Vistnok er Sprogformen ikke skånsk [2], men dels behøvede vedkommende Forfatter eller Oversætter jo ikke at være født i Skåne, fordi han havde ladet et Stykke opføre der, dels véd man jo, at ved Afskrifter tagne i hine ældre Tider — og under den antagne Forudsætning måtte det under alle Omstændigheder ligge nærmest at betragte vor Opskrift af Stykket som en sådan — kjendte man ikke, hvad det vilde sige at gjengive de finere sproglige Særegenheder uforandret, men Afskriften antog uvilkårlig i større eller mindre Grad Præg af Afskriverens Idiom. — For Resten er jeg naturligvis ikke blind for den Mulighed, at Stednavnet »Skare« kan være kommen ind i Stykket ad temmelig tilfældig Vej, f. Ex. blot for at danne et Rim til »Fare«, og i så Fald er det naturligvis uden al videre Betydning. Men Sandsynligheden for det modsatte forekommer mig dog at være overvejende, og især da, hvis man turde antage, at Stykket var originalt, og at Forfatteren altså havde haft fuldkommen frie Hænder til at vælge sine Rim.

---

[1] Thi at det skulde være oversat fra svensk, bliver vel allerede på Grund af den svenske dramatiske Literaturs store Fattigdom i hin ældre Tid meget lidet sandsynligt.

[2] Ganske enkelte Ordformer og Ord kunde dog måske vise hen i denne Retning, som f. Ex. „villie“ (V. 9), „dygh“ (V. 856), og måske flere. Det er ret mærkeligt, at Navnet „Gileberth“, hvormed Djævelen tiltales (V. 291), forekommer som Navnet på en Trold i et vitterlig skånsk Stedsagn (se Suhm's Saml. til den danske Historie I, 117).

Jeg indskyder her den Bemærkning, at der ikke i den Måde, hvorpå Stykket er indført i Håndskriftet, er noget som kunde tyde på, at det er indført af Forfatteren eller Bearbejderen selv, men at der tværtimod mellem de forekommende Fejlskrifter er en og anden, som temmelig sikkert synes at vise hen til en Afskriver [1].

Stykket bærer ingen Dato, som kunde oplyse os om, når det er blevet til, eller, for så vidt det er oversat, når det er bleven iført sin danske Skikkelse. Det kan dog siges, at ligesom allerede Indholdet, og især da Scenen med Munken, peger hen på en Tid, da Uviljen i det mindste med visse Sider af det katholske Væsen var bleven almindelig her hjemme — eftersom Stykket jo var beregnet på at sees af og finde en gunstig Modtagelse hos en temmelig vid Kreds af Mennesker — således viser, endnu bestemtere, Diktionen og Sprogformen, at der ikke kan være nogen meget betydelig Forskjel i Tid mellem det og den med Årstallet 1531 betegnede »Dorotheæ Komedie«. På den anden Side turde måske den Omstændighed, at de egentlig dogmatiske Tvistepunkter mellem Katholikerne og Lutheranerne ikke ere berørte her [2], medens de i »Dorotheæ Komedie« med tilhørende Epilog træde stærkt i Forgrunden, indeholde en Antydning af, at »Den utro Hustru« er ældre end det andet Stykke, noget som det også i og for sig vilde være naturligst at slutte efter den Plads, det har i Håndskriftet. Iøvrigt spiller her Spørgsmålet om Christiern Hansens Forhold til Stykket stærkt ind.

---

[1] Således især Fejlskriften i V. 17, jvfr. Anmærkningen til Sceneanvisningen efter V. 855 flg. og Anm. til V. 153.

[2] Det skulde da være Spørgsmålet om Valfarternes Betydning, men om det er sket i en bestemt polemisk Hensigt, er i al Fald ikke aldeles uomtvisteligt.

Thi hvis der skjønnes at være Sandsynlighed for, at han er Forfatter til eller Bearbejder af »Den utro Hustru«, ligger det nær at sætte Udarbejdelsen af dette Stykke så langt tilbage i Tiden, som de andre Hensyn på nogen Måde tillade det, da en så ivrig Katholik som Christiern Hansen viser sig at være — selv om han var på det dybeste forarget over de Laster, som skjæmmede den katholske Gejstlighed —, ikke kan antages i de meget kritiske År omkring 1531 at have gjort et for hans Sag så farligt Vovestykke, som at fremstille disse Laster i dramatisk Beskuelighed og give en Repræsentant for Standen til Pris for Publikums Latter og Foragt. Under alle Omstændigheder mener jeg dog, at der efter den Måde, hvorpå Forholdene udviklede sig her hjemme, er Grund til at holde Stykket for yngre end Christiern II.s tidligere omtalte Forordning [1].

Vort Fastelavnsspil har ofte været omtalt af Literaturhistorikerne, og der har på flere Steder været meddelt Prøver af det. Jeg fremhæver her: Minerva 4 Bd. (1786) S. 766—72; Nyerup og Rahbek: Bidrag til den danske Digtekunsts Historie I, 132—41; Historisk Tidsskrift V, 498--500. I Danske Samlinger 2 Række III, 235--37 har jeg selv for nylig aftrykt de Scener af Stykket, hvori Djævelen optræder.

[1] Ovenfor S. 13.

[På den indvendige Side af Håndskriftets Bind står følgende Personliste:]

Agentes:
Maritus.
Vxor.
Vir rusticus.
Bastwemandt.
Mulier (!).
Mo*na*chus.
Aulicus.
Vetula.
Diabolus.
Pr*e*co.

[Preco.]

Helsel, god dagh, we*nn*er kiæ*re*,
J[1] alle, so*m* h*er* er innæ,
Edh*er* reth alle hed*er* och ære,
Bode mendt och q*ui*nnæ.
Jegh er hiid ko*m*men ed*er* til glede,
Jegh war en dagh i Skare,
Jegh øgh hiid paa en b*r*odh*e*n slede,
Och var ieg i stoer fare.

Villie hi giffwe roem oc th*er* tiil tide
Och ey for høith at snacke,
Jegh skal ed*er* liit aff god*s* ord[2] sighe,
Saa at i skulle meg tacke.

---

[1] Det kunde måske være nogen Tvivl underkastet, om det pågjældende Tegn virkelig forestiller et Bogstav, eller om det kun er en Snirkel, der hører til det store H i den første Linie.

[2] For så vidt »gods« skal forståes som »Guds«, har Talemåden sin Analogi i »Dorotheæ Komedie« V. 942 (jvfr. V. 1), men må da her være brugt spøgende og i en almindeligere Betydning, omtrent som man nu kunde sige: jeg skal prædike lidt for Eder.

Th*et* selskaff, so*m* h*er* i er*e*[1] inne
Oc ville thøm at høre,
En lidh*e*n leeg the ville fi*n*ne,
Th*et* skulle the snarlig *giøre.*
Tha mwe i see en fau*er* roosen[2],
Skal ma*n*ge bedle fanghe,
Foer hw*n* er god at ligge hoss,
Th*et* ved ieg wel for langhe.
Fførst ko*mm*e*r* en bo*n*de m*ed* stoer adtro,
At ha*n* motte fa*n*ghe he*nn*e wilie,
Saa ko*m*m*er* ha*n*s hwsfrw oc drag*er* ha*nu*m fraa
Oc vill thøm saa at skilie.
Th*er* nest skal he*n*ne gylie en mw*n*ck,
Da*n*ze ree i syn kappe,
Saa le*n*ge th*er* ko*mmer* en hofma*n*d strunck,
Ha*n* skal ha*n*s rygh wel klappe,
Ock ko*mm*e*r* ha*nu*m i siit clost*er* at wæ*re*
Oc icke rede at giliæ,
Saa at ha*nu*m skeer lidh*e*n ere,
Ha*n* fa*n*gh*er* ey hell*er* syn vilie.

---

[1] Det anvendte Forkortningstegn forekommer ellers intet Steds i Håndskriftet, men ingen af alle de kyndige Håndskriftlæsere, med hvilke jeg har rådført mig om dette Ord, have kunnet læse det anderledes end som: ere. For så vidt Ordet skal forståes efter dets danske Betydning, synes Meningen mig dog meget uklar. Hr. Translatør A. Larsen har mindet om det tyske »inne werden« (sein), og et Verbum eller verbalt Udtryk af denne Betydning vilde ganske vist passe fortræffeligt i Sammenhængen (»det Selskab, som I se her inde«), men at nogen skulde kunne gjengive »inne sein« ved »være inde« forekommer mig dog altfor lidet sandsynligt, til at jeg tør tro derpå.

[2] Der har først været skrevet: roogg.

Then hofmand tha med syne kloge raad
Han skal tha freste then quinnæ,
Saa Henghe thet gøer for hanum i trod,
At han foer henne mynnæ.

Ho som segh nw ey holler med magh
Ock ey thenne leeg wil mercke,
Jeg skal slaa hanum paa syne bagh,
Saa at hans romppe skal vercke.

Maritus ad vxorem suam.

Kiære hwsfrw, mitt hiarte gwld,
A(l)tid haffwer tw wæred meg hwld,
Aldrig saa ieg thelig en quinnæ,
Ther mandt kan saa i trøen finnæ.
Ffor then samme skyld mo tw faa
Monge lønlig ærende at vnderstaa.
Vi haffwe nw vered saa lenge sammen
Oc haffwe toldt tiil hobe glede oc gammen,
Nw haffwer ieg monghe synder bedreffwet,
Saa lenge som ieg haffwer i verdhen leffwet,
Thy bøer meg at tencke then lønlig vey,
Meg hobes wil ieg, tw sier ey ney.
Veste ieg, hwad ieg skulle slaa oppaa,
At ieg motte syndsens afløsnyng faa,
Ther ville ieg legge paa all myn macth,
Thet sier ieg teg, thess haffwer ieg acth.

Vxor ad maritum.

Myn hiartens fryd, myn verdsens ære,
J ere myn edelig hosbonde kiære,

E hwad i ville, ieg vill oc saa,
Th*et* so*m* skeliighe ka*n* tiil gaa;
The sidh*er* at te*n*cke, so*m* i haffwe giordt,
Meg tyck*er* wel, at th*et* skod*er*[1] ey stort,
Jeg ed*er* oc th*et* rodhe will,
Om i ku*nn*e finne th*er* veye tiil,
Saa i motte he*m*me hoss meg bliffwe
Oc ey so*m* stakarl om la*n*dh*en* at driffwe.

Maritus ad vxorem.

Jeg haffw*er* th*et* sag[t] all for i fiordt,
At tw est kloeg vdy ty*n*ne ordt,
Jeg tørff wel sette ved my*n* hals,
At i thiit liiff haffw*er* tw ey falsck;
Th*et* mo ma*n* wel po teg m*er*cke,
At tw haffw*er* omga*n*gh*et* m*ed* vise klercke.
Tw rod*er* meg my*nn*e synd*er* at bøde
Oc bliffwe hoss teg, my*n* kæ*re* søde;
Th*et* mwe the m*er*cke alle, th*et* høre,
At tw kant ey squall*er* føre.
Th*et* ka*n* alligewel icke saa tiil ga*n*ghe,
At ieg ka*n* løsen aff synd*er*ne fa*n*ghe,
Medh*en* ieg skal haffwe saa gode daghe,
At soffwe oc d*ri*cke oc fylle my*n* maffwe.
Skal ieg fa*n*ghe aff synde*n* boed,
Tha vord*er* ieg at ga*n*ge paa my*n* foedt
Tiil helige sted*er*, so*m* ieg haffw*er* ieth,
Tro meg, ieg sier teg setth.

---

[1] Ordet kan også læses: skeder.

Vxor ad maritum.

Awi, myn hiarte kiære hosbonnæ,
Telict moo vere stor sorig oc vonde,
At i ville aff landt fra meg gaa,
Jeg redes, hwad eder fore mwnne staa.
Jeg beder, at i bliffwe hoss megh,
Jeg vil eder aldri giøre falsk eller swig.

Maritus.

Bed ther ey om, hwsfrw kiære,
Forty thet kand ingen lwnde wære,
Thy ieg haffwer teth ieth i fwld stoer nøed,
Jeg mo thet ey lade for myn døed.
Thi leff nw skelig, som teg bøer,
Saa her effter, som tw giorde føer,
Jeg tager nw myn pig staff oc hatth,
Ther med haff nw gaade natth.

Vir ad mulierem.

Helsel, god dag, søster kiære,
Hwi mwnne i saa tiste være,
Oc hwi ere i saa ene?
Hade i hosbonde eller oc ternæ,
Tha skulle i ey være enæ gernæ,
Eller om i hade swennæ.

Mulier vxor.

Jeg haffwer hosbonde, dog han er ey heer,
Gwd lade hanum vel at lidhe,
Mynne terner ere ey heller neer,
Forty tha mwnne ieg quidhe.

Ha*n* foer en pelegr*im*s reise i gaaer,
Th*et* mo ieg fwlwel kiære,
Ha*n* ko*mmer* ey igh*e*n vdi et aaer,
Th*et* tyck*er* meg fwl ba*n*ge være.

Vir ad mulierem.

Vil ha*n* faar*e* so le*n*ge aff landt
Oc giør*e* ed*er* skade bode,
Saa tag*er* ed*er* en ande*n* mandt,
Th*et* vil ieg ed*er* raadhe.

Mulier.

Jeg troer, th*et* wor*e* ey roed,
At ieg skulle saa giøre,
Jeg skulle sidh*e*n haffwes for*e* spot oc hod
Aff alle the, th*et* ku*nn*e hiøre.
My*n* hosbo*n*de motte kaste meg had oppaa,
Nar ha*n* igh*e*n ku*nn*e komme,
Oc ald*ri* mer k*er*ligh*ed* tiil [meg] faa,
Saa vor*e*d meg lidh*et* tiil fro*m*me.

Vir.

Hwo skulle th*et* ad vide faa,
Om i een saa hade giordt?
Th*et* skulle alt ga*n*ske løn*lig* tiil gaa,
Th*et* skulle oc ey spor*e*s stort.
Spaer ey th*et*, so*m* øffredt er tiil,
J ere saa skøen en q*ui*nnæ,
Om hosbo*n*den igh*e*n ko*mm*e viil,
Th*et* bliffw*er* oc ey tees my*n*ne.

Hwad ieg haffwer sacth, tencker oppaa,
J ere saa skøen en liliæ,
Jeg haffwer tiil eder saa stoer attro,
Jeg kan meg ey fra eder skiliæ.
Kunne ieg ther noghet roed tiil finne,
At ieg motte faa eders villie,
At ieg motte krybe ppaa eder en synne!
Jeg kan ey bedre giliæ.

Mulier.

Legh ey saadan draffwel fram,
Thet er bode last oc skaem.
Thelig en plomper som tw est,
Tw fierter wel tiil hesten best.
At tw skulle nogen tiidt ligge hoss meg!
Meg lyster ey derth at telig stegh.
Tw est en gammel forlewen krop,
Tw vore wel verd at henge opp.
Meg tycker, tw haffwer tyn egen hwsfrwe,
Jeg[1] teg lidhet tiil henne at dwe.
Tw haffwer saa lanct et pibenskeck,
Tw mott wel taa tyn skydne læeg.
Vore tw meg skylig en sar[2] ppaa,
Jeg toghe en fiert oc lode teg gaa.

---

[1] Efter »Jeg« må uden Tvivl være glemt et Ord: mener, tænker ell. lign.

[2] Det ligger nær at tænke sig, at der skulde have stået: ansvar.

Vir.

O my*n* kiær*e*, taler meg icke saa spee,
Tw skallt wel fa*n*ge andh*et* at see.
Jngh*e*n hwsfrw haffw*er* ieg nw,
Sig*er* tw th*et*, tħa liffw*er* tw.
Jeg hade i [1] gamel troel i fiordh,
Hw*n* gaff meg idelig onde ordt,
Hw*n* var ond bode aarlig oc sille,
For th*e*n sa*mm*e skyld foer hw*n* ille.
Haffw*er* [ieg] en fwld la*n*g en skeegh,
Ell*er* om ieg haffw*er* skidh*et* my*n* leegh,
Tiil bagstwe ieg raskelig ga*n*ge will,
At giør*e* meg reen och rede meg tiil.

Vadit vir querens balneum.

H*er* Raghebert, stat nw helsell,
Vilt tw hede bagstwen vell,
Tha lad meg bade oc haffwe mit mag
Oc giør*e* meg hwid bode for*e* oc bagh.
Th*er* ville wi ey mer*e* om snacke,
Jeg wil teg betale, tw skalt meg tacke.

Hospes balnei.

Va*n*ne, va*n*ne, hwad tw haffw*er* god lycke,
Theg vord*er* at skade ey eth stycke,
Tw ko*mm*er nw, som tw kalled wor*e*,
Teg skal all ting staa r*e*de for*e*.
Ffoer teg vd aff the ga*m*le kludhe
Och kryp h*er* ind, ieg wil staa vdhe.

---

[1] ɔ: en.

Vir.

Holt, holt, giff icke mer*e* oppaa,
Th*et* er saa hett, meg swid*er* saa.
Haffw*er* tw noger goed lwd,
Tha raghe mitt skeg, ieg vil nw vdh.

Hospes.

Snart vdh! ieg vil teg fwldslet rage,
Saa at ma*n*dt skal lede efft*er* tyne mage.

Et sic limat eum luto et candela eius barbam cremat.

Vir.

Kiær*e* ven, tw høer my*n* bøen,
Seg meg nw, om ieg er skøen.

Hospes.

Aha, g*w*d syne, hwad tw est skøen,
Th*et* sier ieg teg, tw est fwl wen [1],
E hwort tw vilt, tha maa tw gaa,
Teg stoer inge*n* straff oppaa.

Vir rediens ad mulierem dicat.

See nw, horles teg meg behaffw*er*,
Er ieg ey bode hwid oc faw*er*?

Mulier.

Tw est ledh*er*, en tw vorst førr*e*,
Jeg ville, tw wor*e* vdh*en* døer,

---

[1] Der synes først at have stået: reen.

Tw faer m*ed* dragel saa ma*n*ge fold,
Jeg ville, tw vor*e* vløcke i vold.

Sic vxor eius veniet; videns ipsum tentantem mulierem dicat.

Nis Nibelkert, hwad giør tw heræ?
Skulle tw icke he*m*me wære?

Vir ad eam.

Kiær*e* hwsfrw, ver ey vblid,
Jeg haffw*er* h*er* ve*re*d en stack*et* tiidh,
Jeg vil hiem paa stedh*e*n ga*n*ge,
Laed meg ey hwg ell*e*r onde ord fa*n*ghe.

Monachus inuadens ipsi dicit.

Gæ [1], tw haffw*er* en farligh mandt,
Han q*ui*nnæ fwlwel giliæ kandt,
Lego*mmet* killed ha*nu*m ga*n*ske fast,
Han ville paa th*e*n q*ui*nnæ m*ed* en hast.

Vxor.

Ffaa ha*n* skaem oc lide*n* lycke,
Hieme dwer ha*n* ey et stycke.
Ha*n* mo vel hede frosen kwgh [2],
Ha*n* ko*mm*e*r* icke tiidt paa my*n* bwgh [3],

---

[1] Det første Bogstav er måske ikke fuldkommen sikkert. Formen forekommer ellers ikke i Håndskriftet.
[2] Af en senere Hånd rettet til: lus.
[3] Af en senere Hånd rettet til: i vor hus.

Jeg siger thet, at i fyre aaer
Piisliit han icke en tiidt i mytt hoer[1].
Hiem skal tw i sorigs naffn,
Aligewel thet vorder meg ey tiil gaffn.

Et sic trahat eum ad crines, ducens eum ad domum, quo facto procedat mo(nachus) petens illam pulchram.

Sider i fredt, mytt liliæ bladh!
Vanne, hwad ij giøre mytt hiarthe glad.
Er ieg ey och en mandt fwl faffwer?
Seer tiil, horles eder meg behaffwer.
Skøder ey cappen, ieg haffwer paa,
Jeg kaster henne wel op vdy en vraa,
Saa stoer eghen en mandt fwl strwnck,
J vraaen ligher tha then sorte mwnck.

Mulier respondit.

Jeg maa ey sodant draffwel høræ;
Mene i thet, ieg ville saa giøre,
At ieg skulle nw mo[n]cken haffwe
Oc fange stoer plicth oc møghen plaffwe?
Skulle ieg i endelig giøre ille,
The hoffmen ieg helldər haff[we] ville.

Veniens aulicus dicat monacho.

Heel teg, broder hoppe strwedh!
Nar koem tw aff kloster vdh?

---

[1] Af en senere Hånd rettet til: I vor hus hand iche wor. — De her anførte Rettelser synes at vidne om, at Stykket har været opført mere end én Gang.

Sculle tw ey ver*e* i clost*er* innæ,
Och gyllie h*er* ey vnge q*ui*nnæ?

Monachus respondet.

Ney, my*n* kæ*re* vng*er* mandt,
At gilie q*ui*nnæ ieg ald*ri* kandt,
Ffor th*e*n skyld pleier iegh h*er* ey at bliffwe,
At ieg skulle sodandt d*ra*ffwel bed*ri*ffwe.
Jeg skulle nogre oste tiil clost*er* he*n*te,
Annedt tørst tw icke vente.

Aulicus.

Tw lyffw*er*, th*et* tw so*r*i*g* skalt faa,
Tw pleier aligewel at giø*re* saa;
Tw haffw*er* saa gilt th*e*n v*n*ge q*ui*nnæ,
Saa at thyne øffwen rindhe.
Ved mendt, ieg skal tyn rygh nw klappe,
Saa vord*er* tw at lee megh tyn cappe.
Jeg skal teg saa tiill clost*er* d*ri*ffwe
Oc ke*nn*e tegh saa he*mm*e at bliffwe.

Et sic percutit monachum extrahens cappam eius, ad claustrum eum cogens, quo facto dicat aulicus ad mulierem pulchram.

Siddh*er* ell*er* stand*er* i fred, hwsfrw fyn!
G*w*d gaffwe, i wor*e* he*mm*e tiil myn!
Meg mw*nne* ed*er* ga*n*ske wel behaffwe,
J skulle r*e*t haffwe fwl gaade daffwe.
Ku*nne* ieg m*ed* ed*er* talle saa,
At ieg motte ed*er*s vilie faa,

At ij ville meg i fire faffne taghe,
Aldr*i* fu*nn*e ij my*nn*e maghe.

Mulier.

Myn kær*e* wen, i snacke ey saa,
J ku*nn*e myn vilie ey ther tiil faa,
At ij skulle nog*er* tiidt *med* meg ligghe,
Th*et* skulle ij aldr*i* aff meg tigg(he).

Aulious.

Sig*er* ey ney, myn kær*e* ween,
Draffw*er* ed*er*s ord igh*en*!
J sadhe, at ij hoffma*n*dt haffwe vilde,
Hell*er* en th*en* mw*n*ck, so*m* ed*er* kyldhe,
Jegh ha*num* forty tiil klost*er* kørde,
At ieg saadh*en* ordt aff ed*er* hørde.

Mulier.

Hwilckelis th*et* wel wær*e* kandt,
Fforty ieg haffw*er* my*n* ecte mandt?
Jeg haffw*er* ha*num* loffw*et* at holde meg wel,
Th*et* vil ieg ock giør*e* oppaa my*n* siell.
Jeg vrd ey, at ij giør*e* ed*er* vredhe,
Ga*n*gh*er* bort, nw ij vede ed*ers* redhe.

Et sio aulious vadens ad vetulam dicat.

Myn kær*e* mod*er*, siddh*er* helseell!
Gidhe i en nogh*et*, tha er th*et* wel.
Ed*ers* hielp behøffw*er* ieg vel m*ed* alle,
Sier, at i megh ey vndtfalle.

Hwad i velle haffwe, th*et* vil ieg giffwe
Och altiid i ed*er*s ve*n*skaff at bliffwe.
En q*ui*nnæ haffw*er* ieg stoer attro tiil,
My*n* vilie hw*n* ey giøre viil;
Ku*nn*e i findhe noghen raedh,
Meen hw*n* haffw*er* meg saa møgh*et* for hoed,
At ieg motte he*n*ne vilie faa,
Jeg bed*er* ed*er*, tenck*er* th*er* oppaa.

Vetula dicat.

Jw, iw, søen my*n*, th*et* kan wel skee,
Och skalt tw førr*e* lade meg see,
Hwad tw vilt for mytt arbeed løene,
Om ieg skal lade løbe my*n* sorte høe*nn*e.

Aulicus.

Sicken en finzel ieg wil ed*er* giffwe,
Om i ku*nn*e ed*er*s ko(n)st bed*r*iffwe,
T(...) m*ed* ord oc pe*n*nighe nock,
Seer tiil, om i ku*nn*e wel ed*er*s boegh.

Sic vetula.

Krode*n* dewel och Gileberth,
Løffw*er* och sett*er* op ed*er*s stert!
Belzebub m*ed* tyne ko*m*paner alle,
J skulle meg alle tiil fode falle
Oc giør*e* snart, hwad ieg ed*er* bedh*er*,
Ell*er* ieg skal hwdstryghe edh*er*.
Øw*er* nw ed*er*s falske (list)
Och seer, at th*et* bliffw(er) viist.

J skulle egghe hyn fawre q*ui*nnæ,
At hw*n* motte lade tiil syne my*n*ne,
Vkyskhed m*ed* en mandt bed*ri*ffwe,
At hw*n* motte syn hoss ha*nu*m bliffwe.

Diabolus non statim respondens, dicat irato animo vetula.

Poske lyre, ieg maner tegh,
At tw snarlighe swarer megh.
Jeg maner tegh ved salt oc brøedh,
Ved heyre, gøgh oc rid*er* Røed,
Ved Norwe sker oc Ve*n*delskaff,
Jeg maner teg ved alle trolq*ui*nnæ,
Alle the, ma*n*dt kaen i v*er*dh*e*n fy*n*næ,
M*ed* alle the k*er*lingh*er*, th*er* kaen i v*er*de*n* vere,
J hwor the ere, fiern ell*er* neer,
At tw ey leng*er* skiwll*er* tegh,
Mend snarligh ko*m* nw hid tiil megh.

Diabolus venit tremefactus.

Jeg thøer ey leng*er* skiwle megh,
Thy ieg er ga*n*ske red ffor*e* tegh,
Vilt tw meg saa m*ed* k*er*li*n*gh*er* mane,
Tha mo ieg snarlig foo my*n* bane,
Fforty the ere saa onde q*ui*nnæ,[1]
The ku*nne* meg oc my*nne* ko*m*pa*n*ne bynne.
My*n* kiæ*re*, giør meg ey mere ilt,
Jeg wil giø*re*, hwad tw vilt.

Et sic vetula.

Gack snart oc twde then *q*u*i*nnæ i ørre,
Oc raed henne vkys[k]hed at giøre
M*ed* then sa*mm*e mandt, so*m* he*nn*e mw*nn*e gille,
Giør tw th*et*, th*et* er my*n* wille.

Et sic demon transiens ad mulierem ponat os suum ad aures eius, et, cum nolit obedire, dicat alta voce.

Llenge mo ieg twde i thiit øre,
Ffөer en tw vilt efft*er* mytt raed giø*re*;
Meg vnd*re*, at tw gidh*er* ve*re*d saa st*er*ck,
At tw ey vilt lade oplette tyn serck.
Th*et* ma*nn*e køed th*et* er saa bløeth,
At ligge m*ed* ma*n*dt th*et* er saa søeth.
Rigdoem vil ieg teg nogh tiil skicke
Oc alt tiid bode ede oc dricke;
En er th*et* bedre at haffwe gode daffwe
En hw*er* dag so*ri*g oc bed*r*øffwelse haffwe.

Mulier.

Bort, dieffwel, m*ed* ty*n*ne falske fẘndt,
Tiil tyn leerdoem seer ieg ey god grwndt,
Wor*e* teg en en tiidt saa wee,
Jeg sigh*er*, th*et* skael ald*ri* skee.

Diabolus rediens ad vetulam.

Jeg tøer saa ille for*e* teg gaa,
Fforty ieg redes for teg saa.
Th*e*n q*u*i*n*næ hw*n* er i troen saa fast,
My*n* roed skød*er* hw*n* ey ved et bast.

Vor*e* alle the dieffle, i helwede eræ,
The ko*mm*e hy*n*ne ey tiil vkysk ad ve*re*.

Vetula ad diabolum.

Sorgh faa tw, tyn lede gram,
Tw est falsk, saa faa tw skam,
Ho paa teg lid*er*, ha*nu*m kant tw daa*re*,
Th*er* skal teg ske vlycke faar*e*.
Hwor er nw ty*n*nẹ kloge fy*n*næ,
Th*et* tw swa*re*d, at tw kü*nn*e fynnæ?
Jeg troer, tw dwer nw ey et stycke,
Th*er* for*e* skal teg skee vlycke.
Jeg skal nw taghe teg vdy ty*n* top
Oc hwdstryghe teg saa paa ty*n* krop.

Et sic percutiet eum, quo percusso[1] dicat ve:

Dygh at helwede efft*er* ko*m*pa*n*ner ty*n*ne,
Oc bliff th*er* oc haff ewi*n*deligh py*n*ne.

Vetula ad aulicum.

So*m* mendt, h*er* viil ey vorde aff rey,
Th*en* q*ui*nnæ hw*n* sighe*r* saa hordelig ney,
Meg tyck*er*, my*n* konst kandt inth*et* dwe,
Jeg fryct*er*, ieg skal nw at teg lyffwe.

---

[1] Der står egentlig: percuss*us*, men Forkortningstegnet for »us« ligner som bekjendt et o med en nedadgående Streg, og Fejlskriften ligger derfor nær for Hånden.

Aulicus ad vetulam.

Ffaa tw sorig, tyn gamle mwffæ!
Vilt tw meg saa ille skwffe?
At tage mynne pennige tw vast ey seen,
Tw vorder at giøre meg noghet igheen,
Eller ieg skal tyn rett ladhe giøres,
At thet skal vide om landhen spiøres.

Vetula.

Høer, høer, thet skal en en tiid prøffwe,
En andhen konst vil ieg nw øffwe,
Hun skal vel bønders (!) vilie giøre,
Thet skeer isteid, thet skalt tw høre.

Sic vetula ducat canem ad mulierem, flens cum cane, petens auxilium ab ea.

Dotter myn lille, stat heel oc seell!
Giorde thet teg gott, ieg møyde teg wel.
Vilt tw giffwe noghet i gwds ere,
Tha giff meg, ieg er nw here.

Mulier ad vetulam.

Moder kere, hwi grede ij saa?
Hwad skader eder, lader meg forstaa.

Vetula.

Myn sorig hwn haffwer saa mange grenæ,
Jeg beer henne lønlig ved meg enæ,
Thet iegh ville tegh thet beretthe,
Jeg ved, thet hielper meg ey vetthe;

Jeg seer th*et* wel oppaa tiit øffwe,
Tw skulle en ville tro fwl nøffwe.

Mulier ad vetulam.

J mwe th*et* fwlwel for meg syæ,
Er th*et* lønlig, ieg wil th*et* tyæ.

Vetula ad mulierem.

Th*e*n*n*e hw*n*, som iegh h*er* med meg haffw*er*,
Th*et* vor my*n* datt*er* bode skøen oc faffw*er*;
En vng*er* mandt mw*nn*e he*n*ne gillije,
At ha*n* motte fa*n*ge he*nn*e villyæ.
Ha*n* ku*nn*e ey ko*mm*e he*nn*e i th*e*n veidh,
Medh*e*n hw*n* begynte at syæ ney.
Tha skede th*et* i th*e*n sa*mm*e stwndt,
Hw*n* vendid*es* omkryng tiil th*e*n*n*e hwnd,
Hw*n* var saa deglicth et creatur,
Nw er hw*n* et vskeligt dywr.
Th*er* faa*re* haffw*er* ieg hiarte q*ui*dhe,
Jeg so*ri*gh*er* oc gredh*er*, th*et* er my*n* q*ui*dhe,
Hade hw*n* giffw*et* ha*nu*m gaade swaer,
Tha hade hw*n* bleffw*et* th*e*n sa*mm*e hw*n* var.

Mulier.

Ma*ri*e, hwilcke*n* en vnd*er*lig tingh,
At et meniske skulle ve*n*d*es* omkryng.
Nw ved ieg ald*ri*, hwad ieg wil,
Jeg *r*ed*es*, th*et* sa*mm*e skal ko*mm*e meg t(iil),
En mandt ville oc g*er*ne m*ed* meg ligge
Ha*n* ku*nn*e th*et* ald*ri* aff meg tygghe.

Vetula.

Gud sine, hwilck*et* et farligt speell,
Jeg paa my*n* seel (te)g (sig)he wil,
Jeg rod*er* teg th*et* for vdh*e*n meen,
Kom*er* th*e*n ma*n*dt offt*er* igheen,
Giør ha*n*s vilie, hwad han(d) vil haffwe,
At tw skalt ey faa thelig plaffwe.

Mulier.

Meg tyck*er* at v*ære* saa vnd*er*ligth,
Ald*ri* hade ieg theligt slicth[1],
Jeg iett*er* th*et* for vdh*e*n swigh,
At ko*m*m*er* th*e*n mandt igh*e*n tiil megh,
Fføer en ieg vord*er* thelighe*n* hwndt,
Jeg sig*er* ha*num* ia i sa*m*me stwndt.

Tunc læta vetula saltans vadit ad aulicum, dicens.

Koem nw hid och ver fwlglaed,
Th*et* goer nw for tegh wel i rad;
Jeg haffw*er* nw ko*m*med he*n*ne i th*e*n vey,
Bed he*nne* nw, hw*n* sig*er* ey ney.
Jeg vil nw tiil mytt egh*et* lacke,
Gack tyn vey, tw mott meg tacke.

Aulicus ad decoram mulierem.

Nw ko*mmer* ieg igh*e*n tiil en synnæ,
Kand ieg en nw venskaff fynnæ,

---

[1] Det ene af de sidste to Ord er åbenbart fejlskrevet.

Kun*ne* ieg en nw ed*ers* viliæ ffaa,
Som ieg ed*er* førr*e* haffw*er* ladh*et* forstaa,
Jeg viil ed*er* giffwe, hwad i ville haffwe,
Oc elske ed*er* alle my*nne* daffwe.
Gior*e* i th*et* icke, tha skulle i see,
At ed*er* skal ald*ri* glede skee.

Mulier.

Lad*er* nw ingh*e*n troldom bed*ri*ffwe,
Jeg wil nw i ed*ers* ve*n*skaff bliffwe,
Hwad i ville, th*et* viil ieg gi*ore,*
Jeg vrd ey, hwort i ville meg f*oore.*

Preco.

J th*e*n*ne* leeg haffwe i nw hørt,
Hor th*e*n k*er*ling haffw*er* th*om* sa*mme*nført.
Vil nogh*e*n aff ed*er* klogskaff øwe,
K*er*lingz raed tha maa han prøfwe;
Som dieffwelin ka*n* hw*n* ma*n*ge lesth,
Th*et* motte i nw see, th*et* var vest.
Th*er* m*ed* sid*er* nw alle helsel,
Ere i glade, th*et* er fwl wel,
Th*er* m*ed* wil ieg nw ga*n*ge aff døer,
Giffw*er* meg ad d*ri*cke ffoer!

[Bagefter er skrevet med en anden Hånd:]

Et suum cuique pulchrum.

II.

Paris' Dom.

Det Stykke, som indtager den anden Plads i Håndskriftet, behandler den bekjendte Mythe om de tre Gudinders Strid, som afgjordes ved Paris' Kjendelse. Æmnet har i sig selv en Side, der let tilbyder sig for Allegorien, og som det kunde ventes af Tiden, er det allegoriske stærkt fremtrædende i den foreliggende Behandling. De tre Gudinder stå nærmest som Repræsentanter for forskjellige Dyder og Udyder, og når Paris tilkjender Venus Prisen, skal det være et Billede på Menneskenes Dårskab og Fordærvelse, når de løbe efter Glæden og lade Dyden være hvad den er. Med andre Ord: Stykket er i det væsentlige en Slags »Moralitet« med klassiske Figurer.

Set fra Udførelsens Side kan det næppe karakteriseres anderledes end som et mådeligt Stymperarbejde. Dette gjælder også, når man, uden Hensyn til det egentlig dramatiske, bedømmer det blot som et Forsøg i at skrive rimet Dialog. Det hele er på én Gang så ubehjælpsomt og så åndløst som vel muligt. Om Stykket er originalt eller oversat, kan for så vidt være temmelig ligegyldigt, og det er kun for en Ordens Skyld at jeg bringer Spørgsmålet frem. Det kan da siges, at dets Slethed til en vis Grad taler for dets Origina-

litet. Thi ligesom man vanskelig kunde tænke sig, at et sådant Stykke skulde være blevet til i et Sprog, som havde en nogenlunde udviklet dramatisk Literatur, således måtte det også synes mærkeligt, om nogen fremmed skulde føle sig så tiltalt af det, at han vilde gjøre sig den Ulejlighed at oversætte det. Fra tysk tror jeg i al Fald ikke at det er oversat, skjønt det indeholder flere iøjnefaldende Germanismer. Mere Mulighed er der ganske vist for, at det kunde være en Bearbejdelse fra latin. En sådan stillede nemlig altid større Fordringer til Bearbejderen, idet de for det meste korte og koncise Sætninger ikke godt lod sig umiddelbart gjengive i et nyere Sprog, især ikke, når de tillige skulde omsættes i rimede Vers. Men med det samme gav Overførelsen fra latin da også et meget større Spillerum for Bearbejderens Uduelighed, og vi have også ellers i vor dramatiske Literatur Exempler på, at Stykker, som i den latinske Skikkelse dog lod sig læse, i den danske Gjengivelse ere blevne ikke blot udtværede i det rent uformelige, men også fyldte med allehånde Dumheder og Trivialiteter af Bearbejderens egen Opfindelse [1].

Over Pallas' sidste Replik er skrevet: bis. Dette synes at tyde på, at hin Replik er bleven afsunget eller reciteret, og i Grunden ligger der også deri, at det samme har været Tilfældet med hvad der går i Forvejen. I Slutningen af Århundredet bleve flere af Jakob Ayrer's Stykker afsungne fra

[1] Jeg tænkér herved nærmest på den danske „Hekastus"; se min Afhandling „Djævelen og Narren i det gamle danske Skuespil" (Danske Saml. 2 Række III, 255 flg.). For så vidt den nedenfor aftrykte „Dorotheæ Komedie" virkelig er umiddelbart oversat fra latin, kan også den på mange Steder, om end ikke i så fremtrædende Grad som „Hekastus", afgive Exempel på en mindre heldig Løsning af Opgaven.

Begyndelsen til Enden, i Reglen efter en og samme bekjendte Melodi, og i vore egne gamle Skuespil har det musikalske Element i al Fald ganske vist spillet en langt større Rolle, end de fleste tro. Meget almindeligt var det især at lade afsynge Sange — enten lånte andet Steds fra eller digtede til Lejligheden — mellem Scenerne eller efter Akterne, og at Vokalmusiken også på denne Måde har været repræsenteret i »Paris' Dom«, derom turde vi have et Vidnesbyrd i den bag efter Stykket optegnede »Oda«, som utvivlsomt har været benyttet ved Stykkets Opførelse.

Henimod Slutningen af Stykket er der foretaget en Omsætning af noget af Texten (se Anm. til V. 166), som kunde tyde på, at Stykket var indført i Håndskriftet af Forfatteren eller Bearbejderen selv. Vidnesbyrdet er dog næppe afgjørende. Det kunde tænkes, at den der har indført Stykket tillige har haft noget med dets Opførelse at gjøre, og at han i Kraft heraf, og fordi han mente, at Stykket vilde vinde derved, har troet sig berettiget til at foretage en Forandring som den nævnte. Det glemte og siden uheldigt restaurerede Vers i Venus' sidste Replik (V. 186) forekommer mig snarest at vise hen til en Afskriver.

De klassiske Æmner kom af Grunde, som jeg ikke behøver at nævne, forholdsvis sent til Behandling i den dramatiske Poesi, især i de germaniske Lande. Hvor tidligt man finder Mythen om Paris' Dom dramatiseret, skal jeg ikke kunne sige, men under alle Omstændigheder existerer der et latinsk Skuespil med dette Indhold fra 1502, af J. Locher, og et tysk fra 1532, af Hans Sachs[1]. Disse

---

[1] Trykt i Folio-Udgaven af hans Værker 2 Buch 2 Theil Fol. XI flg. Det af J. C. Gottsched (Nöthiger Vorrath z. Gesch. d. deutsch. dramat. Dicht-

Stykker have ingen anden Lighed med vort Skuespil end Æmnets.

Prøver af det her meddelte Stykke have tidligere været trykte i Minerva 4 Bd. S. 772—74 og i Nyerup's og Rahbek's Bidrag til den danske Digtek. Historie I, 141—44.

---

kunst. 1757. S. 75) omtalte Skuespil om „Veneris und Palladis Gezenk" fra 1536 har vistnok næppe behandlet Paris-Mythen. Hans Sachs' „Comoedia, darinnen die Göttin Pallas die Tugend und die Göttin Venus die Wollust verficht", fra 1530 (a. St. S. 59), gjør det i al Fald ikke.

Preco ad populum.

Hel seel, god dag, i venner alle,
Første wi rime, i skulle icke faille;
Siddher qwerre och hører wel tiil,
Saa mwe i høre ewentiirs spiil.
Dygd oc viisdom ere nw fforsmoed,
Gwd raade, horliis thet viil nw gaa,
Lløsactighed nw hwer mandt elsker,
Jnghen effter dyg eller kerlighed fesker,
Tj rimes nw om løsactighed,
Then finder mandt i mangen leed.
Nw skal mandt seg gørlig vorre tage,
Horliiss mandt skal leffue i thesse daghe;
Hwem ther leffuer nw med dyg oc ære,
Han hollis nw for en mære,
Skalche oc darer haffue vwnnedt sp(il),
Gwd beddre, horlis thet gaar nw tiil.

Bellona ad populum.

Jeg er nw sendt aff hemelyn ned(h)er,
Thet maa tw vide baade Powel oc Pedher,
Jeg er sterck, the meg Bellonam kalle,
Thet sigher ieg alle for vden gaille.

Jeg beer icke fredt, medh*e*n kiiff oc trette,
Myn ordt kandt ieg vel legge slette,
E medhen i haffue icke and*et* tiil idt,
Sendis och slaes paa th*e*n*n*e tiidt,
At so*m*me moghe meste hand oc øige,
Om hand viil icke lade seg nøghe,
Saa hwer badtskeer i th*e*n*n*e by
Kan fanghe saar*re* i th*ett*e ny.

Eadem ad deas.

Pallas, Juno oc Ven*us*, i q*u*inner tre,
Jeg sigh*e*r ed*er* aluor oc icke viil lee,
Seer, seer my*nn*e gaffue, szom ieg haffu*er* her,
Anamer aff meg, medh*e*n ieg er neer.
Hwilcken aff ed*er* szo*m* deglist mu*nn*e vær*e*,
Hw*n* skael for edh*e*r kronen bære,
Hw*n* maa tha leffue m*ed* frydt oc ære,
E medhen hw*n* kandt i v*er*de*n*n være,
Medt lyst oc kede medhen hw*n* er swndt,
Sculle hw*n* en dog tiil helued*is* grwnd.

Eadem ad Paridem.

Paris, tag thette eble i thyn handt,
Giiff th*e*n degliste oc th*e*n, tw vel andt.

Juno ad deas.

Th*e*n*n*e gaffue at r*e*tthe hør meg tiil,
Jeg er Jouis søster oc hwsfrw, ieg sige viil,
Hand er en g*w*d offu*er* hemelin oc iordt,
Viisdo*m* ved hand m*ed* lystelige ordt,

Hand regerer st*er*ner oc. alle planett*er*
Bode i dage och saa i netth*er*.
Hwo ville meg th*en*n*e* gaffue fra d*o*mme,
Thy ieg er saa edeliig en blømme?
Jeg troer, th*et* kand ey and*er*liss skee,
Vde*nn* ha*nu*m skeer bode skam oc vee.
Jeg tenck*er*, i viisdo*m* alle forsmoer,
Oc løsa[c]tyge ffaa*re* i effther gaaer.

Pallas ad deas.

Th*e*n gaffue, ieg sigh*er*, mo meg vel ske*n*ckis,
Ffra viisdo*m* kandt ieg aldrj kre*n*ckis,
Jeg er en stridtzmandtz mod*er* meckte,
Med hwer mandt pleier ha*n* at fecte,
Dog ieg forsmoes i nogh*e*n tiidt,
Thy the slaa icke tiil meg the*ris* liidt.
Med tidh*e*n skulle the meg g*er*ne haffue,
Nar thøm gang*er* tiil hande stoer plaffue;
M*ed* meg i laagh*e*n oc vnt ku*nn*e the ford*er*ffue,
Sculle the end vnd*er* sweredt sterffue.

Venus ad deas.

Th*e*n gaffue kandt meg icke vedis,
Aff meg alle tiide k*er*lighed redis,
Jeg er Jouis datt*er* deylig oc vngh,
Jeg kand vel lignes Paris th*e*n iwngh.
Nar ebled er dellicth oc tha mwnt,
Oc swanynd haffu*er* fulbo*re*d siit dwn,
Ebled pleg*er* mand tha at edhe
Oc m*ed* dwnedt tha senge at redhe,

Saa kand mandt m*ed* vnge q*ui*nne fordr*i*ffue
Lyst oc kede, om the sammen blifue.

Mercurius ad deas altercantes.

Stiller eders vrede, ieg bedh*er* edh*er*,
Tiil my*nn*e ordt vey*n*ner edh*ers* synne,
Tiil venskaff oc fred i edh*er* beredh*er*,
Lad*er* meg icke andh*et* hoess edh*er* fynne.
Paris rettuiss han er h*er* neer,
Lad*er* oss tiidt gaa, om ed*er* tyck*er* saa,
H*er* i en skoff, farer ey m*ed* fleer,
Et gott raa nw findh*er* han paa
Om ed*er* at dø*m*me, om ha*n* saa viil,
Thy ha*n* er leerdt oc snildt th*er* tiil.

Cedant ffø(minæ?).

Jdem ad Paridem.

Helsell, god dagh, Paris from,
Tyn lighe find*is* icke i Rom,
Døem e mellom thesse q*ui*nner alle,
Och sig thøm e mello*m* for vde*n*n gaille,
Hwem teg tyckis deiglist aff thøm at være,
Saa mand kand icke paa teg kære,
Hwe*m* th*er* bøer th*et* eble at haffue,
Hw*n* forsmoer icke sodan gaffue,
Hwem th*et* foer, hw*n* haffu*er* teg keer,
Nat oc dag bliffu*er* hwn teg neer.

Paris respondit Mercurio.

Om thøm at dømme meg vel behaffu*er*,
Thy meg tyck*er*, ved seg hwer er faffuer,

Jeg seer, the ere bode hwide oc rødhe,
Aff kysse oc klappe the vorde icke mødhe.

Jdem ad deas.

Alle edh*er* nøgne meg lyst*er* at see,
Doc icke ed*er* tiil spott ell*er* spee,
Bryst och baeg oc bwgen- medt,
Llegge, kneer och theer m*ed* alle ledt,
Szo kand ieg best mello*m* edh*er* dø*m*me,
Szaa[1] th*et* seeg bøer oc kandt vel sø*m*me.

Juno ad Paridem.

Hwad skaell ieg sige nw, Paris mynd?
En drodni*n*g er ieg aff hymerigh.
Døem nw ret, my*n* leffue kyndt,
Szaa skalt tw bliffue i v*er*den righ,
God lycke oc heldt tha skalt tw fa*n*ge,
Gwl oc[2] søel oc dyre stene,
Ku*nn*e th*et* alt nw saa gange,
At ieg ku*nn*e faa th*et* eble rene.

Pallas ad Paridem[3].

Se, ieg er g*w*d*s* daatt*er* aff øffu*er*ste trone,
Th*er* for*re* bøer meg at bere en krone,
Jeg er sterck oc viiss tiil maadhe,
Viilt tw meg rose, tha maa tw raade.

---

[1] Szom?
[2] Håndskriftet har: oc oc.
[3] Håndskriftet har: Pariden.

Visdom viil ieg teg giffue, szom ieg haffuer,
Viilt tw sighe nw, at ieg er faffuer,
Tw skalt vorde viis oc sterck for alle,
Jeg siger thet teg for vdenn gaylle.
Giiffue thet gwd, thet motte saa nw gaa,
At ieg kunne nw then glede faa.

Venus ad Parida.

Paris, retten vist tw vel,
Nar tw viilt gange tiil tiidt skeell.
Jeg er deyglíg, vng oc smock,
Sødme foer mandt aff meg nock,
Kerligheds maader kayller mandt meg
Ffor vdenn tanth, ieg sigher tegh.
Laed thet skee, lad saa gaa,
At ieg maa nw then gaffue ffaa,
Kand tedt skee, tha skall teg komme
Tiil tyn sengh en edelig blømme,
Then for tyn doem viil ieg teg skencke,
Viilt tw henne, then maa tw krencke [1].

Paris ad Palladem.

Sophia, tw est baade vng oc veen,
Jeg frycter, tw vilt icke vinne, myn dreng [2],
Leerd oc viis est tw tiil maade,
For tw then gaffue, gwd maa thet raade.

---

[1] Mon det ikke snarere skulde være: Viilt tw, henne tha maa tw krencke.

[2] Dette Udtryk, der sagtens er fremkaldt af Rimnød, går vel på den Skuespiller, der udførte Pallas' Rolle.

Meg liggher alt nw andh*et* i synne,
At ieg find*er* hoss meg en ande*n* jnne.

Paris ad Junonem.

Juno, ieg ville wel teg th*e*n gaffue tiil dø(mme),
Wor*e* icke, at meg en andh*e*n sømmed,
Veer nw tiil fritz paa th*e*n*n*e tiidt,
Wi find*is* wel paa en andh*e*n liidt,
Tha ville [wi] bode sa*m*m*e*n skempte oc lee,
Medh*e*n th*e*r skall tha inge*n* paa oss see.

Jdem ad Venerem.

O Ven*us*, tw ald*er* fierste blø*m*me,
Th*e*n*n*e gaffue maa teg wel sø*m*me,
Offu*er* thesse twe*n*ne tw offu*er* gaar
J deglighed mellom tynæ laar.
Jeg skød*er* ey styrcke ell*e*r viisdom,
Kan ieg ko*m*me m*ed* teg i en rom,
Tagh nw th*e*n*n*e gaffue, kæ*re* myyn,
Och kom i hwg meg Paris tyin.

Juno Paridi irato animo dicat.

Tw vtrø Paris, tw skalt faa vee,
Tw skalt th*et* kenne paa alle leed,
Tw skalt th*et* oc fornemme snart,
Om Ven*us* kan teg hielpe brat.
Jeg teg paa fører bwld*er* oc bang,
Tiit folck skael lide møgel trangh,
Nar szo*m* Troye bo*r*ig er op breendt,
Jeg red*er* the Troianer i haffuit en seng.

Pallas Paridi [1].

Ve skal teg vorde, Paris tyn hiorde;
Tw meg forsmor, e hworliss thet goer,
Viisdom kan tw ey kenne,
Llosactig forde tw skalcken giorde,
Tu visdom forsmoer i alle tine aar,
Ther fore viil ieg pinen senne [2].

Venus Paridi.

Ffor tyn gaffue skal ieg teg giffue,
At ieg viil aldrig med teg kiffue,
Tiil tyn seng, thet skal nw ske,
Skal komme Elena then rose,
Tiil henne skal tw blidelig see
Oc icke tiil andenn dosee,
Med henne kant tw løst fordriffue,
Forty hwn er delig och vngh,
E medhen tw kant i verden liffue,
Hwn kand vel tiene slighen en iwng.
See nw tiil, hwad ieg teg andt,
Jeg viil teg aldri swige,
E hwor tw kommer i andre landt,
Tiil storre slot eller køpsteder righe,

---

[1] Ved en Fejltagelse har her først været skrevet de to første Linier af Venus' følgende Replik. Disse Linier ere dog igjen udslettede.

[2] I umiddelbar Fortsættelse heraf har først stået nogle Vers: »O thes veer, hor mangenn mandt« osv., som dog igjen ere overstregede, og som nu danne en selvstændig Replik bag efter Venus',

Tw finder tha meg eller Helenam god,
Tyn lyst at fordriffue i lenge,
Hwad heller tw vilt hoss boge rodt,
Paa benck eller i bløde senge.
Kandt ther nw bliffue fosther aff,
Thet er naturens velie[1],
Ther giffuer ieg icke sorre paa gaff,
Kand ieg i lyst oc synden være.

Pallas conqueritur de lasciuia et inconstantia.

O des ver[2], hwor manghen mandt
Fforderffuis nw aff løsactighedt,
Seg selff kand icke acte,
Thet maa mandt fornemme i by oc landt,
Mandt alle trycker neder rettferdwghedt,
Nw haffuer vnge vnde facte.

Preco concionatur auditoribus.

Andrilinus poeta[3] vdi syn bog
Skriffuer, thi han er viiss oc klog:
Thet er icke at lyffue eller løghen at bære,
Vtj hwilcken løghen sandhed mwnne være.

---

[1] Denne Linie er først bag efter føjet til, men dog med samme Hånd, som har skrevet det andet.

[2] Over det sidste Ord er der — som det synes, med samme Hånd — skrevet: bis.

[3] Publio Fausto Andrelini, en Italiener fra Forli, var en af sin Tids mest ansete latinske Digtere. 1488 kom han til Paris og blev Professor ved Universitetet der i Poesi, Rhetorik og Sphærica. Han var meget yndet ved Hove

J th*ette* fabel oc andre flere
Maa me*n*nisk*en* seg selffu*er* lære
(J efft*er* lignelse oc fabel le*ris* fwluel
Ma*n*ge ting, szo*m* fylle gott skeell),
Hwad hwn skal giøre ell*er* fly,
Hell*er* hw*n* er paa landt ell*er* i by.

[Stykket ender midt på Blad 4 verso af Håndskriftets 2det Læg. Midt på Blad 5 recto står, skrevet med samme Hånd som Stykket, følgende]

Oda.

Vi legge nw aff bode ang*er* oc hadt
Oc tretthe medt,
Om wi skulle icke syncke brat
Tiil helwede nedh.
Szo kand oss skee baade glede oc frydt,
  Vi leffwe nw saa,
  Och wel maa gaa,
At Chr*istus* ana*m*m*er* oss i syn skød oc fredt.

---

og fik Titelen: poeta regius et regineus. Døde 1518. Om der her sigtes til et af hans, til Dels i flere Oplag udkomne latinske Digte, eller måske til hans også meget læste »Epistolæ proverbiales et morales«, skal jeg ikke kunne sige.

III.

Dorotheæ Komedie.

Blandt de mange kristne Helgene, hvis Liv, Martyrdød og Undergjerninger afgave Stof til Middelalders-Skuespillene, indtager også den hellige Dorothea en Plads. Hendes Historie blev allerede temmelig tidlig dramatiseret, og exempelvis kan nævnes, at der er levnet et tysk Skuespil om hende, som i det seneste skriver sig fra første Halvdel af det 14de Århundrede [1], og at der haves Efterretning om en Opførelse af et lignende, som fandt Sted i Bautzen 1412 [2]. Men også længe efter Middelalderens Slutning vedblev hendes Historie at øve Tiltrækning på dramatiske Forfattere, især på sådanne, som brugte stærke Pirringsmidler til deres Publikum, og vi finde således i Slutningen af det 17de og Begyndelsen af det 18de Århundrede Dorotheas »öffentliche Enthauptung« som et yndet Æmne i de tyske Marionetkomedier og »Haupt- und

---

[1] Udgivet i H. Hoffmann's Fundgruben für Gesch deutscher Sprache und Literat. II, 284 flg.

[2] Omtales bl. a. også i Overskou's Den danske Skueplads I, 27. Når derimod Overskou siger, at hendes „Liv er også Stoffet i det ældste af de i England givne Mysterier“, har han ganske sikkert forvexlet hendes Navn med den hellige Katharinas.

Staats-Aktionen«, hvormed også vort Fædreland dengang hjemsøgtes [1].

Foruden det her meddelte Skuespil om den hellige Dorothea ejer den danske Literatur endnu kun et Drama fra en ældre Tid, som behandler en Helgens Liv, nemlig den af mig for nogle År siden (1868) udgivne »Ludus de s. Kanuto duce«. Uagtet det beslægtede i Æmnerne er der dog en væsentlig Forskjel på de to Arbejder. Thi medens det karakteristiske ved Skuespillet om Knud Lavard er, at det kun dvæler ved de rent historiske Sider af sin Helts Liv, er Stykket om Dorothea ganske holdt i den for det ægte middelalderlige Helgenspil ejendommelige Stil, det vil sige: det lægger særlig Eftertrykket på Undergjerningerne. At Dorothea gik uskadt ud af Hudfletningerne, at hun hverken brændtes af det glødende Jern eller det sydende Beg, at Afgudsbillederne sønderbrødes, da hun skulde tilbede dem, at hun ved sin Bøn til Gud opnåede at kunne sende Theophilus Blomster fra Paradis, disse overnaturlige Kjendsgjerninger er det, som danne de fremspringende Punkter i den her foreliggende Behandling af Æmnet, det var dem, der især skulde indpræntes Tilskuerne, og som skulde tages med hjem som det egentlige åndelige Udbytte af Forestillingen.

At give en nærmere Analyse af Stykkets Indhold eller Bygning forekommer der mig ikke at være nogen Grund til, da man ikke blot med Vished véd, at Stykket kun er en Oversættelse, men også kjender Originalen. Denne er et latinsk Skuespil fra det 16de Århundredes Begyndelse, forfattet af en vis Ridder Chilian fra Mellerstadt [2]. Det er trykt

---

[1] Overskou a. St. I, 113 og 183.

[2] Først oplyst af Nyerup i Minerva 2 Årg. (1786) 1 Bd. S. 313—15.

under Titelen: Chiliani equitis Mellerstatini comedia gloriose parthenices et martiris Dorothee agoniam passionemque depingens (Liptzck. 1507. 4to). Chilians Drama er skrevet på Prosa, med kun et enkelt mindre Afsnit (Beskrivelsen af Paradis) på Vers. Den danske Bearbejdelse følger i det hele det latinske Stykke Replik for Replik, men de enkelte Replikker ere dog ikke sjeldent behandlede med nogen Frihed, hvad der også rent udvortes viser sig derved, at de gjennemgående ere af større Omfang end de latinske. Man fejler dog næppe ved at antage, at hvad der således ser ud som en vis Selvstændighed i Behandlingen, nærmest kun er et Vidnesbyrd om den Møje, det har kostet Oversætteren at få endog blot den omtrentlige Mening i Originalen gjengivet på dansk og oven i Kjøbet på rimede Vers. Udtrykket er da også hyppigt påfaldende mat og tvungent, og i det hele står Stykket i denne Henseende ikke lidet under »Den utro Hustru«, om det end på den anden Side står højt over »Paris' Dom« [1]. — Når jeg iøvrigt siger, at Stykket er en Oversættelse af det nævnte latinske Skuespil, vil jeg ikke ganske nægte Muligheden af, at der kan have ligget en tysk Bearbejdelse imellem. Det forekommer mig dog ikke meget rimeligt, og Antagelsen af en sådan Mulighed er i al Fald hverken nødvendig for at forklare den bredere Form i det danske Stykke eller de ikke få Germanismer [2].

---

1 Et Par enkelte Steder hæve sig noget over det øvrige, således især Metellus' Skildring af Dorothea (V. 131 flg.) og Beskrivelsen af Paradis (V. 724 flg.), som det allerede er antydet i Nyerup's og Rahbek's Bidr. til d. d. Digtek. Hist. I, 163. I samme Skrift er også trykt et Par Prøver af det latinske Stykke.

2 Således som N. M. Petersen (Bidr til d. danske Literat Hist. 2 Udg. II, 223) synes at mene

Efter selve Stykket følger som Epilog en »De fide et[1] operibus breuis ad spectantes comoediam diuæ Dorotheæ contionatio«. Denne »føje Præken« har intet tilsvarende i det latinske Stykke, og dens til de hjemlige Tilstande passende Indhold vidner også afgjort for dens Originalitet. At den er skrevet 1531, og at dens Forfatter er Christiern Hansen, »Skolemester i Vor Frue Sogn«, fremgår af Christiern Hansens egenhændige Optegnelse, hvis Ordlyd er meddelt foran[2]. Slutningsordene i denne Optegnelse, »prelato suo viuente, magistro Andrea Gloeb«, vise to Ting, først: at det var i Frue Sogn i Odense at Christiern Hansen var Skolemester[3], thi Mag. Anders Glob havde netop dengang Provstiet i Odense, og dette Æmbede var knyttet til Frue Kirke[4]; dernæst: at

---

[1] Ikke, som man tidligere har læst: ex. Med Hensyn til Skrifttrækkenes Udseende kan sammenlignes Sceneanvisningerne efter V. 659, V. 679, og fl.

[2] S. 3. Et Faksimile af den og af Epilogens Slutning, udført af Hr. Magnus Petersen, ledsager dette Skrift. At „Christiernus Joannis" ísvrigt også kan oversættes ved Christiern Jensen, behøver jeg næppe at gjøre opmærksom på; men jeg har i dette Skrift stadig brugt Navnet Christiern Hansen som det, der paa en Måde har vundet Hævd for sig.

[3] En hermed stemmende Stedbetegnelse forekommer i Epilogen (V. 1040), idet Fyn omtales.

[4] Se bl. a. L. Helveg: De danske Domkapitler S. 18. Allerede 1512 havde Anders Glob fået Provstiet i Odense (Huitfeld: Dmks. Riges Krønike, Fol.-Udg., S. 1086). Han var dengang Kong Hans' Sekretær; under Christiern II. var han kgl. Rentemester. Uagtet han i denne Stilling pådrog sig Hertug Frederiks Misnøje ved Bortførelsen af Arkivet på Segeberg Slot (Huitfeld a. St. S. 1244—45; Allen: De tre nord. Rigers Hist. III, 2, 359 flg.), vidste han dog at vinde hans Gunst, efter at han var bleven Konge, og tjente også under ham som Rentemester. Han skal ligge begravet i Gamborg Kirke i Fyn (Marmora Danica I, 249; jvfr.

Bemærkningen må være nedskrevet ikke få Aar efter 1531, thi, som N. M. Petersen allerede har antydet [1], der vilde ingen Mening være i at bruge de anførte Udtryk før efter Anders Globs Død, og denne indtraf først omtrent ved 1545 [2]. At iøvrigt Årstallet 1531 også går på selve Stykket, og at Christiern Hansen ved den omtalte Bemærkning vil betegne sig ikke blot som Forfatter til Epilogen, men også som Bearbejder af Komedien, forekommer i det mindste mig som det ubetinget sandsynligste. Den Måde, hvorpå Epilogen stadig tager Komediens Indhold til Indtægt som Bevis for de Sætninger, den selv opstiller, bekræfter en sådan Antagelse, og hverken Stykkets Diktion eller dets Sprogform modsiger den. At Stykket er indført i Håndskriftet med en anden Hånd end Christiern Hansens egen, betyder intet, thi dette gjælder ikke mindre om Epilogen selv, der er skreven med samme Hånd som Stykket. Epilogen må altså under alle Omstændigheder være nedskreven af en anden end Forfatteren, og at det samme er Tilfældet med Skuespillet, fremgår også ellers af flere Fejlskrifter, hvoraf nogle endog temmelig bestemt synes at vise hen til, at det er nedskrevet efter Diktat [3].

Om Christiern Hansens Liv og Personlighed haves iøvrigt ingen Oplysninger foruden dem, der middelbart eller umiddelbart foreligge i det her udgivne Håndskrift. Den Skole, han forestod, Vor Frue Skole i Odense (også kaldet »Pogeskolen« [4]),

---

Vedel Simonsen: Bidr. til Odense Byes Hist. II, 1, 138 og 154–55) Se også om ham H. Rørdam: Kbhvns Kirker og Klostre S. 155—56, o. fl.

1 Bidrag til d. d. Literat. Hist. 2 Udg. II, 223 Anm. 2.

2 Jvfr. Danske Magazin 4 R. I, 104, 122–23, 199 o. fl. St.

3 Se især V. 531 og Sceneanvisningen efter V. 846.

4 Huitfeld a. St. S. 1086.

var grundet 1308[1] og havde lige fra sin Grundelse af haft sit Lokale i en Bygning på Vor Frue Kirkegård. I Året 1528 må denne Bygning antages at være bleven restaureret, og ved denne Lejlighed blev der indsat en Sten i Muren med Provsten Mag. Anders Globs Våben og Navn m. m., ligesom også en Sten med de to Borgemestre Mikkel Mules og Anders Nielsens Navne samt den førstes Våben og den sidstes Bomærke. Disse Stene ere endnu i Behold, ligesom Bygningen selv for en Del endnu står i sin gamle Skikkelse — den bruges nu til Ligkapel —, og det kgl. danske Selskab, hvis Liberalitet lige over for de literære Foretagender, der udgå fra det, fortjener den største Anerkjendelse, har gjort det muligt, at nærværende Skrift kunde ledsages af fortræffelige Afbildninger både af Bygningen og af Stenene, udførte af Hr. Magnus Petersen efter Tegninger tagne på Stedet selv[2].

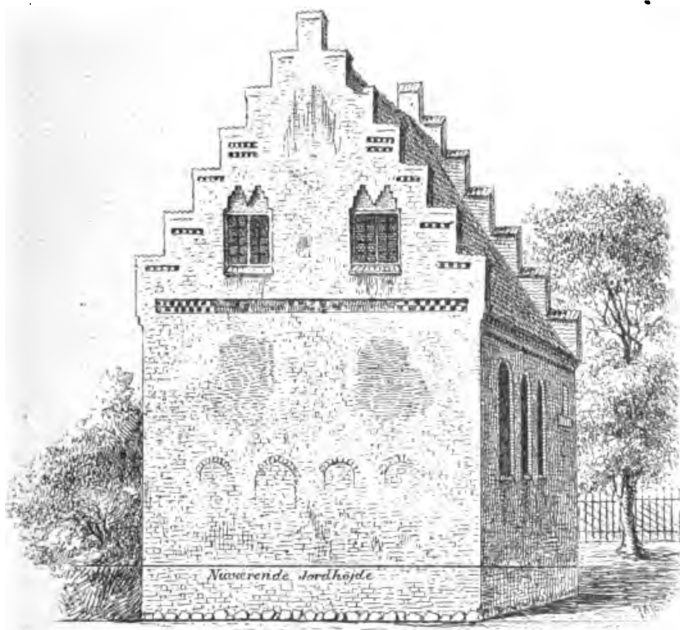
[1] Vedel Simonsen: Bidrag til Odense Byes Historie I, 1, 11—12; Paludan-Müller i Indbydelsesskrift til Indvielsen af O. Cathedralskoles nye Bygning. 1846. S. 3; C. T. Engelstoft: Odense Byes Historie S. 50 (Saml. til Fyens Historie osv. 2 Bd.); o. fl. St.

[2] Jvfr. Vedel Simonsen a. St. 2 Bd., 1, S. 174; C. T. Engelstoft a. St. S. 50—51. Stenene ere tidligere gjengivne, men meget dårligt og ufuldstændigt, i den Samling kobberstukne Afbildninger af Mindesmærker i Odense, som Jakob Jakobsen Bircherod lod udføre, og den pågjældende Plade er senere aftrykt i Nyerups og Abildgaards Antiqvariske Rejser i Århus Stift, Tavlen til S. 79; jvfr. H. P. Mumme: St. Knuds Kirke i Odense S. 224 Anm. 2. Bygningen selv er afbildet, fra den vestlige Gavlende, i Engelstoft's Odense Byes Historie, Tavle IV, og i Trap's Statist.-topogr. Beskr. af Dmk. 2 Udg. (under Odense); fra den østlige Gavlende i Danmarks illustrerede Almanak f. 1857 S. 93. Også den Afbildning, der ledsager nærværende Skrift, viser Bygningen fra den østlige Gavlende, der efter Hr. Magnus Petersens Optegnelser endnu „sikkert står urørt i Hovedmasserne. I en Højde af 3 Alen fra nuværende Jordlinie er endnu Spor af 4 Buer, hvoraf den ene er 2 Fod 8 Tommer bred eller omtrent en Fod bredere end de andre tre. Her har sikkert tidligere været en

Når Christiern Hansen er bleven Skolemester ved Vor Frue Skole, vides ikke. En i flere ældre Skrifter forekommende Efterretning om, at Åge Lauridssen 1529 blev Skolemester ved den nævnte Skole, fremtræder i en så forvirret Form, at den bliver ganske ubrugelig, og under alle Omstændigheder er Årstallet urigtigt [1]. Lige så lidt vide vi, hvor længe Christiern Hansen blev ved Skolen, men at han må have fratrådt Stillingen en Stund før sin Død, der, efter hvad ovenfor er sagt, må være faldet efter Anders Globs, synes at fremgå allerede deraf, at kort Tid efter Kirkereformens Gjennemførelse sammensmeltedes både Vor Frue Skole og St. Hans Skole i Odense med Albani Skole, således at denne sidste optog de

Dør, og de 8 andre Buer have hørt til Vinduer". Også om den sydlige Mur, som på Grund af en tæt opad den stående Bygning er vanskelig at undersøge, mener Hr. Petersen, at den „synes ikke at være undergået megen Forandring; på enkelte Steder sees nyere Mursten indsatte, her har vistnok tidligere været anbragt Vinduer. Denne Side af Bygningen er synlig 3 Fod 8 Tommer dybere ned under den nuværende Jordlinie end de tre andre Sider, og dens Fundament er dannet af rå, kløvede Granitsten Denne Sokkel eller dette Fundament fortsættes vistnok rundt om Bygningen, men skjules på de tre Sider af Jord". Om Bygningens nordlige og vestlige Sider siger Hr. P., at de „ere ombyggede for få År siden, hvorved dog Gavlen på vestlige Mur nøjagtig skal være dannet efter den tidligere Form." Bygningen er „en rectangulær Firkant af 11⅓ Alens Brede og 18¼ Alens Længde. Den nordlige Sidemur har fra Gesimsen til nuværende Jordlinie en Højde af 15 Fod 9 Tommer".

[1] Se L. Luja: Om St. Knuds Kirkes, Klosters osv. første Begyndelse og Opkomst. 1726. S. 8 (jvfr. Engelstoft i Saml. til Fyens Hist. II, 339); Pontoppidan: Danske Atlas VI, 603; Bloch: Den fyenske Geistligheds Historie I, 239; Jakob Thomesen Bircherod's håndskrevne Samlinger i Ny kgl. Samling Nr. 404, Fol., og 729, 4to, o. fl. Årstallet er overalt det samme, men ved Siden af hedder det, at Udnævnelsen fandt Sted under Christian III.s Regering, og — til Dels — at det var Biskop Sadolin, som indsatte Åge Lauridssen. Det vilde ligge nær i Stedet for 1529 at læse 1539, hvis det kunde antages, at Skolen dengang endnu bestod.

Se Side 83.

Se Side 83.

to andre i sig[1]. Vor Mangel på Kundskab om Christiern Hansens personlige Forhold[2] gjør os det også umuligt med Sikkerhed at angive Grunden til, at Anders Globs Navn fremdrages i den før omtalte Notits efter Epilogen til »Dorotheæ Komedie«. Det ligger dog nær at antage, at der må være en vis Sammenhæng mellem dette og den i Epilogen hævdede religiøse Anskuelse. Af hvad Art denne sidste er, derom kan der lige så lidt være Tvivl som om Grunden til, at Christiern Hansen her giver den Ord. Thi medens både den Vægt, han lægger på Udøvelsen af gode Gjerninger, og hans Fastholden af Helgenernes Ævne til at kunne lade ske Jertegn (og skaffe Menneskene Salighed? se V. 1044) viser os ham som en troende Katholik, peger på den anden Side den Ivrighed, hvormed han argumenterer, hen på den Udbredelse, som Luthers Lære ved Året 1531 havde begyndt at vinde i Odense[3], og derved på den mere brændende Betydning, som hine Spørgsmål havde fået i hans nærmeste Omgivelser. Men skjønt Christiern Hansen er Katholik og ivrig Katholik, er han derfor ikke blind for, at de indenfor hans eget Trossamfund herskende Tilstande på flere Punkter, og navnlig hvad Gejstlighedens Levned angår, lade overmåde meget tilbage at ønske, og heller ikke frygter han for at give den Bekymring og Harme, hvormed dette fylder ham, Luft i Ord. Det er i det mindste fra dette Synspunkt at man naturligst synes at

---

1 Indbydelsesskrift til Indv. af Odense Cathedralsk. nye Bygn. 1846. S. 6.

2 Det kan her nævnes, at i den i Odense Skoles Program for 1866 trykte Fortegnelse over Studenter fra Fyn, af Jens Bircherod, anføres fra Katholicismens Tid 2 Studenter af Navnet Christiernus Johannis, den ene fra 1519, den anden fra 1529 (a. St. S. 53).

3 Jvfr. bl. a. H. F. Rørdam: Mester Jørgen Jensen Sadolin (Saml. til Fyens Hist. IV, 18 flg.).

måtte opfatte de heftige Bebrejdelser, han retter (V. 973 flg.) mod hine »Klerke«, som ville have »anden Visdom« end han selv om Forholdet mellem gode og onde Gjerninger (ikke om Gjerningernes Forhold til Troen). Thi om også f. Ex. Historien om Nonnen, der lod »Legemet have sin Vilje«, nok kunde forståes som et Invektiv mod de lutherske Prædikanter, og navnlig mod sådanne, som havde indgået Ægteskab, efter tidligere i Egenskab af katholske Gejstlige at have aflagt Kyskhedsløfte, ramme de allerfleste af hans Ytringer dem slet ikke, hvorimod de alle passe fortræffeligt på det katholske Kleresis Verdslighed og Vellevned; og til hvad andet end dette skulde han i Virkeligheden sigte, når han antyder, at de pågjældende nærmest holde sig til de rige Kjøbstæder og Herremændene, men ikke ville søge Fattigfolk, »fordi deres Stegers monne ikke meget røge«, eller når han fremhæver, hvorledes Johannes den Døber klædte sig i grove Klæder, som ikke vare »fored' med noget Hermelin«, eller endelig når han advarende peger hen paa den Skjæbne, der overgik »den rige Frådser«?

Efter at vi ere nåede så vidt, synes det længe afviste Spørgsmål om Christiern Hansens Forfatterskab også til de to første Stykker i Håndskriftet passende at kunne tages for. Idet jeg da begynder med »Paris' Dom«, tror jeg, at det vil være øjensynligt for enhver, der har læst dette Stykke, at Christiern Hansen ikke kan have skrevet det. Lad være, at Fordanskningen af Ridder Chilians Skuespil har sine store Mangler, og at selv i Epilogen Udtrykket ikke sjeldent er tungt og uklart, der er dog en meget betydelig Forskjel på dette og Udførelsen af »Paris' Dom«, som er så ynkelig eller — for at bruge det Ord, der nærmest betegner den — så pueril, at det ikke synes muligt, at den kan hidrøre fra

en moden Mand. Men når det altså hermed må betragtes som afgjort, at Håndskriftet indeholder Stykker af forskjellige Forfattere, og at Christiern Hansens Navn i Slutningen af Håndskriftet kun har Hensyn til selve det Skuespil, det står ved, bortfalder med det samme den eneste nogenlunde antagelige ydre Grund til at søge Forfatteren (eller Bearbejderen) af »Den utro Hustru« i ham, og selv om han virkelig har skrevet dette Stykke, bliver det under alle Omstændigheder ikke lidet vanskeligere at godtgjøre eller endog blot at gjøre sandsynligt, end hvis det havde vist sig, at også »Paris' Dom« havde ham til Forfatter. Vi ere nu i Spørgsmålet om Forfatterskabet udelukkende henviste til de mulige Vidnesbyrd, som kunne indeholdes i Stykket selv, og ved Afhørelsen af den Slags Vidnesbyrd får det subjektive Skjøn gjerne et så stort Spillerum, at de kun såre sjeldent kunne siges at blive endelig afgjørende. I det foreliggende Tilfælde synes nu oven i Kjøbet ved første Øjekast Vidnesbyrdene snarere at være ugunstige for Antagelsen af Christiern Hansens Forfatterskab end det modsatte. Thi enten man ser hen til Diktionens større Frihed og Lethed i »Den utro Hustru« eller til en Scene som den, hvor Munken spottes og revses, eller endelig til de af mig fremhævede Tegn på, at Stykket mulig kunde være bleven til i en af de østdanske Provinser, synes intet af dette at rime sig synderlig godt med den Kundskab, vi gjennem »Dorotheæ Komedie« med tilhørende Epilog have erhvervet os til Christiern Hansens Forfatterkarakter og personlige Forhold. Ved en nærmere Betragtning turde dog Vanskelighederne i så Henseende vise sig kun at være tilsyneladende. Skjønt der er Forskjel på Diktionens Godhed i »Den utro Hustru« og »Dorotheæ Komedie«, er den dog ikke så stor, at den ligefrem forbyder at tænke på en og samme

Mand som Bearbejder af begge Stykkerne, og især ikke, når man tager det med i Beregningen, at en Oversættelse fra latin altid frembød og måske specielt for Christiern Hansen har frembudt store Vanskeligheder, medens Oversættelsen af »Den utro Hustru« — for så vidt dette Stykke er oversat — kan have været let, fordi Originalen var skrevet på et nærliggende, levende Sprog. Det påfaldende i, at en ivrig Katholik som Christiern Hansen skulde have skrevet eller oversat den omtalte Munkescene, falder, som jeg allerede tidligere har antydet, for en Del bort, når Stykket tænkes at være blevet til på en Tid, da der endnu ikke syntes at være nogen Fare for Katholicismen som sådan, og det, at vi i Epilogen til »Dorotheæ Komedie« lære Christiern Hansen at kjende som en Mand, der er dybt forarget over det katholske Kleresis verdslige Levned, fjerner jo enhver Betænkelighed i Henseende til hin Scenes faktiske Indhold [1]. Hvad endelig angår Formodningen om, at »Den utro Hustru« kunde være bleven til i en af Provinserne hinsides Sundet, er der jo intet til Hinder for, at Christiern Hansen kan have opholdt sig der, før han kom til Odense. Selv om han ikke stammede derfra, hvad der efter Sproget i »Dorotheæ Komedie« og dens Epilog næppe er rimeligt, var Omflytningen fra den ene Provins til den anden noget så almindeligt i hin Tid både i Skolegangsårene og udenfor dem, at Antagelsen af en sådan Stedforandring heller ikke for Christiern Hansens Vedkommende kan frembyde nogen Betænkelighed. Det forekommer mig da så-

[1] Også med Hensyn til et enkelt Spørgsmål som det om Valfarternes Nytte — jeg taler stadig under Forudsætning af, at denne virkelig betvivles af Forfatteren til „Den utro Hustru“ — kunde det vel tænkes, at Christiern Hansen havde en fra den almindelige afvigende Mening, uden derfor at ophøre med at være god Katholik.

ledes, at der virkelig ikke blandt de fremhævede Momenter er noget, som bestemt modsiger, at Christiern Hansen kan være Forfatter til eller Bearbejder af »Den utro Hustru« [1], men der er ganske vist herfra et ikke kort Spring til et Bevis for, at han må være det. Imidlertid foreligger der også ét, mere positivt Vidnesbyrd til Gunst for Antagelsen af Christiern Hansens Forfatterskab. Jeg tænker herved på, at flere — til Dels ikke ganske almindelige — Talemåder og Vendinger i »Dorotheæ Komedie« gjenfindes mere eller mindre ordret i »Den utro Hustru«, medens de ikke forekomme i »Paris' Dom«. Således f. Ex.:

Dorotheæ Komedie V. 942: Jeg wiil eder gwds ord
sighe ock wære kort.

Den utro Hustru V. 11: Jegh skal eder liit aff gods
ord sighe.

Dorotheæ Kom. V. 774—75 .... tag nw borth
Thenne tøffuerske, ieg vrd
ey hort.

D. utro Hustru V. 435: Jeg vrd ey, hwort i ville
meg føøre (jvfr. V. 269).

Dorotheæ Kom. V. 275—76: J thet tw følgher christne
klercke,
Ther met lader tw teg
møghet mercke.

(Jvfr. V. 950: »wiisze klercke« [2]).

[1] At der heller ikke fra hans Stilling som Skolemester kan hentes nogen Indvending imod, at han skulde have skrevet et Stykke, hvori det plumpe og til Dels obscøne er så stærkt fremtrædende som i „Den utro Hustru", vil det næppe være nødvendigt at sige nogen, der kjender det allermindste til de dramatiske Forfatter-Forhold i hin ældre Tid.

[2] Når Christiern Hansen på det her anførte Sted roser den hellige Dorothea for, at hun ikke „havde vise Klerke for Spot", kan dette ikke

D. utro Hustru V. 71—72: Thet mo man wel po teg
mercke,
At tw haffwer omganghet
med vise klercke.

Mulig kunde der endnu findes flere af den Slags Overensstemmelser, som jeg ikke har lagt Mærke til, men de anførte forekomme mig i og for sig at være ret talende, og skjønt ganske vist heller ikke de aldeles uigjendriveligt godtgjøre Christiern Hansens Forfatterskab til »Den utro Hustru«, give de dog, sammen med hvad der ellers foreligger, dette Forfatterskab så megen Sandsynlighed, i det mindste i mine Øjne, at jeg er temmelig tilbøjelig til at tro på det.

Når jeg da fra dette Standpunkt af skal fremsætte min Opfattelse af den hele her udgivne Skuespil-Samling og af de enkelte Stykkers indbyrdes Forhold, bliver den i Korthed følgende. Samlingen indeholder, hvad jeg tidligere har betegnet som det dramatiske Repertoire for Vor Frue Skole under Christiern Hansens Styrelse[1]. Grundlaget for den dannes af et Stykke af Christiern Hansen selv, som er skrevet på et andet Sted og i en tidligere Tid, men som igjen er bleven taget frem til Brug for Skolen i Odense. Også Bearbejdelsen af »Dorotheæ Komedie« skyldes Christiern Hansen, hvorimod »Paris' Dom« snarest gjør Indtryk af at være et Forsøg af en af hans Disciple. Alle tre Stykker synes at være ind-

bruges til at bevise, at det ikke kan have været ham, der har drevet Spot med Munken i „Den utro Hustru", da denne Munk åbenbart hører til de uvise Klerke, hvorom der tales i Epilogen til „Dorotheæ Komedie", V. 973 flg. Noget lignende gjælder om hans Udtalelse i V. 1038.

1 På lignende Måde indeholder et andet Skuespilhåndskrift fra en noget senere Tid (Nr. 794 Fol. i Gl. kgl. Samling) åbenbart det dramatiske Repertoire for Randers Skole, nærmest under Peder Thøgersens Rektorat.

førte i Håndskriftet af Afskrivere, og den Lighed, der — uagtet enkelte mindre Forskjelligheder — finder Sted mellem Hænderne, gjør det rimeligt, hvad der også ellers lå nær at antage, at Afskriverne have været Disciple ved Vor Frue Skole [1]. Hvorfor »Paris' Dom« er indført af en anden Discipel end den der har skrevet Stykket, kan jeg naturligvis ikke sige, men der lod sig tænke mere end én Grund dertil.

Jeg skal endnu for »Dorotheæ Komedies« Vedkommende bemærke, at Prøver af dette Stykke have været trykte i Minerva 4 Bd. (1786) S. 774—81 og i Nyerup's og Rahbek's Bidrag til den danske Digtek. Historie I, 144—55.

---

[1] Det kan allerede her siges, at det Brudstykke af „Henno", som slutter Håndskriftet, er skrevet med samme Hånd som „Dorotheæ Komedie".

Comoedia de sancta virgine Dorothea.

Argumentum totius comoediæ.

Jeg wiil nw sige edh*er* Chr*isti* ordt,
Nw szo*m* ieg stand*er* paa my*n* foedt:
Hwo szo*m* wiil tiil th*et* foriette landt,
Th*et* er hy*m*me*r*ige, ieg sigh*er* forsant;
Matheus sc*r*iffw*er* i syn boegh,
Thij ha*n* er aff Chr*isto* kloegh,
Th*er* sig*er* Chr*ist*us allsaa,
Szo*m* i mwe nw alle forstaa:
Hwo szo*m* helst nw følge wiil megh, 10
Han skal forsmaa selffu*er* seg, 16[1]
Taghe sin galie oc wæ*re* icke seen
Oc gaa fast oppaa syne been.
Saa giorde sancta Dorothea god,
Fforty hw*n* war aff en god roed,
Var hw*n* oc twcth*et* i Chr*isti* lære,
Szom meg hobes, nw eræ flære.
Hedni*n*g*es* skick oc aff gwd*ers* ære

[1] Disse Tal, som stå i Randen, henvise uden Tvivl til Matthæi Evang. 10 Kap. (38 V.) og 16 Kap. (24 V.).

Lod hw*n* icke en boentz verd wæ*re*,
Gwd loffuede hw*n* iw*n*gfrwdo*m* alle dage,
Dog th*et* war met stor vmaghe.
Ffabritius var en høffding boldt,
Han wiille tage he*n*ne m*et* woldt,
Ell*er* he*nn*e tiil ecthe at haffue
Och loffuede he*nn*e staare gaffue.
Alt forsmaade hw*n* for Jesu Christ,
Th*et* sig*er* ieg nw edh*er* foruist.
Theophilus war en sk*ri*ffu*er* fyn,
Szo*m* best kan find*es* nw hoess Ryn,
Fforsmode hy*m*mer*ig* oc Parediiss,
Thi han war icke aff g*w*d wiiss.
Th*er* nest bleff ha*n* en ch*ri*ste*nn* ma*n*dt
Oc ledt marti*rium* for Chr*ist*i naffnd,
Mede*nn* Ffabritius ku*nn*e icke fre*m*me syn ville,
Ku*nn*e [icke] hans vrede ighe*nn* stylle,
Han lod halshwghe th*en*ne pighe,
Ffortj hw*n* war i hans righe.
Twe*n*ne he*n*nes søstre giorde ha*n* wee,
Tij motte mand grede oc icke llee,
Cichriste oc Caliste baade,
Thøm war ilt tiil raade,
Han loed thøm brende i et boell,
Th*er* war ie*m*mer oc ynckelig skroel.
Staer querre oc hører vel tiill,
Saa mwe i see th*ett*e spiill.

Metellus tabellarius.

Jeg er nw tret szo*m* en hwndt,
Szo haffu*er* ieg nw goed paa my*nn*e been,

Nw i th*enne* samme stwndt,
Forti haffu*er* ieg we*re*d saa seen,
Jeg haffu*er* søcth i kircke oc strede
Och kand ey my*n* herre fynnæ,
Thj haffu*er* ieg saa vnde lede,
Mwn han icke wæ*re* h*er* innæ?

Et clamans fores fortiter pulset.

Heus, er noge*n*n inde, lad*er* meg indt,
Ell*er* ieg skal ga*n*ge her om kringdt.

Ffabritius audiens ad hostiarium loquitur.

Hwem er th*e*n, hwi lad*er* han saa?
Orestes, høer nw, hwem er theer,
Ha*n* mw*nn*e snart vløcke faa,
Hwi ganger han oss saa neer?

Orestes hostiarius ad herum.

Edh*er*s willie wiil ieg altiid gi*øre*,
J skulle ey andh*et* aff meg høre.

Jdem ad Metellum tabellarium.

Hwem erst tw, hwi mw*nn*e tw saa b*ra*ske?
Tw mott haffue ma*n*ge pe*n*nighe i taske.

Metellus ad Orestem ostiarium.

Th*e*n*n*e døer er alt saa sterck,
Hw*n* maa gi*øre* end lende verck,
Hwem hy*nn*e kand aff slaa,
Han mw*nn*e wel selff fende*n*n flaa.

Orestes ad Metellum.

Hwi ladher tw nw saa, tyn geck?
Tie tyn vilie ey for meck.

Metellus.

Jeg er tyn kendingh, tw west wel,
Nar tw wilt gange tiil tiit skeell,
J en skole haffuer ieg wæred met teg,
Keyler oc bold haffuer tw lect met meg.

Orestes porrigens illi manum.

Ver wel kommen, kiære stolbrodher mynd,
Nw mott tw vel gange her ind,
Seg meg tyn wilie for vdenn spott,
Szaa viil ieg strax gaa tiit bodt.

Metellus.

Med Ffabritio haffuer ieg at tale,
Nw føer end høns the gale,
Jeg haffuer eth breff, hanum er tiil scriffwet,
Thet maa ingen sønder riffue.

Orestes ad Metel:

Tøff her nw en lidhenn stwndt,
Jeg wiil finde paa eth gott fwndt,
Drick thette win, i afftes var leffnedt,
Thette begher er nw icke reffdnedt,
Thess emellom skal [myn?] herre komme,
Maauel ske tegh tiil frommæ.

Metellus.

Th*et* gaaer nw bedre, end ieg hade acth,
Her er nw fwl god en pacth.

Orestes ad herum Fabritium.

Herre, her er eth sende bwd vdhe,
Jeg hade ner slagh*et* ha*nu*m paa ha*n*s snwde,
Han wilde g*er*ne tale m*et* edh*er*
Oc fryct*er* ed*er*s v*er*dwgh*ed* oc hedh*er*,
Han sigh*er* oc, ha*n* haffu*er* meg kendt
J blant borgh*er*, rytt*er* oc saa hoffmendt.

Ffabritius Oresti.

Fforfar*re* th*et* m*et* ha*nu*m ma*n*ge lwndt,
At hand faer icke m*et* skalcke fundt,
Sidh*en* maa han wel ko*m*me indt,
Jeg wiil vel høre, om han er kring.

Orestes Fabritio.

Herre, th*et* wiil ieg gi*ø*r*e* for sant,
Th*et* sig*er* ieg ed*er* for vde*n*n tant.

Orestes ad Metellum.

Sett nw i portstwffuen her tyn quette,
Meg hobes, her skal skade ey wetthe.

Ambobus introeuntibus loquitur Ffabritius Metello.

Ffabritius.

Hweden [1] est tw komen, sij th*et* megh,
Gøer tw th*et* icke, th*et* skadh*er* tegh.

---

1 Håndskriftet har: Hwem.

Metellus.

Vede maa tw, aff Cesaria
Er ieg ko*m*men langled,
Th*er* er stoer angaria,
The[1] haffu*er* iegh i fødh*er* we.

Et reddit Fabritio literas dicens.

Her er eth breff, edh*er* er send,
Tagh*er* th*et* aff megh edh*er*s dreng.

Lectis literis querit de rerum nouitatibus
Ffabritius.

Gerne wiil ieg horre tiende
Aff the, szo*m* kommer ridende.

Et porrigens illi calicem[2].
Metellus.

Herre, ieg wiil sighe edh*er* et got rod,
Th*er* tiil ved ieg fwlt gott eth moed,
Jeg ved en saa syrlig en god mø,
Szo*m* kand find*es* veneste paa noge*n* *ø*ø.
Dorothea er he*n*nes naffn,
Hw*n* kand wel wær*e* ed*er* tiil gaffn,
Hw*n* kand vel wær*e* ed*er*s liige,
Fforti i ere møgh*et* righe,

---

[1] Skal vel være: Thi.
[2] Der må sættes Punktum efter »calicem«. Også i den latinske Original er det Fabritius, som rækker Metellus Bægeret.

Hw*n* er ey ga*m*mel, mede*n*n delig oc vng,
Hw*n* ku*nn*e wel tiene slighe*n*n e*n*n iwng.

Ffabritius.

Vor*re* th*et* sandinge*n*, tw siig*er* nw,
Wor*re* ieg drwcke*n*, ieg bleffue edrw.

Metellus.

J skulle sandhed aff meg forstaa,
Er th*et* icke saa, ladh*er* meg flaa,
Wor*re* th*et* saa, i vilde meg høre,
Hw*n* er delig fra fod oc tiil øre.

Ffabritius.

Siig nw frem, szo*m* tw kant beest,
Oc szo*m* inde holler tyn leest.

Metellus.

He*n*nes øgne ere szo*m* turebyn
Oc szo*m* karbw*n*ckel, om natte*n* skin,
He*n*nes hoer er saa klart szo*m* gwld,
Jeg sig*er* th*et*, ieg er edh*er* hwld,
He*n*nes halz er hwid szo*m* elpensbeen,
He*n*nes leber rode szo*m* kaarel steen,
Salig maa ve*re* viist th*en* ma*n*dt,
(Th)elige leb*er* th*er* kysze kandt.
Hw*n* er smael oc høeg tiil maade,
Vylle i hy*nn*e haffue, tha mo i rode.
Hwad skal ieg nw mere sighe,
En degler er icke i th*ett*e riighe.

Ffabritius.

Er th*et* santt, szom ieg nw hørrer,
Jeg wiil, i tw megh th*e*n hiid fører,
Kant tw he*nn*e noge*n* stedt findhe,
My*n* sind mw*nn*e alt efft*er* he*nn*e rindhe.

Metellus.

Hw*n* er hoess sin modh*er* i stercke ge*m*me,
Gwd wiil hw*n* aldri forglemmæ,
Hw*n* speger siit lego*m* m*et* møgh*et* affhold,
Fforti hw*n* wiil icke wæ*re* i v*er*de*n*n bold,
Ffor tørst drick*er* hw*n* th*et* klare wandt,
Oc faster oc bedh*er*, szom hwn kandt,
Verdzens forsmaar hw*n* lyst oc spiil,
Thij saa hw*n* tiil Chr*istu*m Jesu*m* wiil,
He*m*me spinder hw*n* gwld oc siilcke,
Oc gwlhiider kand hw*n* wel wiilcke.

Ffabritius.

Orestes, faer nw snart aff stei,
Metellus skael wæ*re* m*et* teg i wej,
Locker meg th*e*n pighe hiidt,
Giø*r*er th*e*r tiil ald ed*er*s fliidt,
Giører edh*er*s fliid m*et* lempe oc liiste,
Th*er* faar*re* løen skulle i icke miisthe.

Metellus.

Tyn vilie wiil ieg g*er*ne fwldko*m*me,
Jeg mien, th*et* skal teg wel fro*m*me.

Metello et Oreste decedentibus ad seipsum loquitur Ffabritius.

O my*n* g*w*d, hwilcke*n* glede ieg fandt,
Kerlighed vand ey sligcke kandt.
O tw iomfrw, szo*m* er saa fin,
Giffue ieg wor*re* m*et* teg paa lin,
Jeg wille teg elske for alle q*u*inne,
Tw skulle ické andh*et* aff meg finne.
Giiffue my*n* gwd han gi*ø*r*e* saa,
Teg i dag at see [ieg] nw maa.

Actus 2us.

Jam ad fores pulsant Orestes et Metellus, atque illos alloquitur Dorothea.

Hwem ere i? hwi lade i saa?
Giiffue gud, i mwe wløcke faa.

Orestes.

Jeg er en h*erres* sende bwd,
Erst tw her inde, szo*m* troer paa gwd?

Dorothea.

Hwi ko*mm*e*r* tw saa om natte tiidt?
Haffu*er* tw icke andh*et* tiil ijdt?

Orestes.

Tw skalt *strax* gaa tiil my*n* h*er*re,
Ellers tw fanger nw *strax* verre.

Doro:

Tw mat nw gaa vlycke i wold,
Dog tw tien*er* en h*er*re szo boldh.

Orestes.

My*n* h*er*re maa tw ey sighe emod,
Gør tw th*et*, ha*n* bliffu*er* teg ey god.

Dorothea.

Gack nw bort, tyn fwle skalck,
Meg tyck*er*, tyn h*er*re er szo*m* en falck,
Ffør han skal fange my*n* effne,
Tha skal th*e*n*ne* døer reffne.

Orestes.

At tale paa sliig en h*er*re godt
Thelig ma*n*ge forkropne ordt!
Tag mod dørren, ver ey seen,
Jeg slaar hy*nn*e aff m*et* th*e*n*ne* steen.

Doro:

O meg arme vsliig piighe,
At ieg skulde finde*s* i th*ett*e riighe!
Modher, hielp*er* meg, om i kandt,
Ffra th*e*n*ne* sa*mm*e vmilde mandt;

Thij haffue brott wor*re* dorre aff klincke,
Seer, hor the her ind lincke.

Thea mater.

Gack her lønlig i th*e*n*n*e ka*m*mer
Och skiul teg, szo*m* tw kant best,
At tw kant fly th*e*n*n*e ie*m*mer,
Th*e*r ligger teg mact paa selff mest.

Dorothea.

Jesus Chr*ist*us vocte meg wel,
Thij giøre oss nw stort wskell.

Orestes.

Slaa op, tyn kerling, nw tyn baad,
Jeg skal teg ellers støde m*e*t my*n* fod,
Er th*e*n mø her nw indhe,
Jeg wiil hinde wel finde.

Thea.

Vslig maa wi skatt*e*n giffue,
(A)t wi ku*n*ne icke i hwsse bliffue,
(Jn)ge*n*n stolne koste finde ij here,
(. .)ar h*er* er, haffue wi m*et* ere.
Gwd forgiffue edh*e*r edh*e*rs synd,
Att ij ko*m*me nw saa i lyndt,
Lader myn datth*e*r w*ære* m*et* fredt,
Seer och offu*er* meg ynck wedt.

Orestes.

Tij nw paa tyn staa*re* flaeb,
Eller ieg slaer teg m*et* th*enne* laeb
Och setter paa tyn mw*n*d en g*r*ime,
Saa tw skalt icke mere rime.

Thea.

Vindeuack meg arme wiiff!
Gwd taghe thesse skalck*es* liiff.

Accedens ad Dorotheam porrigens illi munus

Orestes.

Dorothea, swcke icke ell*e*r gred,
My*n* h*er*re er bliid oc icke wred.
Tag th*en*n*e* gaffue, ha*n* send*er* tegh,
Och gack nw hiid st*ra*x m*et* meg,
Th*et* skal wæ*re* eth venskaff*s* pant
Emello*m* ha*nu*m oc teg, ieg sig*er* forsant.

Spernens munus

Dor[o]thea.

Jeg skøtt*er* ey gotz, sølff ell*e*r gwldfett,
Motte ieg we*re* heme, meg vslig wett,
Bedre er at leffue hoess gwd m*et* ere
En at haffue møgh*et* gwld i wære.

Vi ducatur ad Ffabritium.

Ffabritius.

Salig er meg saada*n*nen dagh,
Thi th*et* gangh*er* nw saa vel ilagh,

At ieg maa the*nne* pighe see,
Thi wil ieg baade skempte oc lee.
Tiil teg haffw*er* ieg hacth lang atraa,
Nw i thesse forløffne aar faa,
Vde*n*n teg kand ieg icke liffue,
Tw mot a[l]t nw hoess meg bliffue.
Erst tw friboren, siid hoss megh,
Ffor alle i verde*n*n elsker ieg tegh,
Jeg wiil teg haffue tiil my*n* hwsfrw kæ*re*,
Th*et* skal teg bliffue tiil møgel æræ.

Dorothea.

Jeg kom ey hiid for the*nne* sagh,
Tw tørst icke giø*re* teg saa stoer vmagh.
Jeg haffu*er* loffued en brudkom fin,
Szom offu*er* werde*n*n oc hy*m*mely*n* skin,
Och loffued ha*num* kiskhed at ber(e),
E mede*n*n ieg i werde*n*n mw*nn*e w(ere).
Jeg loffu*er* nw aldri anden mandt,
Th*et* sigh*er* ieg teg paa my*n* sandt.

Ffabritius.

Hør nw tiil the*nne* piighe,
Tyck*er* tw ingen at wæ*re* tyne liighe?
Erst tw saa ypperlig, th*et* kand ey ske,
Mede*n*n meg tyck*er*, tw wilt en ande*n* lee.

Dorothea.

Ver nw tiil friitz m*et* alle saghe,
Ffor bryllopz kost haff ingen vmage,

Th*et* ieg haffu*er* Chr*isto* loffwed aff bar*n*dom,
Jeg ha*nu*m th*et* holler, for han er from.

Ffabritius.

Lyd meg ad i th*ett*e synne,
Jeg skal teg giøre en droni*n*ginde,
Jeg wiil teg begaffue m*et* dyre stene
Och m*et* gwld oc sølff hiit rene.

Dorothea.

Tyn rigdom kand meg inth*et* gaffne,
Saa møgh*et* szo*m* tw kant i werde*n* saffne,
Hell*er* viil ieg i v*er*de*n*n m*et* fattigdo*m* liffue,
At ieg maa efft*er* my*n* død i hy*m*me*r*ige bliffue.
Th*er* er ligende fee all*er* best,
Th*er* leszer klerck*er* aff alszo*m* mest.

Ffabritius.

Erst tw galen? hwi lad*er* tw saa?
Jeg skal skøtt paa teg slaa.

Dorothea.

Tw skalt icke finde kale*n*skaff ell*er* løssactigh*ed*
Hoss oss, ieg sigh*er* paa my*n* redelighed.

Ffabritius.

J th*et* tw følgh*er* christne klercke,
Th*er* m*et* lader tw teg møgh*et* mercke.

Doro:

Hwi forsmoer tw Jesu*m* Christ,
Gwd oc meniske alt foruist?
Han tolde oc pyne for teg oc meg
Paa korszen*s* tre, th*et* sig*er* ieg teg.

Ffabritius.

Th*et* war en løgner oc wtro mandt,
Szo*m* ha*n* ku*nn*e findis i Jøde landt,
Hans egne slaage ha*nu*m i hiel,
Thi ha*n* giorde thøm møgh*et* wskel,
Han sagde seg g*w*d, th*et* sig*er* ieg teg,
M*et* falsk oc swig, tro nw megh,
(. .)ans wille tolle død paa kors
(Lig)eruiss szo*m* eth andh*et* hors.

Dorothea.

Llad aff at tale theligh ordt,
Helst alt offu*er* en høffding*s* bordt,
Han er alles skaber oc mesther
Oc høffding offu*er* alle prester,
Ska*mm*e teg, tyn fwle hwndt,
At tale telige m*et* tyn mwndt.

Orestes.

O tw skøghe, thy nw qwer,
Fføer icke for*re* h*er*ren slig bleer,
Wilt tw icke wor*re* gwd*er* ære,
Vi wille teg m*et* keppe oc riiss lære.

Doro:

Mitt lego*m* ku*nn*e i pyne oc brendhe,
My*n* siell ku*nn*e i dog inth*et* skendhe.

Ffabritius.

Aere th*e*n*n*e gwdhi*nn*e Dianam,
Llig*er*uiiss szo*m* tw gøer Susanam,
Tw ku*nn*e i he*n*nes yndeste ko*m*me,
Th*et* ku*nn*e wær*e* teg møgh*et* tiil fro*m*me.

Dorothe:

Dorlig sigh*er* tw th*et* foruist,
Vde*n*n all snille oc liist.
Alt th*et*, tw elsk*er* mere en gwd,
Th*et* er dieuelskap, th*et* mo tw wede,
Oc icke at holle hans bwd,
Vilt tw icke tiil ha*num* bedhe.

Ffabri:

Hør nw tiil th*e*n*n*e galne qwi*n*ne,
Hw*n* wor*re* gwd*er* spotth*er* oc hadh*er*,
En galnere kand ma*n* ald*ri* finne,
Hw*n* sigh*er*, hw*n* haffw*er* en ande*n* fadh*er*.
Jeg ladh*er* tegh pyne, tw skalt faa wee,
M*et* sweu*er* oc lymer, riis hy*nn*e skarppe,
M*et* brodde oc iern, hwasze szo*m* lee,
Nw for alle paa thesse marche.

Dorothea.

Th*er* tiil haffu*er* ieg le*n*ge hact atro,
At ieg ku*nn*e for g*w*d*s* k*er*ligh*ed* pyne lidhe,

Gwd giffue meg nw eth gott raa,
Jeg wil icke fly, medh*e*n g*e*rne bidhe.

Clamat Runcardum lictorem et seruum eius Ffabritius.

Hørrer i bødle, wer*re*r icke sene,
Meg gangh*e*r nw møgh*et* tiil mene,
Tagh*er* th*e*n*n*e pige bort,
Jeg vurdh*er* ald*ri* hort;
J stock oc iern bind*er* hynne,
Saa hw*n* th*et* paa siit lego*m* ka*n*d fi(nne),
Th*er* nest siwd*er* he*n*ne i beeg oc tiere,
For hw*n* wiil icke wor*re* gwdh*er* ere.

Doro:

Hwad szo*m* helst pyne the bær*e* paa meg,
Jeg wiil villige lide he*nne*, th*et* sig*er* ieg teg.

Runcardus lictor Ffabritio.

Jeg skael forfølge th*e*n*n*e pighe
Och swer om wor*re* gwdh*er* fine,
At hw*n* skal icke wær*e* genst*ri*delig,
Th*et* siiger ieg ed*er* wiisselig.

Et flagelletur.

Jdem ad Malchum seruum suum.

Gack nw fast hede*n* paa tyn foed,
Th*er* hede*n* i th*e*n steg*er*s boed,
Hent ild oc wer ey seen,
Gack fast paa tyn stor*re* been.

Cinerem irradens
Malchus.

J hwor lenghe ieg mw*nn*e faske,
Jeg find*er* icke ild i th*enn*e aske,
Ffyrteeg hører h*er* nw tiil,
Suo*m*p oc iern ieg haffue wiil,
Saa wil ieg th*enn*e ilden op,
At brende høygt szo*m* bøge top.

Jnterea priuetur induuiis, piceamque indetur in sartaginem[1] virgo ebulientem.

Orestes.

O herre, hwilcken en vnd*er*lig ting
Motte mand see i th*en* ring!
Th*en* pighe, szo*m* war saaer aff pyne
Oc slagen m*et* sweue oc lyme,
He*n*nes lego*m* th*et* er nw saa forklaredt,
Szo*m* legh*er* m*et* balso*m* hade th*et* forfaredt,
Th*et* er nw saa slet alt szo*m* et eegh
Ffra hennes hoffu*et* oc tiil he*n*nes leeg.
Ma*n*ge meniske for th*ett*e spiil,
Er ga*n*ge*n* tiil troen, szo*m* he*n*nes g*w*d wiil.

Ffabritius.

Hwad hører ieg om th*enn*e forred*er*inne!
Henne*s* lighe kand inge*n* fi*n*ne.

---

[1] I Håndskriftet har først stået: cettaginem; det første t er så rettet til et r. I den latinske Original svarer følgende Replik af Runcardus til nærværende Sted: »Heus, propera; puellam interea induuio priuabo; resina, oleo, sulphure, pice opplebo sartaginem.«

Met dieffuelskaff kand hwn thet giøre,
Thet er alt nw gott at høre.
Setter hynne bort i mørck oc maaell,
Saa hwn seer hwercken dag eller saaell,
Oc ey henne edhe at giffue,
Om eder lyster lenger at liffue,
(A)t hwn icke foruender thette enfoldelig folck,
(Lig)eruiss szom en mester eller andenn tolck.

Orestes.

Edhers wilie skal altiid ske,
Hwn skal nw strax fange we.

Pluto.

We, we teg, tw skadelig piighe,
At tw skulle forderffue worre righe.
O Alecto, datter myn,
Jeg mo nw fare tiil Rin,
Hwad giffwer tw nw oss tiil raade
J thesze staare modgange baade?

Alecto.

Ha, ha, ha, kiære søen[1] mynd,
Wend tiil Dorothe Ffabritij synd,
At han worder vred oc hynne slaar
Oc dødher henne szom et andhet faar,
At folcket bliffuer i then gamle tro,
Sidhenn mwe wi bliffue met raa.

---

[1] Skulde vel, i Følge det foregående, være: fader.

Pluto.

Aff tyn forstandt raade tw wel,
Meg tyckes, th*et* kand wel følge skel.

Ffabritius.

Orestes, hent meg th*en* pige hiid,
Hw*n* brug*er* m*et* oss for la*n*gen tiidt.

Orestes.

Jeg gør th*et* g*er*ne, szo*m* i wiille,
Jeg wiil meg icke førr*e* stiille.

Ffabritius Dorotheæ.

Alle ordt kand icke fylle i seck,
Hwad tw har giort h*er* tiil, er dreck,
Vde*nn* tw wor*re* gwdh*er* nw wil eræ,
Jeg ladh*er* teg pyne szo*m* en mære.

Dorothea flexis genubus ad deum fundens preces simulacra simulans adorare, interim angelus simulacra confringens.

Paranymphus.

Jeg slaer thesse affgwd*er* alle,
At the skulle ned*er* paa gwlffu*et* falle;
At ære dieffle for g*w*d hy*n* wiisze
Th*et* er orckeløshed oc lisze.

Doro:

Gwd, teg loffu*er* ieg allen stwndt,
Tw haffu*er* meg hwlped saa ma*n*ge lw*n*d.

Ffabritius.

Tw erst forkroben oc vnd'tiil sy(nne),
Medhenn eræ wore gwder, szom her e(r inne).

Doro:

Jeg siigher teg for vdenn meen,
Thet er at taa en telsteen.

Ffabritius.

Vack, hwad tw haffuer en vnd forstand,
Thet maa ieg siighe for alle mandt,
Tiit hiarte maa were hordere en steen,
Thet sigher ieg for vden meen.
Kommer hiid nw i bødle alle,
J skulle nw paa hynne falle,
Drager hynne hedhenn i bødelij,
Medhen hwn haffuer icke andhet tiil idt,
Hwid stryger henne, szom i kunne mest,
E medhen hwn troer paa Christi hans lest.

Dorothea.

Tenck op, hwad forgifftighed tw kant,
Jeg acther thet ringher en vand,
Saa møghet szom the ere pyner flest,
Saa skalt tw oc beskemes mest.

Ffabritius.

Henck nw then pighe op
Nw wed hennes ijsæ top,

Runcarde, tw tager nw glødende tengher
Oc sett paa hennes føder oc hender,
At wi kunne thenne skam fly
Oc sidhenn for hynne bliffue i by.

Runcardus.

Tw tøuerske, skalt tw sige myn herre emod?
Jeg skal nw hinge teg wed tin fod
Oc bynde teg met reff hyne stercke,
Saa tyne arme oc been skulle vercke,
Oc sette paa tin mwndt en grime,
Ther nest thiit legom tiil døde at pyne.

Et percutiatur fustibus a tortoribus virgo.

Dorothea.

Tin wilie maa tw fremme meg at slaa
Oc meg szom et andhet foer at flaa,
Medenn nar wi komme for gwds dom,
J Josaphatz dael ther er gott rom,
En retferdwg domer wil han wære
Met alle the, szom kommer there.
Met hwg oc slaag oc andenn pyne
Saa skal mandt købe hymeriges righe.

Jam atrociter verberata virgo.

Runcardus.

O Fabrit[i]us, kiære herre myndt,
(D)og wi haffue thenne iomfrw pinth,
(Wi) kunne hynne ey komme aff sin lee,
(Alt t?)het wi haffue giort henne wee

E paa he*nn*es bag m*et* risenne slette,
Ku*nn*e icke sette hy*nn*e tiil r*e*tth(e).
Jeg sigh*er* teg, ieg wiil icke ske*m*pte,
Wi mwe finde tiil en ande*nn* lempe.

Ffabritius.

J skulle alle my*nn*e ridere kalle,
Jeg troer, thi meg icke nw vndfalle,
Fflere kand bedre rade en een,
Th*et* sigh*er* ieg nw for vden meen.

Orestes.

Jeg wiil teg ene wæ*re* saa got et raa,
Szom tw skalt aff thøm alle faa.

Ffabritius.

Siig nw tiil, hwad teg tyck*er* best,
Oc hwad szo*m* helst inde holl*er* ty*n* lest.

Orestes.

M*et* søde ordt oc milde tale
Och m*et* smøcke, om the ere fale,
Saa pleg*er* mandt at wede q*ui*nne liist,
Th*et* sig*er* ieg ed*er* nw allt foruist,
Oc siige hy*nn*e th*et* m*et* edh*er*s søde mwndt,
Dog th*et* er icke alt aff hiarte*nn*s grwndt.

Ffabritius.

Nw fanst tw paa eth snyldt raad,
Szom noge*nn* best ku*nn*e finde paa,

Hwn skal nw enlig met meg tale,
Jeg wiil thet enghens lwnde lade.

Ducatur Dorothea ab Oreste ad Fabri:

Orestes.

Her er nw then iomfrw bold,
Hwn haffuer nw wered i wort wold.

Ffabritius.

O myn alder sødeste blomme,
Lyd meg ad, thet skal teg fromme.
Wiille tw nw tiit hiarte røre,
Szom wi oc tyne søstre giøre,
Ere worre gwder, szom tw kant mest,
Thet er teg eend nw alder best,
Jeg teg veldwg giør offuer alt mit gotz,
Oc teg skal vedes hedher oc roess,
Ther nest wiil ieg biwde alt mit folc(k)
Oc ther tiil oc myn ypperste tolck,
Tyn gwd at ere, for hand er wiiss,
Hanum skal oc sømmes loff oc priiss.

Dorothea.

Meg tycker, tw sigher szom en affwe,
Saa haffwer tw giord i mange daffue.
Jeg wiil nw ingen ere haffue,
Oc paess ieg ey paa tyne gaffue,
Meden ere gwd, skaberen tynd,
Han wor aff Jøderne saare pynt.

Ffabrit:

Myn herre macth tw acther ey,
Tw skalt nw pynes, for tw siger ney.

Doro:

Tyne pyner fryc*ter* ieg enghens lwnde,
Nw i thesse iørdelige stwndhe,
Wiil gwd meg hielpe, thess haffwer hand mact,
Thi setter ieg tiil hanum al myn acth.

Stomachans clamat

Ffabritz:

Tager bort, tagher bort thenne qwinne,
Meg tycker, hwn er fra sine synne,
Ledher hynne heden tiil hynne søstre baade,
At the kunne henne anderliiss raadhe,
At the henne saa kunne lære,
At hwn kunne worre gwder ære.

Et respondens

Orestes.

Herre, ieg eders villie wiil fwldkomme,
Sckulle ieg en fare tiil Romme.

Et idem muniens ostium pessulis duobusque custodibus, dicens eis.

Tagher nw worre paa thenne pighe,
At hwn kommer icke aff thette righe.

Actus tercius.

Ad sorores Doro:

Heell my*nne* kiære søstre baade,
Meg tyck*es*, i ære nw i wade.
Myt hiarte fryder seg saa ma*n*ge lw*n*d,
Th*et* sig*er* ieg edh*er* aff hiarth*e*ns grw*n*d,
At ieg ku*nn*e ed*er* nw om wende,
At gwd motte edh*er* naden sende.
Meg vndr*e*, hwad ed*er* haffu*er* tiil draget,
At ij haffwe saa gwd forsaghet,
Ha*n* er tiil alt gott oprindelse,
Th*e*n tiente ij aff første begyndelse,
Thess weer th*e*n haffue i nw forsmod,
Jeg siig*er*, i fwnde paa et vnt raad.

Cicriste.

(M)*et* trwdsel oc hødtzel wor*re* vi two*n*ge*nn*,
(Th*et*) sig*er* wi teg, och icke aff lwnghe*nn*,
Alsom eneste m*et* wor mwndt
Och icke ret aff hiartens grwndt
Offret wi tiil Fabritij gwdh*er*,
Wi haffue hørt, at the nw lwdh*er*.

Dorothea.

Jcke allsom eneste aff hierthe lag
Skal ma*n*dt elske gwd i dagh,
Medhe*n*n m*et* mwnden oc saa tiilstaa,
Ffor hwem szo*m* lyst*er* at kalle oppaa.

S*anc*tus Paul*us* tiil dhe Romaner sk*reff*
J th*et* tiende capitel saa lyende et breff:
Aff hiarth*et* er troen tiil retferdwgh*ed*
Oc aff mw*n*dens bekendelse tiil saligh*ed*.

Ciceriste.

Ered saa, wi th*enne* h*er*re
Sige emod, tha faa wi verre.

Doro:

Jngh*en* pyne skulle i frycte
Ffor euig glede oc eth gott rycte.

Ciceriste.

Ffor retzel kand ieg neppe tale,
Mit hiarte ligg*er* alt nw i dwale,
See nw Fabritiu*m* ige*m*men th*en* glinder,
Horliss hans mw*n*d aff szegel rinder,
Hand[1] spring*er* om kring alt szo*m* en top,
See, hor styrler hans ijsæ nw op.

Caliste.

Jngh*enn* maler er nw i liffue,
Ha*num* saa gro*m* nw kand besk*ri*ffue,
Meg tyck*er*, ha*n*s ansecth bloner aff vrede,
Aller ha*n*s lemer tiil vnt ere redhe.

---

[1] Håndskriftet har: Hans.

Dorothea.

Kast*er* nw bort ald edh*er*s retszel,
Oc lad*er* icke dieffuelin edh*er* freste.
Ffor th*e*n modgang, wi her ku*nn*e lide,
J hy*m*mer*i*ge mw*n* oss stor glede bidhe.

Cioriste.

Ve meg arme vslig tierne,
Wa*re* ieg heme, ieg ko*m*me h*er* icke g*er*ne,
My*n* sin lober nw saa vidhe,
Jeg kan icke fly, ieg skal nw bidhe.

Dorothea.

Ver icke nw lad, mede*n* møgh*et* raesk.
Och haff icke i mwndt thelig snack,
Acte th*e*n løen i hy*m*mer*ig*,
My*n* søster, th*e*n fa*nger* tw wiisselig.

Cioriste.

Th*et* er ynckelicth oc møgel wee
Sin ienchr*i*stien saa at bieres see,
Lego*m*med alle tiide døde*n* redhes,
Dogh tw sig*er* oss i hy*mm*er*i*ghe at gled*es*,
My*nn*e øgne nw aff taare rinne,
Hwor kand ieg nw hwgsuale*n* finne?

Dorothe:

Th*er* kand icke hielpe swg ell*er* grad,
Haff icke nw saa ynckelig laed,

Th*er* bøer ch*r*isten meniske modgang at lide,
Om the wille m*et* Chr*isto* i hy*m*me*r*ige bliffue.
J skulle nw inge*n* pyne redes,
The[1] saa i skulle m*et* Chr*isto* gledes.

Cicriste.

Vi viille i ingen ting sto emod,
Mede*n*n lyde thiit bwd oc Chr*isto* god.

Caliste.

Vy*n*ne uack meg arme piighe,
Jeg fryct*er*, ieg slider en lime,
Mit lego*m* skelffu*er* aff stoer fare,
Jeg er nw red alt szo*m* en hare,
Jeg seer thesse gro*m*me bølde for meg,
Hwer motte uel wær*e* borte for seegh.
Hwo kand th*et* nw raade paa th*e*n dag,
At th*et* ku*nn*e ko*m*me bedre i lagh?

Doro:

Hwad er th*et*, tw nw saa gred*er*
Oc saa iemmerlig ille ledh*er*?
Siist*er*, ver ved et frii mod,
Tw skalt aff sorgen fa*n*ge bod.

Caliste.

Jeg kand icke andh*et* en aff sorige*n*n grede,
Thi h*er* er saa møgh*et* wnt tiil redhe.

---

[1] ɔ: Thi.

Doro:

All then pyne kand ey wære liig
Wed thet glede, szom er i hymmerig,
Oss bøer at pynes for gwds naffn,
Thij thet kommer oss tiil stort gaffn.

Caliste.

Tw haffuer nw rod thet beste raad,
Szom mandt kunne best finde paa.
Jeg wiil nw gange tiil then pyne
Oc sette paa mit legom en grime.
Gwd giffue meg nw ther tiil nade,
Oc styre gwd for oss nw baadhe.

Cichriste.

(Jeg) viil nw aldri stande emod,
(. . . .) tiil aff gwder at falle,
Medhen bliffue i thenn christelige tro,
Nar szom gwd wiil meg kalle.
Wore nw alle the pyner tiil redhe[1],
Szom mandt kand alle flest mercke,
Jeg wurder thøm ey wed en lercke.

Doro:

Bliffwer nw woractig i Christi traa,
At i mwe met hanum i hymmerige baa.

Cichris:

Thet skal nw ske, thet skal nw ske,
Dog legommed skal lidhe wee.

---

[1] Som man ser, mangler Rimet hertil.

Doro:

Jeg mo[1] nw siige ed*er* gaade nat,
Jeg mo a[l]t tiil Ffabritiu*m* brat,
Ha*n* meen, ieg er om kring wend,
For han haffu*er* meg tiil edh*er* send,
Ha*n*s hoff th*er* vdi bliffu*er* fast,
Thi er th*et* ha*nu*m en stoer last.
Bliffu*er* i gwd*s* fryctelsze m*et* stadwghed,
At i mwe wær*e* m*et* ha*nu*m i salighed.
Ffarer nw wel, my*n* kiær*e* søstre,
Gwd ha*n* mw*nn*e ed*er* snarlige trøste.

Cichriste.

Gwd, szo*m* er iw*n*gfrwdomtz elsk*er*ma*n*dt,
Verd*es* seg tiil m*et* sin handt
At lede nw oss i siit righe,
Her oc th*er* haffu*er* ha*n* icke lighe.

Sororibus ad Christum conuersis, Dorothea cum Oreste decedens iterum in carcerem[2].

Ad Ffabritium

Orestes.

Thi sidde icke alle, tiende skulle før*re*,
Jeg skal nw sighe, ed*er* lyst*er* ey at hør*re*.

---

[1] Håndskriftet har: mw.
[2] De tre sidste Ord synes at være senere tilskrevne med en anden, dog samtidig Hånd.

Ffabritius.

Hwad er nw th*et*, hwi lad*er* tw saa?
Jeg skal skøtt paa teg slaa.

Orestes.

Dorothea haffw*er* syne søstre igeen
Tiil Chr*istu*m wend for vden meen.

Ffabritius.

Gwd*er* oc gwdinder worde thøm vrede
Oc alt vnt thøm nw tiil redhe.
Orestes, gør nw al tyn idt,
At the forrederske ko*m*me hidt.

Orestes.

My*n* he*r*re bad ed*er* ko*m*me for *r*etthe,
Dog i ere nw saa slette,
Edh*er* skal red*es* pyne*n* grom,
My*n* herre th*et* sig*er*, om [1] hand er from.

Caliste.

Se th*e*n h*er*re, han seer saa grom
Szo*m* nogen h*er*re, haffu*er* weredt i Rom,
Gwd giffue, ieg ku*nn*e th*enn*e pyne
Nw vndgaa i th*enn*e tyme.

Cichriste.

Kast nw bort sorig oc qwide,
Teg alt euig glede mw*nn*e bidhe,

---

[1] Mon ikke Skrivfejl for: och?

Thag ey i thiit hiarte kimmer [1],
Gør tw the*t*, tw fa*n*ge*r* hiemmer.

Orestes.

Nog haffue i nw at tale,
J staa wel saa, tiil hø[n]sze gale,
Jeg skal nw d*ra*ge ede*r* horer fram
For th*e*n [2] gro*m*me høffding, saa faa i ska*m*.

Ffabritius.

Jupit*er* skal ed*er* m*et* lwgn*et* slaa,
Ffor i wor*re* gwd*er* saa forsmaa,
J skulle nw i ilden brenne,
At Dorothea kand the*t* kenne
Oc vende sin hoff snarlig om kring
Ffor the*tt*e folck i the*n*ne ring.
Ru*n*carde, tack m*et* teg rytt*er* oc swene,
Nøer thesse io*m*frwer vene
Wor*re* gwdh*er* tiil at bedhe,
Ell*er* pyne*n* word*er* thøm st*ra*x rede.

Runcardus.

Hey, alle i forrede*r*inne,
Ere i icke ande*r*liiss tiil sinne?
Vden i offre tiil Joue*m* gwd
Oc nw fwlko*m*me my*n* h*erres* bwd,
Jeg skal ede*r* brende i eth boell,
The*r* skulle i lide iemer oc skrol.

---

[1] Der har først stået: iemmer.
[2] Håndskriftet har: th m̄.

Caliste.

Hwad tw skalt giø*re*, gør m*et* th*et* første,
Meg at pyne tw nw erst tørste.

Jgnem lictores fodiunt, vt cremat.

Runcar:

Lad oss nw porre i th*enne* ild,
Wi viille thøm stege szo*m* ande*n* sild,
Wor*re* gwd*er* nw oss th*e*n nade sende,
(At) vi th*enne* last mwe snarlig endhe.

Et tradent eas ignibus, et Cichriste domino gratias agit.

Cichriste.

O Jesu Chr*iste*, skaber w̄or,
Th*er* vnder oss th*enne* glede stoer,
Wi tacke teg saa my*n*delig,
At wi bliffue m*et* teg ewindèlig.

Actus quartus.

Ffabritius.

Vack nw wor*re* gwdh*er* alle,
Szo*m* wi nw idelig paa kalle,
Thi th*enne* pige er gring,
Jeg maa skøtt gaa fra my*n* sind.
Hw*n* skøtt*er* ey pine ell*er* anden plaffue,
Jeg maa th*et* nw for alle klaffue,

Sine søstre vende hw*n* fra oss,
Th*et* haffu*er* hw*n* giord moszen m*et* foes.
Hwad skal ieg gi*ore*, hwad nw tiil rade?
Hw*n* skal tha nw inth*et* baade;
Meg ga*n*ger nw saa møgh*et* tiil brøst,
Jeg wed meg nw aff ingen troest.
Orestes, gack heden, forfa*re* m*et* hy*n*de,
Szo*m* hwn er i fengsel indhe,
Om he*nn*es søstres død haffu*er* hy*nne* omue*n*dt,
Sig, ieg haffu*er* teg tiil hynde send.

Omnia perconctans, vt preceperat Fabritius, et iterum cum Dorothea ad eum rediens

Orestes.

Vort arbed er icke verd en myg,
Tw mot slaa for*re* en anden plyg,
Hell*er* wiil hw*n* nw døden bere,
En hw*n* wiil wor*re* gwder eræ.

Stans Dorothea ante Fabritium, quam [1] alloquitur

Ffabritius.

Vend tyn hwff nw snarlig om kring,
Ell*er* teg skal bide fwl vndt en ting,
Meden lyd meg [2] en ad i th*ett*e sinne,
Tw skalt icke bedre raad finne.
For alle møer, i v*er*de*n*n er tiil,
Jeg teg tiil hwsfrw haffue wiil,

---

[1] Der synes først at have stået: cuj.
[2] Håndskriftet har: med.

Wor*e* gwd*er* at teck*es* leg paa wind,
Szaa fang*er* tw eth bedre synd.

Doro:

Ffør wiil ieg my*n* hals vnd*er* sw(erdet giffue?),
Hell*er* en ieg wiil hoss teg blif(fue).

Ffabritius.

Thij, at skwaldre lad teg noyæ!
Thin tale renther nw vrt foyæ.
Ffryct*er* tw icke tyne søstres død,
At tw skalt ko*m*me i thelig nød?

Doro:

Gwd giffue, ieg motte th*et* saa for hw*er*ffue,
At ieg motte m*et* thøm nw sterffue,
At ieg ku*nn*e worde m*et* thøm liig
Aff gleden vden[1] vdi hy*mm*er*i*g.

Ffabritius.

Lyer tw oss icke at i th*ett*e tymæ[2],
Tha skal teg tobel worde pyne,
Daglig skal tyn sorig øges,
Szaa tw skalt tiil døden mødes.

---

[1] Mon her er glemt et Ord (Ende eller lign.)? eller mon ikke, hvis Stykket er nedskrevet efter Diktat, Afskriveren først kunde have hørt »uden« for »udi«, og siden, da det rigtige Ord var fundet, glemt at udslette det urigtige?
[2] Der har først stået: s i n n æ.

Doro:

M*et* thelict skalt tw meg icke redhe,
Mede*n* me*re* fynd*er* ieg h*er* aff glede,
Ffor my*n* brwdgo*m* wiil ieg lidhe,
J saa lystig en yrthegard mw*n* ha*n* meg bide,
Th*er* er lilier, cynamo*mu*m oc thimeo*n* nock,
Th*er* er effle, voxer oc nard*us* szo*m* flock.

Deridens eam Theophilus.
Theophilus.

Ma*n*gfoldwg erst tw nw i tale,
Ligh*er*uiiss szo*m* en anden wale,
Om vinter voxer hu*er*cke*n* effle ell*er* gress,
Tw mot nw wæ*re* szo*m* et andh*et* feess,
Th*et* er nw saa paa aarsens tiidt,
Th*et* er frosed, kalt oc icke bliidt.

Doro:

M*et* g*w*d*s* hielp thesse bødle offw*er* at vinde,
Jeg heden faer, ieg wiil wel finde
Th*e*n federste lyst, th*er* wæ*re* maa,
Tw kant th*et* nw icke forstaa.

Theophilus.

Hwor er th*e*n stedt? ieg bed*er* teg,
Dyl ha*num* nw icke for meg.

Paradisi descriptio.
Doro:

Th*er* er en sted paa øster leed,
Høcth tiil hemel haffu*er* ha*n*d med,

Th*er* er lyst oc altiid gledhe,
(Th)*er* kand aldri ingen gredhe,
(Th)*er* voxer yrth*er* so*m*mer oc vinter,
(. . .)an, iericho oc saa mynter,
(. . .)ser oc saa pyon,
(. . .) lyster en paa Syon,
Th*er* voxer balzam*us*, fioler oc saa roser,
Thimeo*n*, bucsus i alle moser,
Th*er* bleess mylt synde*n*n oc ald*ri* norde*n*n,
Vest ell*e*r swduest blees ey i fiorden,
Th*er* er hwile oc ewig raa
Oc saa lystelict th*er* at baa,
Th*er* inden vexer alle lystelig tre,
Oc spadserer th*er* inden hiorter oc fee,
Th*er* er ey vlffue ell*er* nogre biørne,
Skadelig fogle ell*er* nogre ørnæ,
Th*er* er ey hwgorme, øgler ell*er* snoge
Paa noge*n* marcke, i nogre kroghe,
Th*er* er en kelde klar och reen,
Jeg teg th*et* sigh*er* for vden meen,
Aff he*nn*e loffu*er* iiij floder,
The giøre i v*er*den alle fiorde,
J sa*mm*e floder ere dyre stene,
Bedre ein nogh*et* gwld hid rene,
Th*er* siwng*er* nact*er*gael nath oc dag,
Hw*n* haffu*er* th*er* aff inge*n* vmagh,
Th*er* er fred oc aldri kiiff,
Th*er* kand leffue saa ma*n*ge[n] en viiff,
Enoc oc Helias baade
The leffue th*er* m*et* stoer naade,

Szo vnge ere the, szo*m* the tiit første ko*m*me,
The skene i the*rres* andsecth szo*m* noge*r* blomme[1].

Theophilus.

Vnd*er*lig ting tw nw frem fører,
Mw*nne* hw*n* falle i hw*er*ma*n*tz ører;
Nar menisken skal aff verde*n*n gaa,
Mw*nne* hw*n* saadha*n* glede faa?

Doro:

Hwo szo*m* er ko*m*me*n* tiil doff oc traa,
The ku*nne* ko*m*me tiid at baa,
Oc troer, at Chr*ist*us er g*w*d oc mandt,
Oc ha*n* vdsende the*n* heligandt,
Oc troer Chr*isti* eua*n*gelio oc ordt,
Oc ey gøer sin ienchr*i*sten mordt.

Theophi:

Nar tw ko*m*me*r* i Pa*re*dises glede,
Vilt tw tha meg the yrthe*r* rede?
Tha wil ieg tiil troen oc ty*n* gwd
Gange oc holle hans bwd.

Doro:

Szom tw begerer, gwd lade the*t* ske,
The*r* aff fanger dieffuelen stor we.

---

[1] Herefter er først ved en Fejltagelse skrevet Fabritius' nedenfor trykte Replik: V. 784—85, men den er igjen omhyggeligt udstreget.

Ffabri:

Jeg døer, ieg døer, tag nw borth
Thenne tøffuerske, ieg vrd ey hort;
Skulle wi nw offuer vindes aff thenne pige,
Szom findes her vdi wort righe,
Thet maa were oss en stor skam;
Led henne nw snarlig fram,
Hog hennes hoffued aff met en hast,
Szo kunne wi fly thenne samme last.

Doro:

Jeg thet nw stadelig wiil traa,
At thet worder meg tiil euig raa.

Ffabritius.

Orestes, ieg nw sigher teg,
Myn hest saled led hiid tiil meg.

Jdem ad Run:

Rwncarde, led then pighe hiid tiil stede
Oc henne pinen strax at wære redhe,
Jeg kommer strax met somme tiil hest
Oc somme tiil fod, szom the kunne best.

Cui Runcar:

Jeg wel[1] edher førre thet at lere,
At hwn viilde icke worre gwder ære.

[1] ɔ: wil.

Et extrahit gladium Runcardus, cuj Doro:

Doro:

Skamme teg nw, tin fwle hwnd,
Nw i thenne samme stwnd,
Et pighe sind kan tw ey offuer vinde,
Ffor vden voben tw ey raad kan finde.

Runcardus.

Reck frem tiit hoffwed met en ferd,
Jeg thet aff hwger, szom ieg haffuer lerd.

Doro:

Jeg troer, ingen meniske er nw tiil,
Slig whørlig gerning giøre wiil.

Runcard:

Hwad last kan were, then viil ieg lide,
Meden teg skal døden wiisselig bide.

Doro:

(T)heg wordher nw sorig oc iemmer,
(Om?) tw viilt at skille mynne lemmer,
(M)eg hobes tiil glede oc ewig raa
(Oc) snarlig i hymmerige at baa.

Runcar:

Vack, at wi aff thenne piighe kling
Skulle beskemes i thenne ringh.

Doro:

Giiff meg en liden tiid at bede,
Szaa viil ieg str*a*x tiil døden ve*re* rede.

Runcar:

Tiil hwem tw bed*er*, tw vist ey hort,.
Skyn teg snart oc wer kort.

Collecta vna.

Doro:

O Chr*iste*, tw erst liwss oc hoff,
Menisk*ens* vest tw gang oc loff,
Vslig menisk*es* erst tw trøst,
Nar szo*m* helst tw hører the*res* røst.
Tw haffu*er* loffued i thiit testame*nt*,
Hwo szo*m* wiil holle tin r*e*gement,
Hwo szo*m* bed*er*, ha*num* skal ved*es*,
Oc om glede, hw*n* skal ha*nu*m red*es*.
Giiff alle meniske aff syndsens fwndt
Affløsni*ng* i the*res* døtz stwndt,
Giiff qwi*nn*er leskelse, szo*m* pynes m*et* fost*er*,
Oc alle k*er*lighed, szo*m* ere i closter;
Tw erst en oc trefoldwghed,
Giiff oss efft*er* døden salighed.

Paranymphus.

Tin bøen hoss gwd er nw hørd,
G*w*d haffw*er* sin nade tiil teg rørdt,
Tiil beuisni*ng* sende ha*n* teg effler oc roser,
Szo*m* voxer inde*n* Paredisses moszer.

Doro:

Thesse yrth*er* oc edelig krwd
Beer Theophilo oc icke Jes Lwd.
Jeg tack*er* g*w*d for all sin macth,
Ha*n* haffu*er* giffued meg baade sin oc acth
Oc verdede*s* tiil at høre my*n* bøen
Oc giffue meg i hyme*rige* g*w*d*s* løen.
Gack nw fram, tin bødel grom,
Gør tin g*er*ning, szo*m* tw erst from.

Absque mora truncetur.

Orestes.

J bødle, skynder ed*er* nw fast,
Jorden th*enne* piighe m*et* en hast.

Quintus Actus.

Paranymphus.

Dorothea, szo*m* skal nw dø,
Oc er sted i verdsens [nød?],
Th*enne* korff m*et* yrth*er*ne ve*nn*e,
Tag nu thøm, hw*n* teg thøm sen(de).

Theophilus.

Sant sagde meg th*e*n pighe god,
Hwn er wiisselig aff gwd rod;
Vac meg spotter, ieg skulle th*et* giø*re*
Oc lade th*et* noge*n* meniske høre.

Jeg fornemmer, hw*n* haffu*er* aff g*w*d mact,
Hennes ord oc *gernyngger* giffu*er* hw*n* paa acth.
Gwd, szo*m* haffu*er* alting nw skafft,
Oc inge*n* meniske wiil haffue fortafft,
Giffue meg g*w*d naden at sendhe,
At ieg motte meg fra affgwd*er* vende
Oc tiil Chr*istum* gwd at gaa,
Apolline*m* oc Dianam at forsmaa.

Orestes Ffabritio.

Hwad skal ieg nw sige h*er* tiil?
Theophil*us* haffu*er* fwndh*et* et ny spiil:
Han er gange*n* tiil en ande*n* traa,
Thij maa ha*n* ey leng*er* hoss ed*er* baa.

Ffabrit:

Jupit*er* oc wor*re* gwd*er* han forsmoer,
Fforty ha*n* haffu*er* fangh*et* sodant raad,
Vden ha*n* lad*er* seg snarlig vendhe,
Jeg skal oc ha*num* tiil pyne*n* sendhe,
Th*en* gromeste, ieg kan finde paa,
Th*er* offu*er* skal ieg oc lade ha*num* flaa.
Dødenn skal han wiisselig faa,
Thij ha*n* haffu*er* meg saa forsmod.

Theophi:

All th*en* pyne, tw kant offu*er* tencke,
Th*en* gromeste, tw viilt meg skencke,
Th*en* wiil ieg aldri sto emod,
Mede*nn* th*en* at lide m*et* frytt mod.

Ffabrit:

Twi nw teg, thyn christen hwnd!
Worre gwder oc gwdinder i thenne stwnd
Teg at skicke tiil grommiste pine
Nw i thenne samme tyme.

Theophi:

Theres oc tyne piner frycter ieg ey,
Kan ieg komme hymeriges wey,
Saa møget szom er meg sorig oc piner flest,
Saa øges myn glede i hymmerig mest.

Ffabritiu:

Runcarde, hør nw tiil, hwad ieg siger teg,
At thenne forreder kan kenne segh,
Hog hanum i stycker lem fraa leem,
(A)t hand kand telle fro ij tiil fem,.
(K)ast hanum vd for vlue oc biørne,
(Fo)r rogher, raffne oc saa ørne.

Theophilus.

Ffør en ieg tin mandat giøre,
Thet wiil ieg nw lade alle høre,
Wiil ieg heller aff vret mødes,
Eller føer at lade meg dødes.

Runcar:

Hoy, tw skriffuer, ieg skal teg pyne
Nw i thenne samme tyme,

Tiit legom at kaste for griff oc gam,
Tw skalt nw snarlig faa skaem.

Theophilus.

Gør tiit beste, szom tw est lerdt,
Aller snareste med en ferdt.

Orestes.

Jeg seer, myn herre er møghet vred
Oc i siit ansecth grom oc led,
Han iebber i mwnden szom en orne,
Hans hoer thet styrler szom andre torne.
Jeg wiil hanum at sporige om hans sorig
Oc bede hanum gaa hiem tiil syn borig.
Herre, hwad er edher tiil mene?
Hwi gange ij nw saa ene?

Ffabritius.

Hwad skal ieg sighe? then lycke grom
Hwn haffuer icke vered meg from.
Sorig twinger meg dag by dag,
Thet kommer ey met meg wel i lag.
Aff then piges tiilkomelse var ieg glad,
Nw er ieg ighen høen oc flaed,
Aff harm oc vrede kan ieg meg ey stille,
Thij christne meg hene oc spotte viille
Nat oc dag, hor the komme,
Thet worder thøm dog lidhet tiil fromme.
Rwncarde, Orestes,
Jeg wil, alle christne hid draffwes,
Met bond, hals iern thøm alle plaffues,

J thøm i arme oc been at hwgge,
At the skulle krybe szo*m* en ande*n* pugge.

Runcardus.

Malche, gør swerdh*et* oc øxerne skarpe,
Her wiil tiil inge*n* leeg ell*er* harpe,
Th*enne* sk*r*iffu*er* at hugge i stycke ny,
Siw ell*er* ote oc saa vdi ty.

Ffabritius.

Orestes, des emello*m* gack tiil hw(ss),
Bered borde oc bencke, ver fwss,
Jeg er nw tret alt szo*m* en hwnd,
Nw i th*enne* sa*m*me stwndt.
Skicke meg mad oc gott dricke,
Saa th*et* stand*er* alt sa*m*men tiil p*r*icke,
Pibere oc legere kalle nw indt,
Jeg wiil gled*es* inden mit sindt,
The szo*m* kand paa harpe slaa,
Llad meg th*o*m snarlig faa.
Jeg haffu*er* offuer wondh*et* ch*r*isth*et* folck
Ligheruiss szo*m* en anden tolck,
Thi wiil ieg nw i sa*m*me stwndt
Glede meg saa mange lwnd.

Orestes.

Edh*er* vilie viil ieg altiid giø*re*,
J skulle icke andh*et* aff meg høre.

Ffabritz:

Skyn tiil hwss, ver ey seen,
J rydere ko*m*mer nw hie*m* igh*en*.

De fide et operibus breuis ad spectantes comoediam diuæ Dorotheæ contionatio.

Stor querre och løffuer icke bort,
Jeg wiil eder gwds ord sighe ock wære kort,
Jeg eder kundgiør en føffue precken,
Fføer en i hedhen skulle trecken;
Nw haffue i hørt thenne leeg tiil ende,
Gwd oss aff sin nade nw sendhe!
Thenne samme iomffrw Dorothea god
Ledhe pine oc sin død met frit mod,
Met christen tro giorde hun gott,
Och wiisze klercke hade hun ey for spott.
Jn exodi, leuitici, regum oc propheters bøgher,
Hwem szom løster, han effter søgher,
Ffor gode gernyngher frelsteds manghen mandt,
(T)het er icke løghen, thet findes forsant,
(Jl)d oc swerd mange oc forderffued,
(F)ortj the met vnde gerningher thet forhwerffued.

(Mat)heus in vigesimo[1] quinto.

Scriffuer oc Matheus i eth capittel
Saa lyende eth artichil:
Ho szom haffuer giort beatitudines,
Oc icke hade ther wed longitudines,

---

[1] »vigesimo« er senere overstreget.

Mat. 25. Hwo szom haffuer giort wed sin ienchristen vel
Oc hanum ingen giord vskeell,
Han skal komme tiil siden then høgre hands
Oc anamme naden then helligands,
Medhen huo szom thet icke haffuer giort,
Huercken i aar eller i fiordt,
Sigher Christus tiil thøm saa:
J skulle for eders vnde [gerningher?] i pinen faa,
Goer i formaledidhet folck
Tiil pinen oc dieffuelin eders tolck.
Mange stede kan mand thette prøffue,
Hwo szom wiil seg i bøger øffue.

(Manghe findes nw klercke tiil,
Szom anden viisdom haffue viil.
The ere szom nwnnen, i bøger leste,
Oc szom nw ere gecke fleste:
J psalteren fand hwn skreffuet saa,
Szom i nw alle mwe forstaa:
Alting skal mandt prøffue oc øffue,
Dog thet wære lyst vrt føffue;
Siit closter oc medsøstre hun flyde,
Fforti hwn wille icke nogen lydhe,
Llegommet lod hwn haffue sin ville,
Fforti hwn hade icke aff gwd snille.
Ther nest hwn aff then helligandt
Om sigher seg ighen ret forfandt
Oc leste op paa then anden siidhe,
Tenckte seg oc om møghet viidhe.
Jeg frycther, saa giør mwncke oc klercke
Oc ladher thøm ther met møghet mercke.

Giiffue g*w*d, hwer viil icke wæ*re* saa fuuss
Lligheruiss szo*m* then dieffuel brod*er* Ruuss.
Tiil righe køfsted*er* oc h*er*remendt
Jeg frycth*er* the ære aff dieffueli*n* vdsendt,
Ffattiighe meniske viille the ey søghe,
Forti the*res* stegers mw*nne* icke møgh*et* røghe.
S*an*ctus Paul*us* sig*er* i sin epistel
Saa lyende en artichil:
Hwo szo*m* wiil efft*er* lego*mm*e*t* liffue,
Syn̄dzens død ha*nu*m mw*nne* riffue.
Vor h*er*re *sanctum* Jo*a*nne*m* rosde oc sadhe,
At ha*n* seg icke szo*m* et røer had(e),
Medh*e*n vor fast vdi sin tro,
Fforti ha*n* viille hoss g*w*d sin fre*n*de bo.
Hans kled*er* wor*re* horde oc aff dirsky*n*
Oc icke fored m*et* nogh*et* hermelin,
Hans kost war locuster oc skoffue*ns* grøde,
Fforti hand viille icke sin seell ødhe;
Hwem viil sighe, th*enn*e mand
At ve*re* icke m*et* gwd bekand?
Ma*n*ghe stede kan ma*n*d th*ett*e prøffue,
Hor mand viil seg i sk*ri*ffth*e*n øffue.

Lu. 16. (Hørrer fremdel*es* tiil th*enne* rige frodser,
Horliiss ha*n* bleff dieffuele*ns* mad oc odzel;
For hans g*er*ni*n*gh*er* skede ha*nu*m saa,
Medh*e*n Lazarus han mw*nne* hyme*ri*ge faa.
See nw tiil gerni*nn*g*er* vnde oc gaade,
Paa hwilcke tw kant best paa(!) paade,
Oc saa hwo szo*m* wiil frelse sin siell, Mat. 10.
Bliffu*er* man offte slagh*e*n ihiell, Jo*a*n. 12.

Th*et* sigh*er* g*w*d oc eua*n*geglist*en* sk*re*ff
Tiil alle meniske giffu*et* et breff.
See nw Matheu*m* i th*et* femte oc tyffue,
Jeg wiil nw icke at teg lyffue:
V io*m*frwer wor*e* snille oc viisze
Oc icke soffue ell*er* wor*e* i liisze,
The wor*e* rede ther*es* lamp*er* at tende,
Th*er* for*e* brwdgo*mm*e*n* thøm glede*n* sende;
Andre v vor*e* dorske oc lade
Oc icke olie i ther*es* la*m*per hade,
Th*er* for*e* bleff brwdgome*n* thøm leed,
Ha*n* viille thøm hw*er*cke*n* høre ell*er* see.
Th*et* kand ma*n*d oc ma*n*ge stede prøffue,
Hwo szo*m* viil seg i skr*i*ffthe*n*n øffue.

(Thi bed*er* ieg alle meniske here,
Eller hor szo*m* helst the mw*nn*e wær*e*,
At giør*e* m*et* troen alle tiide gott
Oc holle ingen meniske for spot;
Saa giorde the*nn*e io*m*frw sin brwdgo*m*s liin,
He*n*nes maghe er nw ey i Fyn.

Hwo szo*m* sigh*er*, the*nn*e hist*or*ia er snac oc drø*m*me,
Ha*n* kan Chr*isto* g*w*d icke sø*m*me,
Sigh*er* helgh*e*n for tro ell*er* g*er*ning*er* icke at forhu*er*fue
(A)t ske ierteghen ell*er* hy*mm*er*i*ge at erffue,
(H)an faer aff dieffuelze*n*s indskydelsz viild,
(F)or ha*n* er aff verden oc dieffueli*n* sniild.
(Hw)i skulle ey troen i th*et* ny testame*n*t
(Haff)ue nw saa stor krafft oc r*e*geme*n*t,
Szo*m* før*re* troen i th*et* ga*m*le testame*n*t,

Skede iertegen oc vnderlig regement[1],
Christus sine egne lerde met syn mu[n]dt,
Tha hand hoss thøm var paa then stundt.

Matheus in vigesimo primo.

Hwor szom apostlene vndrede stort,
At fighen treed bleff fult oc sort.
Jeg sigher, thesse bierige oc stene
Enthen store stedher eller floder rene
Aff en sted thøm[2] røres oc tiil anden,
Oc om i haffue troen for sanden.
Nw haffue i hørt aff bodhe testamenter
Christiligz troes oc gode gerningers regementer.
Nw befaller ieg eder vnder gwds wold,
Jeg ved, i begere aff meg icke anden sold,
Hymerige er thet for iette land,
Giffue gwd, wi komme tiid baade quinne oc mand.

[Med en anden Hånd:]

Anno mdxxxj Christiernus[3] Joannis
pedagogus iuuentutis in parrochia
diue virginis, prelato suo viuente
magistro Andrea Gloeb.

---

[1] Sætningsforbindelsen er mig ikke ganske klar på dette Sted, om end Meningen nok kan forståes.

[2] Der har først stået: thn̄ ɔ: then.

[3] Slutningen af dette Ord er halvt udvisket. Det ser ud, som om det først har været Meningen at skrive Navnet helt ud uden Forkortningstegn for »us«, men som om der så er indløbet et Uheld ved Nedskrivningen, der har fremkaldt Brugen af Forkortningstegnet.

IV.

Brudstykke af „Henno“.

Om end den berømte Humanist Johan Reuchlin ikke just, som nogle have ment, kan betragtes som Fader til Skolekomedien i snævrere Forstand, den på latin skrevne Skolekomedie, var dog hans »Scenica progymnasmata«, der opførtes i Hejdelberg 1497, et af de æ ldste Stykker af denne Art, der kom på Brædderne i Tyskland. Stykket gjorde megen Lykke, og ikke blot udkom der efterhånden en Række Udgaver af det, men det blev også flere Gange oversat og bearbejdet på tysk[1]. Den Oversættelse, som kommer Originalen nærmest i Tiden, er af Hans Sachs. Den er dateret 1531, »am Montag nach Obersten«, og fører Titelen: Ein Comedi mit 10 Personen zu recitiern, Doctor Reuchlins im Latein gemacht, der Henno« [2].

De nedenstående danske Vers høre til en Bearbejdelse på dansk af Reuchlins Stykke. Da Bearbejdelsen er tem-

---

[1] Om Reuchlin som dramatisk Forfatter og særlig om „Scenica progymnasmata“, se bl. a. L. Geiger: Johann Reuchlin, sein Leben und seine Werke. 1871. S. 78 flg. Jeg har selv benyttet en Udgave af Stykket, som findes i „Varia Sebastiani Brant carmina“. Argentorati. 1498. 4to. P. 2. fol. A sqq.

[2] Trykt i Folio-Udg. af hans Værker 2 Buch (1570), 2 Th. fol. XXXII v. flg.

melig fri, kan man ikke se, om den er gjort efter den latinske Original eller efter Hans Sachs' »Henno«. Håndskriften er, som jeg allerede tidligere har bemærket[1], den samme som i »Dorotheæ Komedie«, hvad der tyder på, at også »Henno« har været bestemt til at indlemmes i Vor Frue Skoles Repertoire. Det hele Brudstykke har tidligere været trykt i Nyerup's og Rahbek's Bidrag til den danske Digtek. Historie I, 155—56.

---

1 Ovenfor S. 91 Anm. 1.

(H)elsel, gwd dagh, we*n*ner kiæ*re*,
Alle the, szo*m* leffu*er* m*et* ære.
Th*et* war en q*ui*nnæ, mossen vor viild,
Szo*m* find*es* ma*n*ghe i v*er*de*n*n er tiil,
En pe*n*ni*n*g beg*ra*ffue*n* he*n*nes hosbo*n*ne fandt,
Sin swendt vtro befallit th*e*n handt.
Sa*mm*e swen th*e*n pe*n*ing staell,
Hosbo*n*den veste wel paa thøm tael.
Th*e*n swen war for*re* dome*re*n kallen,
Ha*n*s hosbo*n*de viille ha*nu*m haffue i gallen.
Swe*n*de*n*n hand siig en forsprock*er* flyde,
At ha*n* skulle icke th*e*n skam bidhe.
Sin forsprock*er* oc forsuar ha*n* oc forraade,
Ha*n* wiiste th*er* tiil baade lempe oc made.
Sidd*er* nw tøste i th*e*n*n*e tyme,
Saa viille wi for ed*er* ryme.

Elsa.

Qwi*n*ne koer er vslict oc arm,
Thi szo haffu*er* ieg møgh*et* harm,
Th*et* haffu*er* ieg fu*n*dh*et* aarlig oc siille,
Dog wiil ieg icke mitt ectheskaff spiille,

Jeg wed the, szom fornemmer oc mere,
The szom ere i ecthe skaff flere.
All thet ieg legger paa vind oc macth
Oc giffuer paa myn biering acth,
Oc huad ieg kand tiene met ten oc rock,
Thet ødher myn hosbonde, o vinnewack!
Jeg haffuer ey kiortel eller seng klede gott,
Hod klede eller sko, ieg holles for spott.

Henno.

[Resten mangler].

Rettelser.

Side 29 L. 16 Efter „Gesta Romanorum“ skal stå Komma
— 34 Anm. 2 L. 3. Efter „Diaboli“ skal stå Punktum.
— 58 V. 337 „seer“ læs: „seer“.

Hwor bo apostlene vndrede stort
at fiskerin twed bleff fult oc fort
Jeg fiskerd tereffte bergi oc freke
fortend stod fredeyd alld flod nu
aff en sted teryj rdrib oc md anden
oc om i haffui troen for anden
Ned haffuit i hort aff bodere testament
Christelig troen oc wdegniges gemenes
ned befalld Jeg ed hand gads vold
Jeg ved i bege aff mig icke andre fold
Kynnige er leg for lette land
gifftue gud wi komme hnd baade quinne oc mand

Anno mdccc (ch Nicemus) 3a dnus
ped apog Junii in parro ecclesia
dnc vigeo plato fino vruckt
magistro Andrea Bloch